

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Alojz Rebula

Devinski sholar

O M N I B U S

BES^eDA

Alojz Rebula

DEVINSKI SHOLAR

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-073-1

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

I

Po položni stezi proti Grmadi je stopala mlada ženska. V roki je držala culico, z drugo roko si je tiščala ruto ob brado. Ko je burja močnejše zapihala se je ustavila, položila culico k nogam in si potegnila ruto tik nad oči. V zamahu burje se je culica zganila in se zakotalila. Ženska jo je odsotno zasledovala z očmi, dokler se ni culica zataknila ob hrastovo korenino, ki je rezala stezo. Šele tedaj je potrpežljivo stopila za njo in jo pobrala. Nato je spet šla. Njena okrogla postava v dolgi sivi obleki je bila videti sredi gmajne kakor kamen, ki je oživel od burje in se vzel na pot. Hodila je počasi, z vidnim naporom in od časa do časa sklonjena počakala, da se je sunek burje unesel. Burja ji je napenjala krilo, ji loputala s culico in ji ledeno rezala pod oči. Obstala je na mestu sredi steze še potem, ko se je burja za hip izdivjala in se razlegala naokoli kakor motno, upadajoče bobnenje. Ko se je spet zganila, je stopila naprej brez prepričanja, s samogibnim napredovanjem kamna. Nihče, ki bi jo bil srečal, bi ne bil mogel pomisliti, da ženska hodi komaj slabo uro, kolikor je znašala pot od Devina. S svojo trudno hojo je dajala vtis potnika, ki ga je predolgo potova-

nje izčrpalo. Ko je prilezla vrh steze, kjer se je začel gozd, je sedla na čok in izvlekla iz culice kos kruha. Drobila ga je v koščke, ki jih je potem brez slasti nosila k uštem. Grižljaj ji je zastajal med zobmi, ko je gledala v daljo pred sabo. Ravnina na desni in morje pred njo, vse je bilo tuje, nastlano s peščeno barvo, tudi nebo se ji je zdelo kakor iz peska, ko da je začel mesti čez svet peščen sneg in mu polagoma zametal barve in oblike. Oči so ji trudno polzele ob obali, dokler ji niso zadele ob sivkasto zidano gmoto ob nji. Z obrambno kretnjo si je pritislila culico na prsi in vztrepetala. Kako majhen je bil videti od tod Lamoralov grad, da, kako majhen, čeprav se ji je zdel do zadnjega dne tako ogromen in visok, tako tuj. Ženska je spet vstala in šla. Bilo je, ko da jo je tisti pogled vrgel pokonci. Naglo je šla skozi gozd. Prihajala je iz gradu in ko ga je zdaj od daleč zagledala, jo je nenadoma zajelo vzdušje, ki se mu ni bila mogla privaditi v vseh tistih dolгих, mračnih in izgubljenih mesecih, ki jih je bila tam preživela — vzdušje polmračnih soban, kamor udara smrad po konjih z dvorišča, pomešan s poklicavanjem hlapcev ali z dvoumno nočno tišino, ki jo moti le kлокotanje morja ob skalo. Ženska je spet nenadoma obstala sredi steze, ko da se bori s spominom. A komaj se je ozrla okrog sebe, ji je odleglo. Spoznala je domači gozd. Tenka steza med hrasti se je vila pred njo v istih vijugah kakor nekoč. Celo prestopov na nji se je

spominjala. Vse je bilo tako znano, tako staro in varno kakor pred letom dni, ko je odhajala. Zdaj se je vračala. Samo culico je imela, kos kruha za brašno in svobodo, da gre, kamor hoče.

Burja je upadala, v gozdu je bilo mirno in svetlo in na preseki je bil brinjev grm ves zelen. Prst na stezi je bila čedalje bolj steptana. Ženska je upočasnila korak, dokler se ji ni skozi golo vejevje pokazala streha iz skril. Zagledala jo je, svetlečo se v bledem sončnem zatonu, in postala. Bilo ji je, ko da je njo samo nekaj presvetlilo. Neometan zid pod strmo skrilasto streho je bil prepređen z mrežo bršljana, ki je bil porjavel. Tudi v tistem bršljanovem listju je bila kakor svetloba, celo v surovem dimu, ki ga je zavonjala, je bilo nekaj svetlega, nepremakljivega, tolažečega, božičnemu razpoloženju podobnega. Mlada ženska je krenila proti hiši. Šla je naravnost skozi gredo s hortenzijami, ki jih je bila nekoč zalivala, a ki so ji zdaj vse posušene šumele pod nogami. Brez oklevanja je stopila čez visok kamnit prag in mehko popeljala pred sabo vrata iz dveh nezoblatih desk, spetih s križastim okovjem.

»Dober večer, oče,« je rekla tiho. »Prišla sem.«

Tribelij je v soju trske čistil ročni mlinček. Prav nič se ni začudil, samo ena roka se mu je poveznila. Vstal je.

»Bog daj,« je odzdravil. »Bog bodi zahvaljen. Da si prišla, Mislena.«

Pogledala je očeta, ki je stal pred njo, bos, v raševinastih hlačah, držeč roke upognjene ob prsih kakor dve plavuti. Nič se ni bilo izpremenilo na njem. Niti nasmešek, ki mu je trepetal okrog zarezane bradice, ni bil izginil. Komaj jo je pozdravil, je spet sedel k delu. Delal je in garal kakor nekoč. Ogenj na ognjišču je plapolal.

»Prav, da si prišla, Mislена,« je povzel. »Sivka je že prešla svoje dni, pa še ni povrgla. Počakala bo. Sedi. Tak vidiš, no. Ali si lačna?«

»Ne, oče.«

»No, mislil sem, da si lačna, ko nič ne govoriš. Saj nisi bila na gradu lačna, kajne?« je vprašal Tribelij.

»Ne, oče.«

Starec se je le dal premotiti. Pustil je mlinček in pobobnal s prsti na kolenih.

»Tak nisi bila lačna. Ej, če je človek priden, mu ni treba biti lačen. Če je delaven in spoštljiv, ga gospoda vzljubi in mu ne manjka jesti. In česa vsega se lahko na gradu nauči, posebno če je mlad. No, nekaj orehov boš vzela.«

Mislена je sedla. Nabrala je sivo platneno krilo v gubo in molče zrla predse. Tribelij ji je vložil orehe v naročje, pest za pestjo, stiskaje jih v svoji nabrekli in okorni roki, previdno in mehko, skoraj strahoma, kakor bi otrok prekladal ptice, ki bi mu utegnile zleteti. Mislена je pogledala te roke, ta zgarani obraz, tisto kimajočo brado z

zarezo v sredini. S težavo je krotila solze, ki so ji počasi vrele v oči. Ne, oče ni ves čas slutil ničesar! Bilo mu je skoraj v ponos, da je služila na gradu.

Spet je sedel.

»Ali se spominjaš, kako si žalovala, ko te je gospod Lamoral zahteval za sobarico pri gospe Renati? Jaz pa sem rekel, da bom potrpel sam na Kolišču, le da se boš kaj naučila. Mlada si in poročena in to ti bo koristilo.«

Ko bi bil Tribelij Misleno pozorno pogledal, bi bil videl, kako so se ji začele oči solziti. Tako pa je odsotno gledal predse, se s starčevsko radovednostjo zanimal za grajsko žrebčarno in bobnal s prsti po kolenih. Glasno ji je pripovedoval, kaj je delal čez teden. Pognojil je dolinico za Koliščem in, če bo Bog dal, jo bo tudi prekopal! Tista sama dolinica bo dala dovolj bokalov ovsa za služnosti! Šele ko je Mislena glasno zajokala, se je zdrznil. Oče njenega položaja na gradu ni razumel, to je vedela. Obenem pa se ji je preveč smilil, da bi mu samo namignila na to, kako težko ji je bilo na gradu, kjer jo je Lamoral tako izkoriščal. Niti tega ni slutil, da je bil Gonimer vpoklican na Lamoralov ukaz! Tudi tega se mu ni upala povedati. Toda ob misli nanj, na Gonimerja, na fanta, ki je bil komaj mesec dni njen mož, se ni mogla več vzdržati niti pred očetom. Bilo ji je, ko da ji je ob spominu na Gonimerja zadišalo po nečem svetlem in nepovratnem, bil je kakor vonj po toplem kruhu, vonj

po njem, kadar je ob nedeljah popoldne prihajal vasovat na Kolišče. Zdaj je izgovorila njegovo ime in zajokala.

Tribelij je zmajal z glavo. Nasmeh se mu je obarval z otožnostjo. Spustil je roko in malomarno pomahal z njo. Res, bilo je hudo. Gonimer je bil le malo časa pri hiši, toda on je takoj spoznal, da je fant od fare. Pri košnji je zalegel za dva. Toda Tribelij je vedel, da so to časi, ko kovač kuje kose v meče! Ta hip je pogledal Mislenu, ves star in brezmočen, kakor iz precepa. Toda takoj zatem se je znašel.

»Kaj bi jokala, Mislenu,« je dejal. »Nič ne bo škodilo Gonimerju, če bo videl svet. Bog je že tako uredil, da mora biti moški vojak. Ko bi nas bila videla, koliko nas je bilo, ko smo se vzeli, da gremo z gospodom Leopoldom Glorijozom osvobajati Zveličarjev grob! Gonimer se bo že vrnil, ko bo gospod Majnard opravil z roparskimi vitezi. Ko sem bil v nedeljo v Štivanu in čakal pred cerkvijo na županov razglas, sem slišal, da je bilo tam pri Vidmu veliko število roparskih vitezov napadenih. Pravijo, da so bili prav vsi pobiti.«

Mislenu ni odnehala, dokler se ni izjokala. S Tribelijem sta pojedla kos pogače in sedela v hiši, dokler ni ogenj na ognjišču zamrl. Preden je šel spat, je Tribelij snel s stene lesen koledarček, deščico z zarezi, kamor je zaznamoval dan, ko se je Mislenu vrnila z gradu. Da

je prišel še Gonimer, bi bilo ta večer kakor nekoč. Toda kljub temu se je del življenja vrnil na Kolišče.

*

Ko je zdaj Tribelij lahko zaupal hišne skrbi hčeri, je pogosto dninil pri Nitraborju. Ostajal je pri njem v vasi po ves teden ali še delj. Izučil mu je par juncev za vožnjo in mu pomagal pri nabiranju oljk. Nabirali so jih v hudem mrazu, ko je burja metala morsko vodo prav do dreves na paštnu. Za povračilo je Tribelij dobil dva brentača oljk in tako je bilo za božič pri hiši dovolj olja. Za sv. Tri kralje je snežilo. Burja se je unesla. Sledovi srnjadi so segali prav do Kolišča, nebo se je proti severu zjasnilo in rebri Čavna so bile plave in otipljive kakor po dežju. Bilo je, ko da se je svet približal od vseh strani.

Tedaj, še pred pomladjo, je Mislana pričakovala otroka.

Tribelij je delal v gozdu, podiral hlode in znašal vejevje, ne da bi dajal vtis, da misli kam. Zato ga je Mislana spomnila, da bo Nitrabor te dni pretakal vino. Tribeliju se je zdelo vredno, da to premisli.

»Saj res,« je rekel. »In tudi moja sekira je še tam; moram ponjo.«

»Nič takega ne bo, če greste za kakšen teden, oče,« je povzela Mislana.

»Za kakšen teden?« je vprašal Tribelij, ves raztresen. »Za potrebo bi šel,« je rekel kimaje predse. »Toda ne boš pozabila vsakikrat potresti živini prgišče soli?«

»Ne bom.«

Tribelij je šel, ona pa je delala naprej kot druge dni in čakala na to, kar se je moralo zgoditi z njo. In ko se je to zgodilo, je še isti dan vstala, zavila otroka v kožuhovino in stopila z njim pred prag. Še tako slabotno sonce ga je skelelo, da je mižal. Glavica mu je bila čudno razpotegnjena v konico, a prvo, kar je pogledala, je bil njegov tilnik. Temna želja se ji je zbudila, da bi bil njegov tilnik nizek in rdeč, odvraten, Lamoralov. Zavila je za hišo in stopila nekaj korakov naprej do kraja, kjer je bil nekoč Tribelij izkopal jamo za polhe.

Kotanja je bila do polovice nastlana z listjem. Ivje ga je strdilo v ploščate kepe in Mislana jih je razgrebla, da je naredila udrtino za sveženj. Pogledala je okrog sebe — vse naokrog je videla samo debla, mrtvo sivino zimskega gozda, celo roke so se ji zdele navzete s tujo barvo smrti, ko so odlagale otroka v kotanjo. V naglici je poveznila nad kotanjo nekaj vej s strnjenim listjem, potem pa nametala čez nje drugo listje, dokler ni pokrila oči, ki so jo gledale. Ko ni bilo videti ničesar več, je navrgla še en naročaj listja in stekla.

Kakor je stekla, je začutila, da se ji noge šibijo. Čim bolj je hitela, tem bolj je pešala. Zavedela se je, da ne bo

mogla nikdar tako teči, da bi lahko ubežala nečemu, kar je bilo hitrejše od nje in jo zasledovalo. Postala je, preden je stopila v hišo. Tudi ono, kar jo je zasledovalo, je postalo nekje za njo. Stala je, dokler ni za gotovo spoznala, da ga ni več. Spet je bila sama in svobodna. Pred njo se je dvigalo malo kamenito poslopje. Njena domačija je bila. Mahoma se ji je zazdela vsa svetla kakor tisti večer, ko se je vračala z gradu. Dim se je mehko valil po strehi. Počasi se je jasnilo, a ta svetloba je bila zdaj drugačna in milejša, kakor od oči, ki te gledajo, ko jih zakopavaš. Pri grlu je začutila sladkost in bolečino, ki sta jo dušili. Morala je spet steči, ako ni hotela, da jo tisti pritisk pod grlom zadavi. A pot k tistemu svetlemu in odrešilnemu, božičnemu, je peljala samo v eno smer, za hišo h kotanji. Z besom levinje, ki išče svoj plod, je odgrebla sveženj. Vrglo jo je na tla, da se je lahko nagnila čez rob kotanje in ponesla uho na otrokove prsi. Ni vedela, ali otrok še diha, ko ga je zagrabila in stekla z njim v hišo. Stresla ga je pred seboj, robato in neusmiljeno, kakor roteče. Otrok je nabral spodnjo ustnico v lok, nakremžil obrazek v gube in zajokal.

Živel je. Bil je fant. Ime mu je dala po onem, ki naj bi mu bil oče, po Gonimerju, ki ga je okrajšala v Gomer. Ustnice in nos, to je bilo njeno, Mislenino. Obraz je bil njen tja do oči. Čigavo je bilo to, kar je bilo zgoraj, tja do visoko odprtega čela, o tem ni hotela misliti. Bil je nede-

ljivo njen. In ko je nekega dne šel z lova Lamoral, zaslišal otroško vekanje in vstopil, je Mislana pozabila tudi na tisto podobnost okrog oči.

Lamoral je udaril z bičem ob hlačnik.

»Čigav je otrok?« je rekel in pokazal proti zibki.

In ko je vprašanje zaprlo Misleni besedo:

»Odgovori. Čigav?«

»Zakonski sin Gonimerja in Mislene, gospod.«

»Tako ti je govoriti, dokler sem jaz devinski gospod.«

Tribelij je ostal v vasi delj, kakor je mislil. Kar je bilo v vasi svobodnjakov, so morali na vojno in med temi je bil tudi Nitraborjev zet Jurij. Tako je imel Tribelij dela na pretek. Vrnil se je čez dober teden, ko je Mislana že okrevala. Čisto na tiho je prikorakal s svojim krotkim, drsajočim korakom, z naprej izbočenimi koleni, kakor so ga oponašali otroci pri Nitraborjevih. S sekiro na rami je stopil v hišo in vedro pozdravil:

»Bog daj.«

Toda še preden je odložil sekiro, je obstal, ves zmeden. Ali so mu oči res tako slabo služile, da so mu kazale privid? Ali pa je bilo to, kar je držala Mislana v naročju, prav zares otrok?

»Stopite bliže, oče. Oglejte si malega Gomerja! «

Tribelij je stopil za korak naprej. Niti v tem hipu ni zgubil smehljaja, ki mu je bil dan od rojstva. Smehljaj se

je, neroden in kakor osramnočen, da si jo je pustil zagosti.

»Tak vidiš, no,« je rekel. »Ej, da bi ga videl Gonimer!«

Bil je otrok, zdaj ni mogel več dvomiti. Kimaje, s pol zaprtimi očmi je buljil vanj, ga sramežljivo pobezal s prstom: »Ti, ej, ti!«

Odložil je sekiro. Bilo je, ko da tava po hiši in ne ve, kam.

»No, prav,« je zaključil in šel v hlev.

Na Kolišču so bili spet v troje. Ko pa je prišla pomlad, ko se je hrastov gozd zjasnil od novega nežnorumene-ga listja in so se med vejevjem oglašali nagli in vse pogostejši preleti, je bilo, ko da na Grmadi niso več samo v troje, ampak da je vse nakrog po hribu, na zemlji in med drevesi, eno samo tisočerno življenje.

Zdaj je bilo že tako toplo, da je lahko Gomer ležal v košari pred hišo. Tu pa tam se je Tribelij ustavil pred njim, mu rekel kaj in stresel košaro. To je bilo vse njegovo ljubkovanje. Tudi pestoval ga je, posebno na poletje, ko se je Gomer toliko okrepil, da je lahko držal glavi-co pokonci. Zdaj je razen mleka zmoget tudi drugačno hrano, rumeni sok korenja, ki ga je Mislena nasladkala. Kadar sta s Tribelijem delala na polju, sta ga vzela s seboj in ga položila v brazdo. Vidno je rastel iz dneva v dan. Tudi zdrav je bil kakor riba. Tribelij je kazal zanj

čedalje večje zanimanje. Nekoč ga je Mislена vprašala, komu se mu zdi podoben.

»Otroci so vsi enaki,« je rekel Tribelij. »Tako bi se mi dozdevalo, da je tam okrog oči Gonimerjev, v ostalem pa tvoj.«

»Tako?«

»No, saj sem rekel, da so si vsi otroci enaki.«

Mislени je boleče trznil obraz, toda Tribelij je bil v mislih drugje. Stal je, lahko upognjen v kolenih, z motiko na rami.

»Vrt bo treba opleti,« je rekla Mislена.

»Kajneda.«

»In popraviti stezo,« je povzela Mislена. »Nevajene-mu potniku lahko spodleti. Tisto kotanjo, ki ste jo izkopali za polhe, bi jaz pri priči zasula. Nekoč se mi je že spotaknilo.«

»Misliš, da bi jo zasul?« je vprašal Tribelij.

»Jaz bi jo kar zdaj, preden bi kam šla,« je rekla Mislена. »Dobro bi jo zasula in stlačila zemljo nad njo.«

»Prav praviš. Človek se lahko nevarno prestopi. Bogle, če ni lahko zaradi tiste kotanje celo ob nogo,« je menil Tribelij, ko je že stopal proti kotanji, da jo pri priči zasuje.

II

Otrok je doraščal, a o Gonimerju ni bilo glasu. Ko je šel Tribelij za kres s procesijo v Štivan, kjer so se zbirali romarji od vseh strani, je skušal poizvedeti za njim. Toda letos so bili romarji povečini s Hrvaškega in, čeprav se je Tribelij z njimi kaj zlahka sporazumel, ni mogel zvedeti ničesar, saj so ti ljudje komaj kaj slišali o bojih proti roparskim vitezom. Vrnil se je naslednji dan, ko se je začel semenj. S sabo je pripeljal ovco in jo prodal za dobršen kos platna, zraven tega si je nabavil še košarico žebļjev za popravilo hlevskih vrat. Trgovec iz Bohinja, orjaški možak z dolgimi rumenimi brki, je že moral kaj vedeti o vojni, ki jo je vodil grof Majnard na tisti strani. Ko je prodajal Tribeliju žebļje, je znal povedati, da so roparski vitezi napadli pri Podbrdu karavano, s katero je prihajal tudi sam.

»Tak nisi slišal ničesar o vojščaku Gonimerju s Kolišča.«

»Železnina vseh vrst, po znižanih cenah!« je zdaj zavpil trgovec proti Tribeliju, prekladajoč pred sabo blago, sklede z vsakovrstnimi žebļji, kratke železne drogeve in žage.

»Tak nisi slišal ničesar?« je povzel Tribelij, opotekaje se med kupci, ki so se prerivali k stojnici.

»Vsak po eno žagico, takšnole imenitno žagico za obrezovanje! Te so zadnje, dajmo! Še eno žagico, očka!«

Tribelij je pustil, da ga je gneča izrinila. Med prerivanjem se mu je nekaj žebeljev streslo iz košarice in zdaj se je sklonil, da bi jih pobral. Ljudje so se začeli jeziti nanj in Tribelij je v naglici pograbil sredi gneče nog komaj kakšen žebelj, s prahom vred. Zato je upognil desno roko v komolcu in prebodil prostrano ploščad, kjer je bil konjski semenj.

Bila je vročina, nabita s smradom po konjskih odpadkih in vse naokrog je dišalo po konjih. Tribelij jih je lahko poljubno opazoval. Poiskal je prostor na kraju semnja. Tu je nekaj beneških mornarjev razkladalo z voza sode vina, ki so ga bili pripeljali z ladjo v devinsko pristanišče.

Tribelij je sedel na zidek in potegnil iz žepa vrček fižola, ki mu ga je bila Mislana skuhala za na pot. Začel je jesti, jemaje s prsti iz lončka. Dva mornarja sta obrnila sod, da je stal pokonci, in se s skokom pognala nanj. Jela sta nagajati drug drugemu, pritrkovaje z nogami ob sod. Kdo je poznal več sveta kakor beneški mornar? Tribelij se je opogumil.

»Ste pripeljali vino?« je vprašal.

»Vino, sol, olje. Kar hočete, očka.«

»Moj zet se bojuje pod zastavo grofa Majnarda. Saj niste nič slišali, kje se bojuje Majnard?«

»Majnard,« se je začudil mornar in se v tem hipu izognil tovarišu, ki ga je hotel uščipniti. »To je velik gošpod.« Pljunil je v velikem loku. »Ko bi bil jaz takšen!«

»Tak nič ne veste o tem?«

Mornar ni odgovoril. Začel je igrati na prste s tovarišem. Tribelij je pojedel in skrbno pokril vrček. Bilo je že tako, da ni mogel ničesar več zvedeti. Edino, kar je danes slišal, je bil glas o novi vojni, o sporu plemičev po Furlaniji. Kaj, če je bil Gonimer tam? S samostanske cerkve je zazvonilo poldan. Tribelij se je odkril in odmolil. Nato je še naprej sedel in si skušal napraviti pojem o tem, koliko konj je bilo vse naokrog. Konji bi ga bili skoraj premotili, da bi pozabil domov. Vstal je. Bogve, ali ne bi bilo bolje, da bi prišla poizvedovat Mislana. Mladim ženskam ljudje drugače odgovarjajo. Pokimal je, vzel platno in žeblje in se napotil domov.

Naslednji dan je prišla na semenj Mislana, toda izvedela je komaj kaj več od očeta. Trgovci so že kaj vedeli o roparjih, neki prodajalec piva, ki ga je ogovorila, je imel celo nekaj znancev med Istrani, ki so se borili proti njim, toda kje naj si človek zapomni neko ime med tisoči? Hodila je okrog vse dopoldne in končno obsedela na kamnu v senci samostanske zakristije. Že dolgo je mislila, ali ne bi naredila za Gonimerja skrajno, kar ji je

preostajalo, da bi stopila pred Lamorala. Kaj je bilo Lamoralu poslati sla in odpoklicati Gonimerja? To bi bilo zanj malenkost, ko ne bi bil on. Zato je bilo Misleni vseeno, ko je zvedela, da ga ne bo dalj časa v Devinu, ker je moral s četo konjenikov na beneško mejo. Misel, da bi stopila predenj, ji je bila neznosa, skoraj prav tako kakor misel, da Gonimerja ne bo videla več. Vsa odsotna je zrla predse, na vrvež ljudi in živali na semnju. Življenje jo je puščalo dokončno samo, kakor izobčenko, sedečo na kammi pred zaprto zakristijo. Spet so ji udrle po licih solze. Sonce je bilo že na poldnevu, vstala je in se pobrala na pot. Izognila se je gneči in ubrala pot čez gmajno. Zajela jo je samota razbeljene groblje, od koder je bila le kratka pot na Grmado. In ko je šla, so ji oči počivale na sedlu med dvema gozdnatima vzboklinama, kjer je vedela, da leži Kolišče. Bilo je poldne, ura, ko je moral Gomer jesti. Zdaj je bil že cel fant, tekal je po borjaču in plašil skržate na orehu. Vso jo je presunilo, ko se ga je spomnila, kako se je pustil jemati v naročje in kako ji je potem vrgel svoje kratke tople ročice okrog vratu. Bilo je dovolj, da je pomislila na te njegove ročice, da je pozabila vse. Kmalu je prišla do gozda. Hlad v visoki senci ji je dobro del. Celo ta stari gozd je bil tako domač, tako veder in presunljiv ob misli, da jo doma čaka Gomer in morda preži nanjo izza debela na stezi.

Do Gonimerjevih sorodnikov ni bilo daleč, morda dobro uro hoda tja v ribiško naselje nad obalo, toda Mislenska se je le težko odpravila tjakaj. Včasih so se oglašali na Kolišču njegovi sorodniki, ponajveč njegova mati, ki je prinašala Gomerju vahtič ali pogačo in vabila Mislenu na obisk. Mislenska se je izgovarjala z delom in venomer odlašala.

»Enkrat bom že prišla,« je pravila.

»Toda kdaj?« je spraševala tašča, brhka in vesela Barbula.

»Enkrat tam, ko bo delo pri kraju, mati.«

»Delo je in bo,« je odgovorila Barbula in zamahnila z roko. »Tudi jaz sem bila nekoč taka. Mislila sem kakor ti, da bom pregnala svet, zdaj pa grem raje na kakšno božjo pot. Vidiš, še v Loreto bi šla, ko bi me noge nesle. No, pridi in pripelji s seboj tega polžka, ki je tak cel Gonimer.«

Seveda, je pomislila Mislenska, tam ob morju imajo vino in olje, mastno zemljo, v hiši pa kup delavnih rok in tako mati Barbula že lahko popotujejo. Če pa pridejo na obisk, se lahko brez vsake skrbi zasedijo do večera. Sedijo in kramljajo, sprašujejo in opravljajo, Mislenska pa jim mora držati nit, čeprav je dela čez glavo.

Tako je bilo tudi tokrat. Barbula se je zasedela, dokler se ni začelo večeriti. Govorila je o vsem mogočem. Povedala je, da je plačala zase pri vikarju večno mašo. Na-

dalje se ni mogla dovolj načuditi Misleni, da je ta imela še svinino od lanskega zakola. Pri njih pa niso znali moški počakati niti do košnje. Moški radi pijejo in svinina vleče. Tudi sama ga kdaj srkne požirek, takole za zdravilo. Če ni premočno, seveda. In kako se kaj zdi Misleni ta njena nova avba?

»Lepa.«

»Kaj neda, Mislena?« je šepnila Barbula nečimrno.

»Prav lepa, mati Barbula.«

To vprašanje je Barbula prihranila za na konec. Zdaj je lahko vstala.

»Šla bom,« je rekla. »In pridi kaj na ogled, Mislena!«

»Pridem, ko pograbimo, mati.«

Šla je, in to šele čez kakšno leto, ko se ni mogla izogniti važnemu dogodku, svatbi starejšega Gonimerjeva brata. Zdaj, ko je bil Gonimer že daljen, kakor razpršen v otožen in neresničen spomin, je bila ta pot še težja. S sabo je vzela Gomerja. Otrok, ki ga je nekoč nosila vsega nebogljenega v naročju, je zdaj tekel pred njo. Metal je kamenje v robidovje in prisluškoval. Mislena ga je komaj kdaj opomnila. Videti je bilo, da je ženitovanje nič kaj ne miče, čeprav se je bila odpravila nanj v svoji nevestini opravi. Obula si je bila pisane štibale iz jagenjkove kože, oblekla krilo s svilenim životnikom in si nataknila prav tako svilen predpasnik, ko da ta pot ni na tujo svatbo, ampak jo nekje čaka Gonimer. Bilo je jese-

ni in dan je bil lep, predahnjen z neko krotko in zabrisano svetlobo. Klanec ju je iz gozda popeljal na odprto, skozi obdelan svet. Tu, kjer so se začenjale male, negovane njivice, je že dišalo po ajdi. Bil je ostro meden vonj in leha je žuborela od čebel, nad zidom iz črnega apnenca se je razvešala figa z uvelimi sadeži — vse naokrog kakor eno samo medlenje zrelosti, neko turobno ginevanje v sladkost. Misljena je poklicala Gomerja in ga prijela za roko. Močno mu jo je stisnila. Šele ob tem je začutila, da ji je odleglo od slabosti.

Na svatbi je nič ni moglo prav razveseliti, niti veseli prizor po poroki, ko sta ženin in nevesta s svati vred tekla iz cerkve domov in so svatje med glasnim vpitjem mahali z golimi meči in klatili veje z dreves. Tudi na njeni poroki so delali tako, a zlih duhov niso prepodili, je mislila. Na mizo so nanosili mnogo mastnih jedi in v sobi sta stala dva brentača z vinom, ki so ju sproti doliivali. A bolj kot pojedina je Misleno razveselil pomenek s tem in onim, posebno z znanko, s katero je bila služila na gradu. Znanka je vedela marsikaj o življenju grajskih. O gospe Renati je povedala, da se je zadnji čas zrečila, a da je bila videti nemirna in bolna, čisto izpremenjena v primeri z ono zgovorno in podjetno, vselej udobrovoljeno gospo, kakršna je bila prva leta poroke z Larmoralom. Toda na gradu so bile še hujše stvari. Ko so zidarji, ki so vzidavali grb, pustili ob zidu prislonjeno

lestev, je drugi Renatin otrok, mala Klelija, med igranjem z bratom Hugonom zadela ob lestev. Lestev je padla in jo zgrbila.

Misljena se je pozanimala za Lamorala. Znanka je bila na tekočem tudi o njem. Povedala je, da je Lamoral vedno naokrog v boju s patriarhom.

Večer je bil glasen in vesel.

Gomer je begal sem ter tja in se hitro spajdašil z drugimi otroki. Posebno veselje je imel s klepetavim in bahavim ribičem, ki je hotel imeti pri omizju glavno besedo in je zato neprestano pripovedoval. Gomer je pokleknil na stol, si naslonil glavo med komolce in ga hlastno poslušal. Ribič je pripovedoval o ogromnem morskem psu, ki ga je ujel. Ko je žival zašla v mrežo in se začela divje premetavati, da se je začela barka majati na vse strani, je sin skočil s sekiro v roki, da preseče vrv. »Ne, strela, veslaj, veslaj!« mu je zakričal. Tako sta privlekla žival na suho in jo obrnila na bok in tako je ležala tam, dokler si je ni ogledala vsa okolica, vštevši več mož iz tržaškega svetovalstva. Bile so še druge zgodbe, kakor zgodba o tem, kako je ribiču madžarski konj stlačil stopalo noge. In ko so svatje zaklicali: »Pokaži!«, se je sezul in naslonil med splošnim smehom na mizo svoje skvečeno stopalo.

Gomer se je smejal s strastnim otroškim smehom.

III

Mislana je prespala na senu, z drugimi svati vred. Noč je prinašala duh po nečem dozorevajočem, po grozdju, in Mislana se je spomnila dni, ki jih je prebila tu nekoč ob trgatvi. Takrat, ko je Gonimer prodal že nekaj voz hrastov za poročno slavje, ji ni bilo več nerodno, če ji je z zmečkanim grozdom pomazal obraz. Potem si je zadel na ramo brentač in odšel po strmi stopničasti stezi med pašni. Trgali so nizko doli, nedaleč od morja. V tolmunih tik ob obali je bila morska voda prozorna in zelena kakor od listja. Zdelo se ji je, da se je morje samo navzemalo od polnih, neskajjenih barv mladosti. Čez čas se je Gonimer spet vračal, s praznim brentačem. Bilo je, ko da ga vidi vsepovsod, samo če se obrne. A če se zdaj obrne, je le tema in blizu nje telo naglo dihačočega otroka — Gomerja. Z roko, ki je zastala na njegovem hrbtu, je zaspala.

Drugi dan so ženitovali naprej, toda Mislana je samo pozajtrkovala in se poslovila. Mati Barbula ji je dala polovico pogače, oče Trebenja pa je poklical Gomerja na vrt in mu rekel, naj si natrga pet najlepših grozdov. Ker se je fant obotavljal, mu jih je natrgal sam. Odtrgal mu

jih je z mladikami vred da bi jih Gomer doma lahko obesil. Nazaj grede si je Mislana ubrala malo daljšo pot, čez planoto, in se oglasila pri Nitraborjevih. Tam je bila prav tako domača kot Tribelij. Prišli so jo klicat na žetev in, ko se je poročila, je povabila prijateljico Imico, Nitraborjevo hčer, da je bila tisti dan za kuharico na Kolišču. Imica je rada prišla in ji je dala za poroko darilo, ki si ga je lahko privoščila samo Nitraborjeva hči — z zlatom vezan šapelj. In če si je bilo treba izposoditi kokljo ali vrečko semenja, je Mislana prehodila brez pomisleka tiste tri četrt ure hoda, ki so ločile Kolišče od Nitraborjevih. Zdaj je bila tudi Imica brez moža, odkar je odšel Jurij na vojno z Majnardom, in Mislana se je laže razgovorila z njo. Ni se ji bilo treba bati, da bi jo pred njo prevzela kakor včasih bolečina, zagrenjena zavist, ki ji jo je vzbujal pogled na tujo srečo.

Imica jo je sprejela z bučnim pozdravom.

Očeta ni bilo doma. Nitrabor je prejšnji večer prodal oskrbniku rožaskega samostanskega posestva pri Komnu junca, a žival je bila tako divja, da se je iztrgala oskrbniku z vrvi, ko jo je hotel odgnati, in tako mu je Nitrabor obljubil, da mu jo danes pripelje sam. Vstal je že pred zoro, je rekla Imica. Skrbelo jo je, posebno ker je proti njeni volji vzel s sabo Dominika, da mu s šibo poganja žival. Dominik je seveda silil z njim kakor otroci pač.

»Za otroke je to kakor nalašč,« je rekla Imica. »Moral bi ga bil peljati Tribelij, pa bi tudi Dominika pustila z njim brez skrbi. Oh, Tribelij je dušica! On je že tak, da se ga živina ne boji. Pred našim očetom pa leti kakor pred ognjem.«

»Kaj pa Vodanka?« je vprašal Mislana.

»Oh, tega otroka nikoli nikjer ni,« je rekla Imica.

Res, Vodanka se je spet potepala, z Gomerjem sta se pobrala in jo mahnila v vas. Vrnila sta se in se malo pobavila z vretenom pri vodnjaku. Potem je Gomer splezal na figo, ki je rasla v mrtvem kotu za vodnjakom, in ji začel metati fige v krilo. Mislana ju je videla skozi okno, ko je sedela na klopi za pečjo.

Imica je sukala leseno zajemalko v kotliču, ki je visel nad ognjem, in venomer spraševala, ko da hoče izvedeti prav vse o ženitovanjskem slavlju pri Trebenji.

Mislana ji je povedala in ji dala pokusiti pogačo.

»Mislim,« je rekla Imica, ko je pohvalila pogačo, »da mora biti zdaj stari Barbuli žal, da te ni imela za dovolj bogato za Gonimerja.«

»Zdaj mi ničesar ne reče,« je odgovorila Mislana. »Zdaj, ko ni več Gonimerja. Gonimer sam ni bil tak. Rad je prišel na Kolišče. Rekel je, da bomo čistili in trebili in, če bomo hoteli, da bomo lahko vzeli v najem tudi kaj cerkvenega.«

»Pri vsaki hiši je kakšen križ,« je rekla Imica in se vedro obrnila proti Misleni. »Toda ali prav zares misliš, da se Gonimer ne vrne? Habsburški gospod je proglasil mir za deset let, pravijo. In oče je na kmečkem zboru slišal, da se bodo zdaj začeli vračati vsi, ki so se borili pod zastavo Majnardovo.«

»Sedem let je dovolj, da se človek oglasi, če je še med živimi,« je rekla Mislina, želeč okreniti razgovor drugam.

Imica se je sklonila čez rob ognjišča.

»Kaj praviš!« je vzkliknila in odpela kotlič z verige. »Mar se ni vrnil tvoj oče Tribelij, ko je tvoja rajnka mati že plačala za njim zadušnico, češ da je padel v boju za Zveličarjev grob? In Peruša s Proseka! — Zdaj ti bom nekaj povedala! Ko se je vrnil Peruša in stopil v hišo, so vsi, ki so bili tam, poskakali skozi okna, češ da jih je obiskal zli duh v konjenikovi opravi.«

»Bog daj vero temu, kar praviš, Imica!« je rekla Mislina. »Toda kdaj se je zgodilo, da se je vrnil kdo, ki ga ni več? Tisto noč, preden se je rodil Gomer, se mi je v sanjah prikazal Gonimer, ves poten in krvav. Tega, vidiš, nisem še nikomur povedala,« je rekla in si potegnila pečo s čela, da bi si pokrila oči.

»Kar se sanj in takega tiče, bi morala biti, ti Mislina, mojega očeta hči,« je rekla Imica brezskrbno in porogljivo. »Bog daj nebesa naši rajnki materi, saj jih je zasluži-

la, toda marsikak prepir v hiši bi bil izostal, da si ni jemala tako k srcu te njegove otročje vere. Celo parcelo je prekopal, ker je po nekih sanjah menil, da bo tam izkopal srebrne marke. In naša mati je šla zaradi tega za ves teden z doma. A kadar zdaj omeni, da bo tisto srebro le dobil, preden umre, mu pustim, da ima to veselje.«

»Tak misliš, da sanjam ni verjeti?«

»Sanjam?« je vpračala Imica na način, da se je Misleni zdelo, ko da se norčuje iz nje. Vendar ji je dobro delo, da je bila Imica taka.

Sedli sta h kosilu, potem se je Mislena poslovila.

Gozd okoli Kolišča se je obletaval in zelenel. Po svetem Mateju je začelo listje rumeneti in odpadati. Pozimi so stali hrasti vsaksebi kakor sprti, vsak zase pogreznjen v svojo starost, dokler ni prišla spet pomlad, novo in naglo zelenje vsepovsod — in vse to v istih in znanih presledkih. Hrastov gozd je stal še vedno tam, isti in drugačen sredi letnih časov, kakor zelena ura zemlje.

Na poletje je njegova barva zbledela. Bilo je, ko da se je tudi življenje v njem pomirilo. Sračja gnezda so se praznila in v dolinicah so med prezrelo travo gnile poslednje brusnice. Ob stezi, ki je peljala s Kolišča proti planoti, so začele zoreti robidnice. Če je steza zavila iz gozda preko jase, je bila prst na njej vsa razpokana, kakor razbeljena od vročine. Sonce je udarjalo na jaso z

vso močjo, da se je Gomerju zdelo, da ga ob vsakem koraku kar zapeče v stopalo.

V eni roki je nosil vrč, v drugi pa izrezljano leskovo šibo. Hodil je počasi in usta so se mu nabirala v tiho požvižgavanje. Kjer se je bočil nad stezo robidji izrastek, je Gomer mahnil s šibo in ga prebil. Ko je prišel z jase spet v senco, je hodil še počasneje. Tu se je steza izpreminjala v mehko rumeno sled, ki je šla preko trave, gozd se je spet zgrnil vse naokrog. Temna senca ni več dajala travi do rasti. Tla, kjer je hodil, so bila vlažna in gola, prepredena z bršljanom, kjer so rasli ciklamni. Če se je zdaj zganila veverica, je bil ta zgib komaj slišen, ko da je odpadel list. Gomer je postal. Veverica je obstala nekaj časa na tleh, negotova, z usločenim prisluškujočim hrbtom, preden je stekla na drevo. Stojte jo je opazoval, ko je tekla navzgor po deblu. Njen veliki mehki rep je bil ognjenorjav. Gomer ga je gledal, ko je pometal gor po deblu, naglo in brezšumno, dokler ga veverica ni potegnila za seboj in se s svojim ostrim splašenim smrčkom ozrla navzdol izza rogovile. Vse to je bilo bliskovito in bežeče, tako samo sredi tišine, splašeno in navdušeno, nekaj kakor ginevajoča prikazen radosti. Tiho se je sklonil in odložil vrč, potlej še šibo. Čutil je, kako mu kuje srce, ko išče z roko kamen. Brez sovraštva, iz samega navdušenja nad tem, kar je čutil, je zalučal kamen proti rogovili. Poiskal je še drugih kamnov in jih lučal med

veje, pri tem pa tekel za veverico, ki se je oddaljevala, poskakujoč z veje na vejo s tihimi, žametnimi oprijemi. Šele takrat, ko mu je veverica izginila izpred oči, se je vrnil na stezo.

Pobral je vrč in šel dalje. S planote je zazvonilo poldan in šele zdaj se je spomnil, da mora hiteti. Vsak dan je videl kaj takega, da se je zaustavljal. Zdaj se je preletela pred njim težka, robata ptica in Gomer je lahko razločil drobne modre proge, ki so ji krasile trup. Glasno se je odkrhnul za njo in hitel dalje. Zdaj je bilo čedalje manj ptic. Umikale so se proti Kolišču, čim bolj se je krčil gozd. Že sto let se je veliki hrastov gozd umikal od tržaške strani kakor morje, ki usiha. In Gomer je krenil s steze v smer, od koder so se oglasale sekire, na kraj sečnje.

Podrti hrasti so ležali v isto smer, zvrnjeni proti preseki. Možje so stopali po njihovih deblih kakor po brveh in jim odsekavali veje. Drugi so znašali vejevje proti klancu, kjer je stal grajski hlapec z vprego. Vsi so bili že posedli h kosilu, samo Tribelij je še stal tam in delal. Vlekel je sveženj vejevja proti vozu, opotekaje se med kamenjem ves neumoren, kakor prevzet od ihte.

»Tribelij, jest!« je zaklical Nitrabor od nekod.

»Eh, kaj!«

Z razdejanim obrazom, smehljajoč se je stopil h grmu, kjer ga je čakal Gomer. Začel je jesti in jedel je ko da ne ve, kaj je v vrču, raztreseno in površno, da mu je

redka repa odtekala iz ustnih kotičkov in se potem zli-vala v curek, ki mu je kapljal iz zareze na bradi. Gomer mu je sedel vštric. Potlej ga je bilo ob misli, da se je spa-koval dedu, vedno sram, toda Vodanka se ni nikoli sme-jala tako kakor tedaj, ko je Gomer oponašal Tribelija pri kosilu. To je delal samo zaradi nje. Bilo mu je v ponos, če jo je mogel ta čas, ko sta se videla na kosilu pri seč-nji, tako zabavati.

Vzel je trsko, ki naj bi pomenila žlico in ga začel opo-našati. Vodanka je sedela ob njem in si stiskala kolena od smeha. Pri tem je bilo še najbolj smešno to da ju Tri-belij ni opazil. Slej ko prej je lovil z žlico po vrču.

Razhudil se je samo, če se je Gomer pomaknil tik nje-ga, da bi ga še bolje oponašal. Tedaj je Tribelij pomahal z žlico in mu zapretil, meneč, da mu hoče Gomer ukrasti fovč, ki ga je nosil za pasom. Bil je ljubosumen na svoj fovč in tedaj je vselej zakričal: »Boš pustil pri miru moj fovč, krota?« To je bil višek razburjenja pri Tribeliju in Gomer si ga je privoščil le poredkoma, kadar mu je Vo-danka namignila v to. Takrat, ko je zaslišala tiste bese-de, je padla vznak in se vsa stresala od smeha. Bila je temnolasa, z velikimi očmi in telesce ji je bilo gibčno in polno. Gomer se je ni upal dotakniti, ko da ga je strah pred njo. A ob tem njenem smehu mu je bilo kakor prej v gozdu, ko je zagledal veverico, ki se je zbudila v bršlja-nu.

Imelo ga je, da bi jo lovil, in Vodanka se je res na vsem lepem pobrala in stekla. Včasih, kadar sta bila pri volji, sta se lovila po celo uro. Tekla sta tja do vrha majhnega kamnitega griča in posedala pred votlino. Steza je peljala skozi visoko robidovje navzdol, dokler se votlina ni nenadoma odprla, temna in vlažna, s podolgovatim in nizkim žrelom, ki se je tam spodaj izgubljalo v temo. Vodanka se je ustavila, Gomer pa je stopil še naprej. Bil je že tako globoko pod njo, da mu je videla samo glavo. Tedaj je Gomer zakričal. Divji golob, ki je gnezdil v stropu, je preplašeno vzfrfotal in izletel. Včasih Vodanka ni hotela zaostati v pogumu in je stopila z Gomerjem do dna votline. Tam se je odpiralo drugo, manjše žrelo, ki je peljalo kdo ve kam. Tam si ni upal niti Gomer. Od starejših sta slišala, da teče tam voda, in nekoč sta se dolgo sklanjala in prišluškovala, če bi jo zaslišala. Šumelo je, tako se jima je zdelo, toda tisti šum je bil drugačen kakor od vode, bil je rahel šum suhega peska, ki polzi po žlebu. Gomer je hotel pokazati, da se niti tega žrela ne boji. Vodanka je vpila, šlo ji je na jok, a Gomer je stopil še niže, na ploščad nad praznino. S kamnom je obtolkel dva kapnika, enega zase in enega, šilastega in lepega, za Vodanko. Rekel je, da bo zbil še druge kapnike in jih zasadil v gredico pred hišo.

Vrnila sta se. Vzela sta vsak svojo posodo in šla vsak v svojo stran.

Ko so začeli po Veliki Devici Mariji zoreti lešniki, sta med kosilom nabirala lešnike. Tam, kjer je bil včasih gozd, so bile zdaj njivice, med njimi pa gmajna, groblja z ožgano travo, kjer so rasle leske. Lovila sta se od grma do grma, da prehitita drug drugega. Gomer je odrival Vodanko, jo včasih grobo podrl, ko da nima opravka z deklico, ampak z enakopravnim fantovskim tekmecem. Vodanka se ni dala ugnati. Vstala je in potem ona podrla njega, čeprav ji je bil Gomer na koncu le kos. Ko sta se nekoč stepla, je Vodanka dolgo jokala. Gomer je sedel k nji in ji obljubil, da ji drugi dan prinese velik kos kruha, če bo nehala jokati. In res, Vodanka se je potolažila in tako sta brala naprej. Leske so začele goreti, tako suho je bilo. Naposled so ostali na njih samo lešniki s kakšnim orumenelim listom. Suša je pritiskala čedalje bolj, dokler ni zmanjkalo vode na kalih. Kmalu nato so osušeli še vodnjaki in kmetje so morali po vodo v Štivan.

IV

Gomerju je bilo dvanajst let, ko je prvič spoznal Lamorala.

Lamorala je malokaj tako potrlo kakor nezgoda, ki se je pripetila mali Kleliji. Hlapci z gradu so celo govorili, da ga je nesreča še bolj prizadela kakor ženo gospo Renato. Ljudje so šepetali, da se je gospod spremenil. In res, niti na lovu ga ni bilo videti tako pogostoma. Na Grmado se skoraj ni prikazal. Kadar je šel loviti v močvirja, je šel brez spremstva. Samo sokolar ga je spremljal, včasih pa je šel Lamoral čisto sam. Vest o hčerkinini nezgodi ga je dotekla v furlanskem zaselku, kjer je taboril z Raimundovo osebno stražo. Iz Devina je odhitel k njemu sel, komaj so izvlekli na pol mrtvo Klelijo izpod lestve, ki se je zgrudila nanjo. Deklica je omedlela, a ko se je spet osvestila in so jo hoteli postaviti na noge, se je spet zgrudila. Spočetka je Lamoral zdivjal, ko je zaslišal to vest, in nasilno odpodil sla. Toda sel ni bil še daleč od taborišča, ko je Lamoral zajahal konja in ga dohitel. Poklical ga je nazaj in ga potanko spraševal o hčerkinini nezgodi. Divje je zaihtel in vrgel ob tla šlem, za njim pa še železne rokavice. Sam patriarh je stopil v njegov šotor

in ga skušal potolažiti. Ko so patriarhovi vojščaki že spali, je Lamoral dolgo v noč sedel pred šotorom in bdel. Gledal je predse in pil iz sodčka, dokler ga ni izpraznil. Naposled ga je pivo omamilo in je obležal. Tisto noč se je zaobljubil, da bo dal zgraditi cerkvico in ji dodelil še zemljišče, ako mu ostane hčerka pri življenju.

Bil je strt in je že naslednji dan odkril svoj sklep patriarhu. Raimund ga je vneto pohvalil. Bertold, njegov slavni prednik, je moral slišati od samega svetega očeta Gregorija, da so v njegovi patriarhiji še malikovalci. Še mnogo vnetega dela bo treba, je rekel Raimund, preden se ne očisti drevo Kristusove cerkve od mrčesa, ki se je vanj zaredil. Slej ko prej so na dnevnem redu napadi na cerkvene osebe. Ropa se cerkveno blago, med suhimi udi cerkve so tudi taki, ki ne plačujejo cerkvene desetine. Ali je potlej čudno, če prihaja celo do takih zablod, da se s cerkvenimi častmi pokopljejo tisti, ki jih je sveta mati cerkev izobčila? Lamoral je čutil, ko je jahal vštric njega, da mu ne bi mogel z ničemer bolj ustreči kakor s predlogom, da pomaga veri z zidavo nove cerkve.

Dokler je bil na pohodu, se je oglašal na gradu le mimogrede. Ko je Klelija še visela med življenjem in smrtjo, se mu je zdelo, da bo najsrečnejši med ljudmi, če mu ostane otrok pri življenju. Pozneje, ko je doraščala, pa jo je gledal le z muko. Otrok je komaj opazno šepal na eno

nogo, a ta napaka se ni dala primerjati z grbo, ki mu je sključila ramena. Klelija, njegov drugorojeni otrok, edina hčerka — zgrbljena, ta misel je bila Lamoralu kakor nož v prsi. Spominjal se je je, ko je bila še v zibelki in jo je spletična okopala, potlej pa položila na mizo, prevlečeno z medvedjim kožuhom. Razposajeno je brcala z nožicami in on ji je pomolel roko, da ga je prijela za prste in skušala sesti, pri tem pa grgrala in vriskala, podobna lastavički, ki je padla iz gnezda. In potlej, ko jo je zleknil na trebušček, je bil njen hrbet ves nežen in raven. Še zdaj se je spominjal, kako ji je šel z dlanjo po tistem malem hrbtu ki je tako neopazno in sorazmerno prehajal v zaliti vzboklinici ramen. Še zdaj, ko je Klelija lovila Hugona po gostinski sobi in v vedri nezavednosti nosila za seboj grbo, je on, njen oče, okrenil oči in stopil ves iz sebe na teraso. Pogled na morje, na dvojambornik, ki je plul proti Trstu, ga je pomirjal. Stopil je nekaj korakov po terasi zazrt v tla, zasledujoč z očmi presledke med rdečimi opekami na podu. Tedaj je Lamoral mislil, da je pozabil. Zaklical je hlapcu, ki je pod gradom poskušal nov čoln, naj nemudoma opremi konja. A ko je spet zakorakal, se je zasačil, ko mu je roka zastala v zraku, z rahlo usločenimi prsti, ko da išče nežen oprijem — zalito, nepoškodovano otroško ramo. To je prihajalo tudi ponoči pred spanjem. Prihajalo je, če se ni gibal in se s čim zamotil. Čutil je, da je bolje, če gre s

terase. Stopil je na pomenek h kovaču v orožarno. Ko je prišel hlapec in sporočil, da je konj osedlan, ga je Lammoral na kratko odpravil, češ da se je premislil in da danes ne pojde na lov.

Prve čase po svoji vrnitvi iz vojne je bil sploh tak, da služinčad ni več vedela, kako bi mu ustregla. Dekle so se zatekale h gospe Renati in jokale pred njo. Renata pa je po svoji strani iskala pomoči pri patru Xigardu, ki ji je svetoval post, kajti nekateri zli duhovi se lahko odpravijo samo s postom. Stari benediktinec je bil še edini človek na gradu, s katerim se je razgovorila od srca. Bil je revnega rodu, sin furlanskega kmeta, visok in tako suh, da je bil v poltemi grajske kapele podoben živemu okostnjaku in, kakor se je zdelo celo gospe Renati, že kar preveč svetniški. Odkar je skrbel za Hugonovo vzgojo, se je še bolj navezala nanj. Pozimi je vsak večer predsedela kakšno uro pri kaminu, kjer ji je pater bral iz življenja mučencev. Vedela je, da mu služba grajskega kaplana ne godi, da bi bil raje še naprej v samostanu. Morda je prav s svojo strogostjo poskušal, da bi ga zamenjali z drugim, ki bi gledal življenju na gradu bolj skozi prste.

Vendar je ostal na gradu. Za velike praznike, posebej še o kresu, v času velikega romanja v Štivan, je hodil pomagat sobratom v samostan. Poznal je jezik kraških ljudi, razen tega je bila njegova spovednica vedno zasedena zaradi sluha svetosti, ki je šel o njem. Govorilo se je,

da je videl Mater božjo. Hlapci so vedeli celo za mesto, kjer naj bi se mu bila prikazala. Sam ni nikoli črhnul o tem. Ko je nekoč Renata namignila na to, da bi kaj izvedela, jo je pater Xigardo kar osorno zavrnil, rekoč, da blagor tistim, ki verjamejo, pa niso videli.

Renata o čudežu ni mogla dvomiti. In ko ji je Xigardo naročil, naj se za moža posti, je ubogala brez pomisleka. Najsi je neprestano bolehala, se je začela hraniti po enkrat na dan, največ z osoljenimi ribami. Molila je k svoji daljni sorodnici, sv. Sofiji, naj zapusti Lamorala zlobni duh samote.

To je bilo kmalu po njegovi vrnitvi. Poletje so prebili na svojem posestvu v Slovenj Gradcu. Potovanje je Lamorala zelo razvedrilo. Ko so nazaj grede prišli v Kamnik, je Renata predlagala, naj zavlečejo obisk pri kamniških gospodih tja do začetka jeseni. Lamorala je spet zamikal lov. Hodil je na medveda v gozdove nad Bistrico in se zvečer vračal utrujen in veder. Renata je še vnetje molila. Vsak popoldan je presedela po kakšno uro v lični grajski kapeli, zidani v dve nadstropji, potlej pa peljala Hugona in Klelijo na sprehod ob Bistrici. Ob nedeljah jih je vabil župnik na pivo. V župnišču se je tudi edinikrat resnično užalostila, ko se je Lamoral tako opil, da je grozil župniku z mečem. Prenesla je tudi to, ker ga je videla v boljšem razpoloženju. V Kamniku je Lamoral

tudi sklenil kupčijo za prodajo olja v višini petdeset mark srebra, kar ga je posebej udobrovoljilo.

Vendar se je po povratku spet zmračil. Govoril je, da mora izpolniti zaobljubo, toda delo za cerkev se še ni začelo, čeprav je bilo zemljišče že kupljeno. Renata je mislila, da bi se moral Lamoral že vdati v hčerkino nesrečo, ko pa se je vdala v to sama, ki je bila njena rodna mati. Kaj, če se je bil duh samote za stalno naselil v prsih njenega moža? Naposled je Klelijin odhod pojasnil tudi to.

Na pomlad je Klelija odšla k dominikankam v Vele-sovo. Lamoral jo je spremljal. Ko se je vrnil, se je zdel Renati ves drugačen. Takoj je odredil naj se začne z zidavo cerkve, vabil Majnarda na turnir in včasih igral do jutra. Renata se je s strahom vprašala, ali Lamoral ne sovraži svojega lastnega otroka. Bala se je govoriti z njim o tem, ker ji je vselej prikrival, kako ga je Klelijina nesreča prizadela. Toda zdaj ga je videla, s kakšno vne-mo je učil Hugona jahati, kako se je prepiral z županom za zadnji bokal ovsa. Ali je bilo za njegovo dobro razpo-loženje dovolj, če je izgubil izpred oči svojega nekazne-ga otroka?

Če kdaj, bi se bil moral razveseliti Klelijine bližine na dan, ko se je z vsem dvorom udeležil posvetitve cerkve, ki jo je dal zgraditi za njeno zdravje. Na hribu se je zgr-

nilo ljudstvo iz spodnjega in zgornjega Krasa, duhovščina in plemstvo, otroci — toda Klelije ni bilo.

Spremstvo je razjahalo in z Lamoralom na čelu stopilo v malo okrašeno cerkvico. Patriarh je v slovesni škofovski opravi obšel notranjost cerkve in ji omazilil stene, nato pa daroval mašo. Po maši je procesija krenila iz cerkve na ozko travnato ploščad, kjer so na podstavku iz brun viseli novi, še neblagoslovljeni zvonovi. Bil je svetel predjesenski dan. V krogu okrog ploščadi se je razpostavilo ljudstvo, da prisostvuje blagoslovitvi zvonov. Sredi ploščadi, obdana od sveže prekopane prsti, je rasla mlada, komaj vsajena lipa.

Patriarh se je približal in z globokim, grlastim glasom odmolil latinsko molitev. Ljudstvo je zapelo, patriarh pa je pristopil in udaril s kladivom vsak zvon posebej. Trije moški so pristopili, potegnili za vrvi in začeli zvoniti.

Zvonovi so zapeli vsi trije naenkrat, ko da imajo en sam kembelj, z veselim, visokim glasom.

Kar se je v istem hipu razleglo nenadno in veselo vpitje. Vsi obrazi ljudi so gledali na prostor, kjer so stali prej konji. Konji, bilo jih je kakšnih dvajset, so bili privezani okrog širokega grma in tako so mirno stali do hipa, ko se je oglasilo zvonjenje. Podstavek z zvonovi je bil čisto blizu grma in, ko je zazvonilo, so konji dvignili repe, poskočili in se strgali s povodcev. Zdaj so jih ljudje gleda-

li, ko so drveli po pobočju navzdol, visoko mahaje z repi.

Tudi Lamoral je zasledoval z očmi svojega vranca, kako se je kakor pobesnel pognal čez skalo in drvel naprej po pobočju.

Truma otročadi se je vsula za konji. Vitezi so stali na mestu, v svojih pisanih prazničnih opravih, ki so jih ovirale, da bi zdaj tudi sami stekli po kamnitem pobočju. Stali so in smeje se gledali, kdaj jim otroci pripodijo konje nazaj. Čez čas so se začeli konji vračati, nekatere so otroci podili pred sabo, druge so jahali.

Prvi, ki se je vrnil, je bil Lamoralov vranec. Deček, ki ga je jahal, mu je skoraj ležal na hrbtu, oprijet za njegovo grivo. Poganjal ga je z glasnim vpitjem in konj je v drncu prihitel na vrh hriba.

Postal je, ves upehan, s trepetajočimi žilami. Krepki in črnolasi, bosí deček je okretno skočil z njega in ga izročil gospodu s šlemom, ki se mu je približal. Gospod je ljubkujoče potrepal konja po vratu. Bil je videti prijetno presenečen.

»Hraber si, fant da ti je uspelo zajahati Lamoralovega vranca! Kako ti je ime?«

»Gomer,« je odgovoril deček.

»Bil bi dober krotilec konja,« je rekel Lamoral. »Kdo je tvoj oče?«

»Vojščak Gonimer, s Kolišča na Grmadi, gospod.«

»Gonimer?« je vprašal Lamoral in se zagledal predse.

»Prav tako, gospod.«

Lamoralu je zdrknila roka s konja. Obrvi so se mu nenadoma namršile, trznil je z glavo, se prijel za rdeče brke in pogledal v tla. Za hip je strmel konju v kopito, potem pa dvignil oči. Ostro je pogledal dečku v obraz. Ta vitko raščeni in krepki, bosi deček v platneni obleki, z nemirnimi črnimi očmi, je bil torej on, Mislenin sin. V spominu, ki ga je zagrnil, je bil sram in žolč.

Lamoral se ni ganil. Obstal je ob konju, dokler ni šel mimo pogled, ki ga je ta deček izzival v njem s svojim cvetočim deškim zdravjem— pogled na Klelijo, kakor jo je bil zadnjič videl v Velesovem. Prišel je bil prav med kosilom. Pustil je konja na samostanskem dvorišču, poiskal opatinjo in stopil naravnost v obednico. Kdo ve, kako si je predstavljal Klelijo od daleč, a ko je šel z opatinjo po hodniku in slišal njeno hvalo na hčerkin račun, kako je Klelija med najboljšimi v tkalnici, kako tekoče bere iz knjig, se je počutil srečnega in prav nič ni mislil na njeno nesrečo. Stopil je v obednico. Ko je zagledal v vrsti Klelijo, sklonjeno nad jedjo, se mu je v resnici zdelo, da je njegova hčerka kakor vse druge gojenke, prav lepa v obleki iz sive raševine. Bil mu je, ko da je bila njena grba samo zlobno prišepetavanje satana. Tako se mu je zdela lepa, enaka vsem drugim, ki so sedele z njo. A takrat je Klelija vstala. Stekla je proti njemu, ne da bi

se zravнала, vsa vesela, nesoč čisto samoumevno za sabo tisto grbico. — In prav takšna, slabotna in tenkonožna, zgrbljena je šinila mimo zdaj, ko je gledal Gomerja. Šele ko je bil tisti pogled mimo, se je Lamoralu zdelo, da nezastrto vidi vso njegovo deško lepoto.

Konj je še upehano dihal. Gomer se je postavil v stran in ga gledal, požrešno in milo obenem, tako se je zdelo Lamoralu. Pustil je, da ga je za hip gledal. To, kar se mu je zdaj dvigalo v grlu, je bilo drugačno kakor prej, zaudarilo je po nečem sladkem in vročem, oglasilo se je in zgubilo.

Poklical je nekoga, starejšega med oprodami, ki je nosil njegovo mošnjo.

»Daj temule fantu zlatnik!« je velel.

Ljudstvo se je začelo razhajati, Lamoral pa je ostal še nekaj časa na hribu v razgovoru s patriarhom in njegovim spremstvom. Raimund je izrazil Lamoralu in vikarju svoje zadoščenje nad potekom slovesnosti. Bilo je modra misel, posvetiti cerkvico sv. Lenartu, patronu poljedelcev, je menil Raimund. Nato se je razgledal po okolici in Lamoral mu je pojasnil razgled, ki se je razgrinjal naokrog tja do temnomodrih sten Čavna. Bile so majhne vasi in zaselki, vmes pa vzvalovano hrastovo zelenje, ki se je v jesenskem soncu svetilo kakor morje po dežju. Patriarh je bil mnenja, da so pogoji, da se novo

svetišče s časom lahko razvije v romarsko cerkev. Lamoral mu je pritrdil in menil, da je pripravljen ustanoviti zanj beneficij. Pisarju je že naročil, da prepíše kot prvo postavko v imetju nove cerkve pašten z oljkami. Več ni rekel, čeprav je bil Raimund razpoložen za razgovor. Ne da bi se dalje obotavljal, je zajahal konja in s tem prisilil tudi Raimunda, da mu je sledil.

Kosilo v gradu je trajalo v pozni popoldan, po kosilu pa je Lamoral razkazal patriarhu svoj novi vinograd ob Timavi. Raimund se ni vrnil na večerjo, čeprav ga je Lamoral vneto vabil. Poslovil se je, ko so prišli iz vinograda na cesto, in Lamoral se je oddahnil, da je bil spet sam. Danes mu niti Raimundova družba ni šla. In ko je prišel domov in sedel na terasi, je bil patriarhu hvaležen, da ni sprejel vabila.

Trudno je vrgel noge od sebe. Zaželel si je, da bi videl nocoj tam na morju vihar, da bi se vse naokrog stemnilo in da bi bil tudi sam na terasi ves teman in neviden svojim lastnim očem. Vihar, ki bi prevpil črva, ki se mu je zaredil v prsih in glodal. Toda oči so se mu izgubljale sredi negibne in nežne gladine. Sonce je bilo še visoko pred zatonom in jo obsevalo z leno in razpršeno, oljnato svetlobo. Vstal je, ko da ga pogled na brezosebno mirovanje morja tesni. Družbe ni trpel, zdaj pa mu je bila tudi samota odveč. Ves razburjen je šel skozi grajske sobe, ne da bi zaprl vrat za sabo. Poiskal je starega Sa-

muela in mu velel, naj prinese na teraso igralno desko, da bi šahirala. Toda ko je prvo partijo izgubil, je prenehal.

Za večerjo je pojedel samo kos jagnjetine. In spod večer je odposlal v Videm sla Ripalda z naročilom, naj poizve za vojaka Gonimerja s Kolišča. V pismu, ki ga je sel odnesel, je bilo rečeno, da ga njegov gospod oprošča od nadaljnjega službovanja v vojski njegovega brata v Kristusu, goriškega grofa Majnarda.

V

Gomer je skoraj vso pol domov pretekel. V kuhinji je naletel na Tribelija.

»Ded, pogledjte!«

Povedal mu je zgodbo, vse v eni sapi. Tribelij je stal bos pred njim in dolgo kinkal z glavo. Je bil res sam devinski gospod tisti, ki mu je dal to? A, Gomer? Tribelij je žarel. Stiskal je svoje male oči, ko da mu gre na jok. Zarezana bradica se mu je kakor ošilila. Da je to dal sam svetli gospod Lamoral, a? Ne, tega si skoraj ni upal verjeti. Pustil je, da mu je ena roka padla ob bok.

»Da, prav gospodov konj je bil! Saj je bil vendar on tisti, ki je prijahal na hrib vštric gospoda škofa! In tudi s hriba sta odjezdila skupaj, pred drugimi vitezi!«

»Da,« je rekel Tribelij in skušal ujeli fanta na laži, »toda kje si se naučil jahati, da si lahko jezdil gospodovega konja?«

»Kaj pa tisti štirje romarji, ki so šli v Štivan. Ali niso pustili svojih konj pri nas? Še celo vpili ste name, ded, naj pustim tujo žival pri miru.«

Da, Tribelij se ni več spominjal. Ni bil več tako priseben, bil je star, kimal je predse in sproti pozabljal. Na-

smehnil se je kakor osramočen. Pocincal je z zlatnikom v roki. Da, pa naj bo res tako, kakor pravi Gomer. Toda kaj, če to le ni pravo zlalo?

Skozi lino, ki je gledala v hlev, je prišlo Lamoralovo ime Misleni čisto jasno do ušes. Odložila je golido pod kravo in prisluhnila. Ko je hotela stopiti v hišo, je zagledala očeta, ki je stal na pragu in vrtel zlatnik proti luči.

Ko jo je zagledal, je Gomer veselo zavpil. Vztrepetala je.

»Nesi to nazaj!« je zavpila. »Vrni to Lamoralu! Reci mu, naj raje vrne očeta, ki ga je vzel!«

Iztrgala je Tribeliju zlatnik in ga pognala ob tla.

Odšla je, Tribelij pa je obstal na pragu, ves bos in zmeden. Tudi Gomer je debelo gledal predse. Pobral je zlatnik in ga dal dedu.

Tribelij ni ničesar razumeL Sklonjena roka mu je klecnila, da mu je dlan zabingljala, ko da ima zlomljeno zapestje. Nekaj je že moralo biti vmes, da se je Mislena raztogotila.

»Tak se tebi dozdeva, Mislena, da to ne more biti pravo zlato?«

Pokinkal je z brado. Star si, Tribelij, da se tvojim očem ne da več prepoznati beneškega zlatnika! Toda težak je kakor beneški zlatnik! Čutim ga med prsti in Boga stavim za pričo, da se gospod Lamoral ni šalil! Sama ga boš potežkala in videla. A, Mislena?

Stopil je po lestvi v svisli, kjer je spal. Izpod sena je izgrebel leseno skrinjico, kjer je hranil nekaj oglejskih grošev, pečo pokojne žene in konico kopja, ki se je odlomila neverniku v njegov ščit, ko je naskakoval sarscensko trdnjavo na gori Tabor. Konica je bila pokrita z debelo plastjo rje. Ko je spravil zlatnik, je vzel konico, da bi jo z Gomerjem nabrusila.

Gomer je vrtel brus in venomer spraševal. Koliko dni hoda je bilo do tja, do gore Tabor? To je bilo daleč. In do Zveličarjevega groba?

»V sveto mesto, misliš?« je vprašal Tribelij.

»Da,« je rekel Gomer.

«To pa je še dalje, če se prav spominjam.»

Brus se je naglo vrtel, da je voda brizgala starcu v oči. Tribelij je potrpežljivo snemal rjo s konice, mižal in brusil in vse je bilo zdaj tako daleč.

»Kaj, če bi jaz brusil?« je rekel Gomer in ustavil.

»In jaz vrtel?« je rekel Tribelij.

»Jaz bi hitreje nabrusil.«

»No. Če boš hitreje brusil. No.«

Zamenjala sta vlogi. Zdaj je tekel brus počasneje in Gomer je pritiskal z vso močjo, da se je začela konica svetlikati. Tribelij je vrtel z naporom, s sključenimi koleni, ki so mu ob vsakem obratu brusa odskočila. Metaloga je sem ter tja, čimbolj je Gomer pritiskal. Da, fant bo močan kakor Gonimer, živ pa kakor Mislana. A zakaj je

že bila Mislana tako trmasta? Da je le mogla misliti, da stari križar ne pozna beneškega zlatnika?

»Kako je že bilo s tistim kraljem?« je vprašal Gomer in si ogledal konico.

Tribelij še spet zavrti. Poskakoval je in vrtel.

»S kakšnim?« je vprašal. »Bilo je več kraljev.«

»Z onim, ki vas je peljal tja dol.«

»Z Leopoldom?«

»Da.«

»Leopold Gloriosus ni bil kralj.« je rekel Tribelij.

Smehljal se je, ko je že bilo še tako daleč, kakor onkraj življenja, v trudni in uspavajoči sivini. Smehljal se je, bolj z ličnicami kot z očmi, kajti voda izpod brusa mu je brizgala v obraz, da je mižal. Tam onkraj, takoj za zaprtimi očmi, se je sivina odpirala v čedalje jasnejšo, mladostno daljo, v zeleno dolino, ki se je svetlikala in temnila, se odevala v migetajoč sončni prah, skozi katerega se je bliskalo od orožja. Bilo je kakor pogled na pomladni listnat gozd, na katerega dežuje iz mimoidočega oblaka, ki ni pokril sonca. In tako je nad gozdom dež, ki lije skozi žarko svetlobo, dež in sonce se prepletata, da se listje blesti kakor nabrušena kovina ...

Ustavil je brus, da si je pobral kaplje z oči in se spomnil.

»Eh,« je rekel in spet poskočil. Zavrtel je. »Do Zveličarjevega groba je bilo še daleč ko smo Kristusovi kri-

žarji šli po dolini Zrmanje in tam na koncu je bil Split ...«

Peruša s Proseka ni bil edini, ki se je vrnil tako nepričakovan, da so se ga domači ustrašili. Od časa do časa se je vrnil marsikdo, o katerem ni bilo že zdavnaj glasu. Kapali so od vsepovsod, celo iz daljne Česke. Proti jeseni že skoraj ni bilo dne, da bi ne prišel na Kolišče glas o kakšnem novem povratniku. Ko je Tribelij prišel s kmečke sodbe v Devinu, je pripovedoval o številnih novih obrazih, ki se jih je komaj spominjal. Spraševal je za zetom, toda samo eden od povratnikov se je boril proti Villalti, potem pa prebegnil drugam.

Tu pa tam je kakšen povratnik krenil čez Grmado in poprosil na Kolišču za požirek vode. Misljena ga je vselej povahila v hišo in mu dala ostanek od jedi, potem pa se z njim dolgo razgovorila. Toda izvedela ni me več od tega, kar je bil že izvedel Tribelij v Devinu.

Bila je vroča in suha jesen. Kadar je zvečer zahajalo sonce, je hrastov gozd ves žarel v razpršeni rumeni svetlobi. Takrat je bilo dovolj, da je pred Količem padel z drevesa oreh, da je Misljena vztrepetala. Ponoči se ji je venomer zdelo, da je zaslišala na stezi stopinje. Približevale so se, se okrenile proti hiši, nekdo je potrkal na vrata. To trkanje se ji je zdelo tako resnično, da je iz polsna planila k oknu. Nič ni bilo, samo lahka polnočna sapa je dramila listje iz mesečine.

A ko je spet legla, je stal pred njo pogled: sonce zahaja, po rumeno obsijanem listju na stezi stopati dva težko okovana čevlja, mladi mož v polvojaški opremi hiti, oprt na popotno palico, vedro lopa po zemljatih prestopih, mimo zasute kotanje, dokler ne krene mimo posušenih geranij proti hiši.

Potlej je nad vsem hrastovim gozdom jutro, rezka svetloba tja čez prostrano mrgolenje krošenj, do morja. In v tem jutru glas, enakozvočno nabijanje Gonimerjeve kose, ki jo uspava.

Po opravljeni jesenski tlaki pri samostanu je trajalo lepo vreme dalje, tako da so lahko poželi ajdo. Slana jo je bila tako usmodila, da je sprva Tribelij hotel iz malodušja pognati vanjo kravi, da jo popaseta. Vendar se je premislil. Za zimo ni bilo ničesar za pod zob razen nekaj ječmena in fižola. Repa kdo ve zakaj ni bila niti pognala. Pšenice pa sploh ni bilo več, saj si je morala Mislina celo izposoditi bokal, da so zadostili oddaji. Tako sta s Tribelijem sklenila, da požanjeta ajdo, kakršna je že bila.

Žela sta oba, vmes pa je Gomer vezal snope. Na eni strani plitve dolinice, kjer je rasla ajda, je stala visoka gozdna stena, ki je branila soncu v dolino, komaj se je nagnilo čez poldan. Tako so delali tudi v rani popoldanski uri v senci.

Za kosilo je Mislana pripravila malo kaše, toda lačnim jim tako ni bilo treba biti, ko pa so na travnatem robu nad leho gnile fige. Takole pod prsti se ni zdelo, da bi bila ajda povsem za nič. Čisto vsa zrna niso bila prazna. Delo jim je šlo kar izpod rok in v senci, ki je sveže vela od gozda kakor od studenca, se jim je neprisiljeno pletel razgovor.

Govorili so, o čemer se je slulo tiste dni po kraških hribih: da je devinski gospod počenjal na gradu čudne stvari in da je bila zato gospa Renata vsa nesrečna.

»Hudoba je prišla vanj,« je rekla Mislana.

»Pri Nitraborjevih pravijo prav tako,« je rekel Tribelij. »Sam Bog ve in nihče drugi, kaj pomeni, če pošlje hudobo v človeka. Videl sem že to. Bog nam daj, da se ne bi pregrešili.«

»Kaj pa je hudoba, ded?« je vprašal Gomer.

»Ni, da bi govorili o tem,« je rekel Tribelij in podrsal s srpom po strnišču v znamenje križa. »To so reči,« je rekel. »A mladi gospod Hugon, njegov sin, je že toliko odraslel, da bo lahko kmalu sam upravljal grad. Mar Hugon ni približno Gomerjevih let. Mislana?«

»Ko sem bila na gradu, je bil že rojen. Starejši je,« je rekla Mislana.

Žela sta, Mislana sklonjena, Tribelij pa kleče. Nabral je v pest sveženj ajde in ga odrezal.

»Ubogi naš gospod,« je rekel. »Tisti zlatnik mi prihaja na misel. Bogve, če bo tudi Hugon tak kakor oče, da bo podaril zlatnik tlačanovemu sinu.«

Misljena se je ugriznila v ustnice. Pustila je, da je razgovor zamrl med Tribelijem in Gomerjem.

»Če bo šla gospa na romanje, bo to že pomagalo, da izprosi za gospoda božje usmiljenje, ki ga je potreben kakor mi teh ajdovih zrn. Pri Nitraborju sem slišal, da misli bosa in brez spremstva v Oglej.«

Nato je tudi Tribelij umolknil.

Senca se je hitro širila proti oni strani doline in zdaj so delali čedalje hitreje, skoraj brez besed. Slišati je bilo samo udarjanje srpov, v katerem pa se je čisto jasno razločil glas:

»Dober večer pri Količarjevih!«

Glas se je nenadno in veselo oglasil nedaleč za njimi.

»Bog daj!« sta odzdravila Tribelij in Misljena, preden sta se ozrla. Kajti ko sta pogledala nazaj, sta oba odrevenela. V polmraku, ki je zagrnil dolino, je stal na koncu lehe mož: v brezrokavnem usnjenem suknjiču, z bisago, ki mu je visela čez ramo, s popotno palico v roki — in jih gledal. Eno samo znamenje je kazalo, da je bil to vojščak, ki se je vračal — šlem, ki ga je nosil, poveznjenega nad očmi.

Bilo je pod nočjo in morda je bila prav noč kriva da je Misljena prestrašeno vzkliknila in odvrгла srp. Bila je

ura, ko je sonce, ki je tonilo za Oglejem, vodoravno sijalo v hraste za Koliščem in obsevalo listje na stezi, na kateri ga je pričakovala. A ko je zdaj stal tam na koncu lehe, je vse v nji na mah popustilo.

Stekla je.

»Kam bežiš Mislana?«

Šele ko je prišlec drugič spregovoril, jo je streznilo, da ni videla vse prikazni, ampak živega človeka, ki je odlagal bisago, da ji gre naproti. Bil je mlad. Odvrigel je palico in si privzdignil šlem. Mirno je stopil čez strnišče, ko mu je ona že tekla naproti.

»Gonimer, moj ljubi!«

Tekla mu je naproti in gosto ajdovo strnišče je bilo pod njenimi nogami čedalje mehkejše, pogrezujoče se, dokler ni pritekla, kjer je stal, mu pogledala v obraz, ki se je odkril izpod rešetke, in samo kratko in odsekano zavekala. Tedaj se je strnišče ugreznilo in mož je dejal:

»Pokoje hrabri Gonimerjevi duši! Bog me je kaznoval nad prelito krvjo, ki je tekla pod mojim mečem iz ran srčnih Otokarjevih vojščakov, da sem ti moral prvi nevede prinesiti ta glas! A tudi on je mrtev, naš nasprotnik Otokar, kralj češki, ščit za vse kristjane, srčen kakor lev, plemenit kakor orel! In njegova kri kliče nesrečo na nas, vojščake Habsburžana!«

»O Jurij, prav ti, sosed, Nitraborjev zet, si moral prinesiti ta glas!«

Mislana mu je dolgo obležala v objemu.

Jurij ni hotel nazaj na Kolišče, pa tudi Mislana mu ni prigovarjala. Pred sabo jo imel še skoraj uro samotne hoje, nočilo se je in, kar je lahko povedal o Gonimerju, je bilo tako malo, da je lahko povedal stoje, z bisago čez ramo. O Gonimerju ni vedel vsa vojna leta prav nič, čeprav je ves čas o njem vneto povpraševal. Da je mrtev, je zvedel šele pred nekaj dnevi, zato ga je tembolj začudilo, da je bil prav on tisti, ki je prvi glasnik nesreče pri Koliščarjevih. Nazaj grede se je njegova stotnija ustavila v Vidmu, da bi se razšla. Tu je bilo še drugo vojaštvo, ki se je razhajalo. Vojakom je bilo razglašeno, da lahko dobijo za majhno odškodnino konja in opremo. Tako so se zbrali na nekem trgu, ki je bil določen za sejem. Bilo je zjutraj in ko so čakali, da se prodaja začne, je klicar za ukazal z rogom tišino. Sredi trga se je prikazal mlajši mož na konju. Po pokrivalu je bilo videti, da je sel.

Glasno je zaklical:

»Je tu vojščak Gonimer s Kolišča?«

Vojaštvo je nestrpno čakalo na prodajo in se je zato razlegel nad trgom glasen šum. Jurij je stal v gneči nedaleč od sla. Ko ga je pozorneje pogledal, se mu je zazdel znan. Hotel se je preriti do njega, ker ga je pri priči obšlo, da je to Ripald, sel devinskega gospoda Lamoral. A tedaj se je nekdo iz gneče oglasil:

»Že nekaj let je, kar je Gonimer s Kolišča padel v boju proti Villalti.«

Sel je odjezdil, Jurij pa se je začel prerivati proti mestu, od koder je zaslišal glas. Toda začela se je razprodaja in v glasni zmešnjavi jo zaman iskal vojaka, ki se je odzval slu.

Bil je potrta, kakor je človek potrta ob smrti vrlega tovariša iz mladih let, je rekel Jurij. Kar je imel denarja, ga je pogнал, in niti na misel mu ni prišlo, da bi si odkupil konja.

Vso pot je napravil peš, prav do Kolišča.

VI

Ko so se vrnili na Kolišče, so nekaj časa vsi trije obse-
sedeli v temi ob ognjišču. V zraku je dišalo po
ugaslem pepelu. Ničesar ni bilo slišati od nikoder. Tiši-
na je vela vanje mrtvo in opustošeno kakor s starega po-
gorišča. Naposled je bilo, ko da je začelo nad pogori-
ščem snežiti, oni pa so še naprej negibno sedeli in pu-
ščali, da jih sneg zameta.

Tribelij je pobobnal s prsti.

Slišati je bilo, ko je vstal in bos stopil k slepemu oknu
ob ognjišču. Prižgal je borovo trsko in snel s stene lese-
no pratiko. Preštel je s fovčem zareze na leseni deščici
od zadnjega ščipa sem. Zadnjo zarezo je poglobil in raz-
širil, da se je dan, ko je prišla smrt na Kolišče, jasneje
razločeval. Spet je obesil deščico na steno.

»Bomo prižgali ogenj, Mislana?« je vprašal.

»Kar zakurite, oče.«

Tribelij je stresel z rokami.

»Po drva moram,« je rekel in lagodno odstopical na
borjač.

Zakurili so in pojedli ostanek kaše od kosila. Ogenj na
ognjišču je spet zamiral. Mislana je zrla v plamen ki je

upadal na glavni, ugašal in se spet razplamteval. Sledila je temu trdoživemu umiranju, dokler ni sunila s kopačem v ogenj, da se je podrl. Od borove trske je prihajalo le nekaj negotove svetlobe. To je bil Gonimerjev pogreb! O, Gonimer ...

Spet so se vračali v temo.

»Spat pojdi, Gomer.« je rekla Mislena.

Ostala sta sama s Tribelijem. Molčala je, ko je starec tibo bobnal s prsti po kolenih in tu in tam rekel kaj s svojim zateglim, skoraj pojočim glasom. Zdaj ga je ona nagovorila.

»Pšenice za seme ne bo,« je rekla.

»Pšenice?«

»Da, celo vrniti je moram bokal, ki sem si ga izposodila, semensko pa bo treba kupiti, oče.«

Tribelij je podrsal s peto po tleh.

»Sam sem mislil, kaj, če pšenice ne bo. Brez pšenice ne gre, sem dejal. Misliš, da bo zanjo dovolj ovca?«

»Ovca?« je vprašala Mislena. »Ne vem.«

»Tudi sam sem dejal, kaj, če bo kaj kruha? Ovci boš odpeljala, pa bo.«

»Škoda bi bilo imeti dve ovci manj na Kolišču. Zlatnik bi mi dali, oče, pa bi ostalo še za zadušnico in za nekaj platna za pozimi.«

Tribelij je podvomil.

»Zlatnik, praviš?«

»Da,« je odgovorila Mislana gotovo, kajti v njej se je bil izgubil poslednji dvom. Tema ob ognjišču se je gostila, prehajala je v črno gotovost.

Starec se le ni mogel odločiti.

»Kaj jaz vem,« je rekel. »Mislil sem, da bi morala ostati taka dragocenost pri hiši. Bogve, če ne bo kdaj večja sila. Da pa je le škoda ovac, praviš? Bogve. No, pa ti bom dal zlatnik.«

»Pojdem jutri zarana. Prinesite mi ga zdaj,« je rekla Mislana.

Stopil je v svisli in ji ga prinesel.

»Tak se zdaj ne boš hudovala. Mislana, čes da to ni pravo zlato? Ali pa še misliš, da se je hotel gospod Lamoral pošaliti z ubožci?«

Ne, Mislana ni več mislila na to. Pogledala je zlatnik, ki ga je Tribelij vrtel med prsti. Sklonila se je proti svetlobi, ki je prihajala od trske, in videla je, da je to dobršen zlatnik, ves svetel z neznatno okvaro na obodu. Lamoralov zlatnik. Tribelij ga je vrtel med palcem in kazalcem, pobožno kimaje predse.

»Kaj si je izmislil človek!« je dejal. »Jej, kaj vse si je izmislil!«

Trska v slepem oknu je dogorela.

»Lahko noč!« je rekel Tribelij.

Mislana ga je slišala, ko je stopil na lestev.

Nekam hlastno je stopal skozi temo po stopnicah, brez vzdihovanja, z navajeno starčevsko ihto, ob kateri se je stopnica škripaje uravnavala, ko da se oddihava od njegove teže. Stopnica, na katero je prestopil, je zaškripala drugače, znano in pradačno, in sredi teme so se slišali samo mesnati prestopi starih nog, ki vdano hitijo v svisli k počitku. Noč je bila polna preteklosti in Mislana je videla vse kakor podnevi s stvarno bistrovidnostjo luči. Kljub temi je videla očeta, kako se plazi proti ležišču, ker je bil ta pogled pradaven in je segal v samo omotično globino detinstva. Videla ga je, kako se je dotipal do sena, uležanega v obliki plitvega groba, in pokleknil. Glasno je odmolil molitvico, ki jo je znala tudi sama na pamet, pesem o cerkvici rumeni, o Mariji, s sedmimi meči prebodeni. To je bila pesem, ki jo je starec oddrdral z domačim, dnevnim glasom, ki ga je slišala, tudi če je sedela v kuhinji ob ugaslem ognjišču. Slišala ga je, kako se je potem počasi zleknil v svojem grobu iz sena, v katerem je ležal že osemdeset let. Predstavljala si ga je tam v senu, kakor ga je bila videla spati od mladih let: ležečega na hrbtu, s sklenjenimi rokami kakor mrlič. Jezik mu lepi na pol odprti ustnici, skozi katero prihaja smrčanje kakor v sunkih. Dolg je in star, roke in noge so mu iznakažene, ne od vojne, ampak od zemlje, s katero se je boril okoli Kolišča. Dobra mala bradica z zarezo ne kima več predse.

Nova noč je prišla, z njo nova in še neznana tesnoba, a Tribelij je spal kakor vedno. Zadnja glavnja, ki je najdelj dogorevala, je utonila v pepelu. Z ognjišča je zadišalo po nečem do kraja izgorelem, neživem, bil je kakor strupen vzduh po pogorišču, ki ga je izpral dež. In ona je sedela kakor brezdomec, ki je prišel po dolgem deževju pogledat, ali še kaj diši po rojstni hiši. Sedela je in ni mislila več. A ko je zaslišala smrčanje iz svisli, je vstala od ognjišča. Zdaj je zagotovo vedela, da nima več priče. Tam doli, pod Grmado, jo je čakal Lamoral. Tiho je zaprla vrata in stopila po stezi, ki je peljala skozi listje in potem mimo zasute kotanje v noč.

Tako je šla.

Ko je prišla iz gozda na gmajno, se je noč odprla, z morjem na levi, z redkimi, zastrtimi zvezdami vse naokrog. Tudi če bi se ne držala steze, je bila zdaj tako blizu cilja, da bi ne mogla zgrešiti. Črta obale se je razločno odbijala od mračno lesketajoče se gladine morja; in prav v smeri, kamor je šla, se je grbila v tršato vzboklino z lučmi; bil je grad. Ne, Lamoral še ni mogel spati.

Sama ni vedela, kdaj je bila tam.

Potipala se je v nedrjih, ali ima še zlatnik. Lasje so ji bili vlažni od vpite megle. Vsa je bila potna. Potegnila je za ročaj, ki je molel iz grajskih vrat. Zazvonilo je, bilo je kakor kratek mrtvaški glas, ki jo je vso presunil. Z grozo se je vprašala, kaj počenja. Hotela se je vrniti, spom-

nila se je Gomerja, suhe solze so ji navrele v oči. Toda ko je zaslišala, da je odskočil zapah in zagledala skozi režo pol odprtih vrat starca z leščerbo, se je še enkrat odločila.

Bil je Numeran, vratar, ki se ga je še spominjala, klepetav dedec surovih besedi, a brez vsake zlobe.

»Hvala Bogu, da sem naletela prav nate, Numeran!«

»No, kaj pa te zdaj nosi okrog, duša?« je vprašal starec in odslonil vrata, da se je lahko Mislana zmuznila naprej. Glavno je bilo, da jo je spustil skozi vrata, je pomislila. Zdaj mu je lahko natvezla karkoli.

»Božji bič je švignil čez Kolišče, Numeran! Roparji so prišli in odgnali živino. Pritekla sem, da obvestim grajske. Pusti me, da stopim h gospodu.«

Numeran je razburjeno potresel s svetilko. Kakor toča se mu je usulo iz ust. Najprej je zdrdral vrsto kletvic na Mislenin račun.

»Kaj?« je potem povzel. »Misliš, da bomo nadlegovali gospoda za vsako čenčo, ki pride komu na um? Kaj ti edina ne veš, kaj se zdaj dogaja na gradu? Gospe še ni z romanja nazaj, o gospodu pa ni, da bi govoril. Če je človek trčen, je pač trčen in Bog pomaga. Spat pojdi, baba!«

Toda Mislana se ni dala premotiti.

»Roparje da si videla,« je rekel starec. »Figo si videla.«

Misleno je vleklo naprej, nenadna sla jo je prevzela, privid maščevanja se je zdaj družil z drugim prividom, s šumom, s koraki človeka, stopajočega po listju. Maščevanje, to je bilo zdaj srečanje z njim, ki ga je tako dolgo čakala. Odločno je stopila naprej.

»Kaj?« je planil Numeran. Prijel jo je za roko. Zdaj jo je začel jemati zares. »Da ti roparski vitezi spet plenijo po deželi? Hudo je, kaj češ. Tudi z mano je narobe, napil sem se neprevretega mošta. Crkovina sem. Počakaj. K oskrbniku grem. Gospoda kar pustiva pri miru!«

Misljena je gledala za njim, dokler ni utonil z leščerbo v stopnišču.

Takoj na desno je bila drvarnica. Šinila je mimo nje in že je bila ob vhodu v glavno vežo, ko se je spomnila, da ji v eni roki nekaj manjka. V levi je tiščala zlatnik, a v desni? Vrnila se je in stekla skozi drvarnico v orožarno. Spominjala se je, kje je morala iskati. Pobrskala je, da se ji je roka dotipala železa. Bilo je kratko in ročno in nič več ji ni bilo treba iskati. Zravnila se je in se v hipu spet znašla na prostem.

Numerana še ni bilo nazaj, zato je brez skrbi stopila v vežo. Tu je trenutek postala, da se prepriča, ali je sama. Res, stražniki so glasno igrali v sosedni dvorani, bila je sama, lahko je stekla po stopnicah navzgor, na vežo. Spet je postala v soju oljenke, ki je brlela pred sveto podobno. Od tu ni bilo več daleč, bilo je čisto blizu po tej

rdeče tlakovani poti, ki je peljala skozi vrsto grajskih sob. Tam je pot morala prehajati v tisto gozdno stezo, s katere je slišala vedno razločnejšo hojo ...

Prva soba, skozi katero je šla, je bila temna, nikogar ni bilo tam. V glavi ji je žarelo, tema okrog nje se je stoplila, da je bila spet vsa potna. Dala si je železo pod krilo in prisluhnila glasovom, ki so se oglašali onkraj stranskih vrat. Spoznala je visoki in blagi glas patra Xigarda. Nato se je oglasil Hugon. Fant je začel nekaj brati. Bral je skoraj kriče, s pretiranim in zaletavim glasom, ježno škripaje s stolom, kjer je sedel. Ko je stopila v naslednjo sobo, ni bilo slišali niti tega več. Bila je tam. Še en pritisk kljuke. Še ena vrata in potem nikamor več, ker je bila že tam, kamor je hotela to noč. Tiho je odprla v Lamoralovo sobo.

Potem je šla, kakor jo je vodil spomin, ki ji je oživiljal lego predmetov, predmete same, celo vzporedne gladke žlebiče ob zelenem kaminu, mirno katerega se je dotipala do ležišča. Roka ji je rahlo segla na vzglavje, iščoč vzboklino dihajočega tilnika ... Toda postelja je bila prazna. Ko je prisluhnila, je začutila, da ni nikogar v veliki spalnici. En sam glas je dojela: morje, razlivanje plime pod oknom.

Tik spalnice je bil še en prostor, lovska sobica, v katero so držala komaj opazna, v steno urezana vrata brez podbojev. Tu, zleknjen v naslanjaču, obujajoč kakšen

lovski spomin ob pogledu na jelenje rogovje na steni, je Lamoral zelo rad igral. Nocoj je povabil k sebi Ripalda. Fant je bil še utrujen od poti v Videm, a kljub temu mu je bil tudi tokrat čisto enakovreden nasprotnik. Lamoral je zdaj čakal na njegovo potezo. Če res preskoči s konjem?

Ripald je okleval. Lamoral se je spet razmislil ob rogovju na steni, plave oči pod rumenimi, kakor ožganimi obrvmi so mu obmirovale v lenem razkosju. Da, če Ripald udari s konjem, mu je on takoj za petami. In res — Ripald je udaril po deski — konj!

Lamoral ni počakal. Napel je zgornjo ustnico, se presedel, potem pa premaknil figuro, da je tlesknilo suho in izzivajoče, kakor klotuta.

»Šah!«

Bilo je znamenje za Misleno. Odprla je in obstala. Ob zračnem sunku se je plamen na trski zvil, da se je za hip stemnilo. Potem se je spet polno razsvetlil po igralni deski, po stenah, po dveh presenečenih moških obrazih, ki sta se sunkovito ozrla. Mislena je stopila še za korak. Lamoral jo je pogledal izza rame, tilnik mu je bil rdeč, preklan v dve gubi kakor prevezana blazina, vse je bilo tako blizu.

»Me ne poznaš, Lamoral?«

Zarobljena dekla, ki je po pomoti odprla sem — tako je moral sprva pomisliti. Potlej, ko je zagledal nevajen

obraz, se je obrnil proti vratom, da jo je lahko premeril. Nora ženska, ali je bila zdaj ura, da je prosjačila na gradu? Kaj pa je prismojeval na vratih Numeran, da ji je odprl? Tedaj so padle besede, da je vstal. S skokom je bil pokonci.

»Ne poznas več Mislene?«

Mlada norica z vlažnimi lasmi, lepa beračica z gibkimi boki — če nisi morda duh, ki preganja Lamorala? Ali ni bilo pozno? Ali ni bila že noč?

»Prinesla sem ti nazaj, kar je tvojega.«

Bilo je kakor nočni prisluh, dokler ni odjeknil glas, ki je napravil ves ta prizor resničen: cvenk zlatnika, ki ga je ženska vrgla na mizo. Zagnala ga je, da se je odbil z mize in brnel preden je obležal. Zasvetil se je pred njo, se spojil z rumenim žarom te noči.

»In ti mi boš vrnil mojega moža Gonimerja!«

»Prekleta!«

Misleni je blisnila roka izpod gube v krilu.

Bilo je, ko da ni sama sunila z bodalom, ampak se samo prepustila njegovemu sunku, ki je meril prav tja, v tilnik. Ni ga dosegla. Lamoral se ji je izognil, a le deloma, kajti zdaj si je izpostavil prsi. Sunila je tja, čuteč, kako je rezilo šlo skozi mehko usnje telovnika. Ripald je zavpil in planil okoli mize. Prevrnil je igralno desko, da se je nastavljena igra razletela. Od hropečega, čez stol prevrnjenega Lamorala je bilo le dober skok do vrat. Po-

gnala se je čez tisti presledek, ki je bil zadnja ovira proti tistemu, kar se je bližalo. Pognala se je. Bila je onkraj vrat, v temi. Kako dolga je bila Lamoralova spalnica! Tekla je, se zaletela in spet tekla, kamor se je zdaj odpiralo v svetlobo, v gozdno stezo, od koder so se slišali koraki. Svetloba na stezi je vodila mimo visokega zidnega stekla proti oknu in čez. Odprla je in se potegnila navzgor. Nekdo je iz lovske sobe planil v spalnico. In komaj se je potegnila na okno, se je odgnala.

Bilo je tu. Koraki prihajajočega po listju! Listje jo je objelo od vseh strani, vse mokro, čedalje manj šumeče. Koraki, koraki!

VII

Ko je Ripald poklical na pomoč, se je pri priči odzvalo nekaj stražnikov, ki so vadjali v pritličju. Pustili so igro, pograbili helebarde in stekli. Na Lamorala so naleteli, še preden so bili na vrhu stopnic. Pritekel je na vežo in obstal, obrnjen proti vratom, kjer se je moral prikazati Ripald. Čeprav mu je kri curkoma tekla po suknjiču in mu zalivala konico škornja, se je obvladoval. Mirno je počakal Ripalda, ves bled v svoj okrogli obraz z rumenimi brki, a trezen in odločen. Šele, ko je mladi sel pridrvel na vežo, se je Lamoral oglasil. Pokazal je nanj.

»Primate ga, morilca!« je zavpil. »Seme ubijalsko, ki ga je zamikala zlatnina njegovega gospoda! V temnico z njim! In če samo zine, ga gredoč končajte!«

Lamoralu je odleglo, ko da je nehal krvaveti. Vse se je odvilo tako, kakor je bilo treba: Ripald ni niti črhnul. Kakor cunja, s ponorelimi, vdanimi očmi se je prepustil stražnikom, ki so ga odpeljali po stopnicah.

»Pokličite Numerana!«

To je bila prva misel, ki je obšla Lamorala, komaj je opravił z Ripaldom. Ne misel na Samuela, na grajskega

zdravnika, ampak na starega vratarja. Zdaj je moral opraviť še z njim. Ni ga hotel čakati. Sam se mu je spustil po stopnicah naproti. Sklonjen je videl lastno kri, zatrl v sebi občutek gnusa, ki ga je prevzel, in planil na dvorišče. Čisto prisebno je moral izpeljati še to. Numeran je bil zdaj še edini, ki je moral videti žensko. Ko bi jo bili videli stražniki, bi jo bili ustavili v pritličju. Tu je bilo dvorišče, Numeran je že koračil s svojim hlastnim korakom, s svetilko ob boku. Preden je kaj spregovoril, ga je Lamoral potisnil ob stran, k steni drvarnice.

»Koga si spustil v grad?« je vprašal skozi zobe.

Starec je zamahnil s svetilko, iz ust se mu je usulo kakor toča, bil je ves na tem, da se široko razklepeče. Koga je spustil? Babo, ki je nekaj pripovedovala o roparjih. Hotel je k oskrbniku, pa ga ni bilo. In zdaj je še baba na vsem lepem izginila! Ali je gospod razumel? In Numeran se je začel stresati od ogorčenja nad sabo, da je coprnici sploh odprl!

Toda Lamoral ga je pri priči zavrl.

»Nikogar nisi spustil,« je rekel zagrizeno. »Nikogar, razumeš?«

To je starca zmedlo. Postalo ga je sram, da se je napil. Proseče se je zasmel — tako torej se je njegovi okajeni butici samo sanjalo, da je videl babo na vratih? Nič ni opazil, da Lamoral krvavi.

»Niti sanjalo se ti ni o nji, zapomni si! Niti sanjalo ne!«

Glas, s katerim je bilo to rečeno, je starca streznil. Tudi sam je rekel tiho, ko da se zaveda pomena te skrivnosti:

»Kaj še, gospod!«

In se je vrnil na svoje čuvarsko mesto.

Šele zdaj, ko je zagotovo zavaroval ime, ki mu je moral biti zvest, svojo viscontsko čast, je Lamoral začutil, da slabi. Po gradu so se naglo prižigale luči. Stopil je v vežo, se začel kaj lahko vzpenjati po stopnicah, a tam so ga že prestregli. Pustil se je nesti. Zleknjen vznak na rokah je gledal v konico svojega okrašenega škornja, rdečega od krvi. Tudi če je zaprl oči, je bil tisti krvavi škorenj še vedno tam, med vejicami polzaprtih vek. Telo se mu je kakor počasi praznilo, to je čutil. Bilo je zaradi krvi, ki je odtekala. Odtekalo je, se oddaljevalo, on sam je nekam plul. In tam na koncu, kamor je šel, kaj je bilo tam? Sivi vrtinec, v katerem se je z blazno naglico vrtel škorenj, dokler se ni izvrtel v rumen madež, v ogromno podobo zlatnika sredi šahovskih figur. Lamoral je odprl oči in zavzdihnil. Brez vsake misli, kakor podžgan od neke gluhe telesne nuje, je začel hlastati z ustnicami. Molil je, požrešno in hlastno, molitev, ki se mu je sama vsilila. Verujem. Verujem. Verujem. Ah!

»Sezujte mi tale škorenj!« je velel, še preden se je približal Samuel, ki je pritekel, da ga obveže.

Z rokami, podvitimi pod glavo, je zaspal. Toda to je bil le kratek sen, po katerem se je dokončno prebudil v še jasnejšo zavest. Na steni spalnice je bilo razstavljeno staro orožje. Gledal je tja in zaledoval igro prebliskov, ki jih je vžigala svetilka na očetovem oklepu, skušal se je zamotiti s kakšnim lovskim spominom. Toda vsaka misel se je iztekala v isto vprašanje: kaj, če je to res konec? Sredi zaspanega plivkanja pod oknom je kdaj pa kdaj pridušeno tlesknilo, ko da morje buta s truplom ob steno. Obrniti se ni mogel, moral je ležati negibno vznak, lepeti s hrbtom na postelji in poslušati. Ko bi to prihajalo na uho samo njemu — toda ne, v sosedni sobi je bdel Samuel. Ali je tudi stari žid slišal ta glas? In ure so polzele brezkončne, ko da je vsaka med njimi noč zase, kakor veriga noči. Čutil je, da mu je kri prepojila obveze. Z gnusom jo je zavonjal. Ali mu stari nevernik ni morda prikrival nevarnosti, ko ga je skušal pomirjati zaradi rane? Hotel je priti kakor koli na jasno. Nekajkrat se je skušal obrniti na bok, dokler ni razdraženo zaklical:

»Samuel!«

Starec je zakašljaj, si snel svoj trirogeljni klobuk in vstopil. Zakašljaj je v jutru novega dne, preden ga je

pozdravil — to je bilo slabo znamenje in Lamoral mu je ukazal, naj se vrne, zapre sobo in spet pride. Starec je ubogal. Stopil je v sobo in pozdravil.

»Če ti je na tem, da ostaneš na gradu, se ne obiraj,« je rekel Lamoral. »Kaj ti moram vse sproti povedati? Pogledj svinec!«

V kaminu je bil še kup žerjavice, Samuel je dal na greblico kos svinca, pristavil greblico nad žerjavico in počakal, da se je svinec stopil. Tedaj je izvlekel greblico in hitro izlil stopljeni svinec v kupico vode. Nato je dvignil kupico k svetilki in natančno proučeval obliko, v katero se je svinec strdil.

»No, kaj to napoveduje?« je vprašal Lamoral.

Starec je še bolj nagnil svoj koščeni obrazek s trikotno belo brado nad posodo. Sunil je s prstom v svinec. Pogledal je Lamorala, rekel pa ni nič.

»Čemu molčiš? Daj sem!«

Lamoral je hlastno pomočil roko v posodo, ki mu jo je starec pristavil, in izvlekel iz nje zlitino v podobi križa. Prebledel je. Ošinil je starca, pomencal svinec med prsti, ga zalučal v steno. Spet si je podvil roke pod glavo.

»Knjigo!« je velel. »Kje je knjiga?«

»Na svojem mestu na skrinji, gospod.«

»Da, na skrinji je. Odpri knjigo. Poskusi *sortes*.«

Knjigi, tej je še najbolj zaupal. Preslabo je znal latinsko, da bi umel svetega pesnika. Samuel mu ga je preva-

jal. Vsak dan mu je prevedel stih iz nje. Bila je dragocena knjiga, v pergamenu, z zlatimi inicialkami in Lamoral jo je dobil v dar od benediktinca iz Štivana. Ležala je odprta na skrinji, Samuel jo je zaprl, potem pa prebral iz nje, kjer se je slučajno odprla:

Prosequitur lacrimis longe et miseratur euntem.

Toči solze, od daleč žaluj za njim, ki odhaja.

Lamoral je poslušal stih, zazrt v steno z orožjem. Mišice na obrazu so se mu napele, videti je bilo, da se bori s pomenom tega, kar je slišal. Bil je dolg premolk. Nato se je sunkovito obrnil k Samuelu.

»Daj sem,« je rekel in si dal pokazati stih. »Varaš me, žid. Kje je tukaj Vergil napisal ,za njim'? Pokaži!«

»*Euntem*, gospod. To pomeni: za njim, za njo, ali komerkoli, ki odhaja. To se da ugibati.«

»Zakaj pa si prevedel ,za njim'?«

Starec je nekaj zamomljal.

Euntem. Mišljen je torej kdorkoli. Lamoral se je zleknil z občutkom človeka, ki so ga povlekli iz vode, tik preden je utonil. Toda komaj se je prepričal, da stih ne meri z vso gotovostjo nanj, se je začel spet vznemirjati. Nekdo je vendar odhajal. In ni bilo izključeno, da je to on. Ves poten od te misli se je zazrl v rumeno dno baldahina nad posteljo. Mnogo je živel, mnogo potoval in se boril, mnogo je grešil — in da je bil zdaj konec? Končati

tako, pod mečem tlačanke? A nič manj strašna od te misli je bila druga, ki ga je zdaj obšla — kaj, če bodo zjutraj zagledali truplo pod oknom?

»Kaj čakaš tu?« je rekel Samuelu.

»Mislim sem, da boste rekli, naj vržem kocke. Ali ne bova še kock?«

»Ne. Pojdi in prinesi, kar je treba, da me prevežeš. Ne obiraj se.«

Lamoral je sovražno pogledal za njim. Ali mu je hotel nevernik s kockami pričarati še kakšen križ? In čemu je moral bolj verjeti, svincu ali knjigi? Svinec je napovedoval smrt. Vendar — Renata se je pokorila zanj. Ob spominu na ženo, ki je šla bosa romat za njegovo zdravje, ga je prevzel nov val pobožnosti. Spet je začel moliti. Brki so mu trepetali nad ustnico, ki se je blodno premikala. Zdaj se je čutil pripravljenega, da gre tudi sam bos še dalje, da se zapre v samostan do konca svojih dni.

Da bi le minila noč!

Jutri, prav jutri se izpove patru Xigardu. Nato pokliče pisarja, da mu narekuje svojo oporoko.

Ob tisti uri je bil še nekdo, ki ni spal, Gomer. Sedel je na klopci pred hišo, skrčen od mraza pod ohlapnim kožuhom, negibno je sedel in gledal v noč. Kadar je zakašljal od prehlada, si je povlekel kožuh še više nad brado,

noge pa je še bolj stisnil pod stol. Potrpežljivo in gotovo je gledal predse. Čakal je.

Z mislijo je šel po poti, po kateri je mama največ hodila, k Nitraborjevim. A v tem času bi že morala biti nazaj. Da je povlekla naprej k Trebenji? To je bila daljša pot. A kaj je iskala mama tam ponoči?

Se je mar zmotil, ko je potipal po ležišču? Ne, pretipal je vso udrtino sena, kjer je mama ležala, tja do tistega visokega dedovega hrbta. Ded je lahno smrčal, mame pa ni bilo.

Eden, dva, En korak, dva koraka. Tri. Štiri. Mama gre. Ko jih bo sto, bo že mnogo bliže. Tisoč korakov. Takrat bo že nazaj, tamle pri orehu bo. Toda ali znam šteti do tisoč? Začel je šteti, se vštel, začel znova, pa se zasačil, da je vtem zadremal. Sunil je z nogo v tla v opomin, da mora zdaj resno bdeti. Spet je štel, dokler se ni utrudil. Mraz mu je lezel pod kožuh, da se je čutil vsega premrlega. Mame še ni bilo, da — prehitro je štel za tiste njene rahle korake. A zakaj je šla, ne da bi mu povedala? Ta misel ga je užalila. Začutil je jezo na mamo, ihta ga je stresla in zajokal je.

Najraje bi zavpil od jeze. A moral bi se pošteno razjezili da bi mama ne mislila, da se šali. Zakričati bi moral v noč: mama!

Niti ene ne bo več ubogal. Ne bo nabiral dračja, ne bo pasel. Potepal se bo. Z Dominikom in Vodanko bo lazil

po Grmadi, tja do Volčjega vrha se bodo prebili, prožili jelenom in se plazili po jamah. Potepal se bo.

»Kaj mi delaš tu na mrazu, Gomer?«

Tribelij je bil tam, na pragu je stal, sklonjen v kolenih in gledal.

»Kam je šla mama?« je vprašal fant.

Tribelij je potresel s koleni. Bilo je res čudno. Samo eno noč se je spominjal, da jo je Mislena prebila zdoma, ko je z drugimi vred krasila podružnico pred praznikom bratovščine. Da jo je kar ponoči mahnila po pšenico? Rekla je bila sicer, da pojde zarana. Da je bilo res tako blizu do jutra? Kdo ve, nad Koliščem je tema. Ne rečem, da Mislena ni tako skrbna, da bi ne šla tudi ob tej uri.

»Spat pojdi, Gomer!«

»Mamo bom počakal.«

»Kaj?« je zategnil Tribelij. »Kaj praviš?«

»Počakal bom.«

»Če je šla mama po pšenico, se ne more vrniti zdajle! Misliš, da je to kar tako? Do Trsta je pot! Spat pojdi in bodi priden!«

Toda Gomer ni dal do sebe. Ni ga premaknilo. Ni mu šlo v račun, da je mogla ponoči v Trst. In sinoči, potem ko je prišel Nitraborjev Jurij, je bila čisto drugačna, kakor kadar je mislila nakupovati.

Tribelij je ukazovalno stopil predenj.

»Ne grem spat,« je rekel Gomer uporno. »Ne in ne!«

Zdaj je Tribelija pograbila ihta. Zacepetal je. Ti! Ti krota! Ti smrkavec! In se je sklonil in začel brskati z rokami naokrog, ko da išče šibo. Gomer je vstal in se pobral. Čisto nič mu ni bilo do dedove šibe, kaj še. Znal je odskočiti, pa tudi dedove pretnje so bile samo zaradi lepšega. Stvar je bila v tem, da je ded rekel »krota«. Ob tej besedi je Gomer vedno ubogal, ker mu je vzbujala grozljivo podobo, podobo razjarjenega deda, kakršnega ni bil vaju. Kadar se je tako razjezil, so mu ličnice stopile čisto pod oči, ves je bil spremenjen in nesrečen, da je bilo Gomerju žal za njegov obraz.

Gomer je stopil v hišo, ko je Tribelij še rentačil za njim. Toda njegova jeza je bila samo mimogrede. Pomeril se je, postal je prejšnji Tribelij, komaj sta poglela.

»Ponoči sedeti na mrazu — misliš, da je kar tako, Gomer?«

Ležala sta drug tik drugega.

Tribelij je prekrižal roke na prsih. Poteklo je nekaj časa in mislil je, da fant že spi. Tedaj se mu je Gomer še bolj približal s hrbtom, sunil je vanj, da bi se ogrel.

»Kdaj misliš, da bo mama nazaj?«

»Dopoldne enkrat, če bo Bog dal.«

Dopoldne, je pomislil Gomer. A čas tako počasi teče, če je ni. Le kod hodi ta mama! Ko bi imeli konja, bi ji zajahal naproti. Začutil je, kako se mu hrbet ogreva.

Hudo je bilo tam zunaj na stolu. Ko bi imel enega tistih grajskih konj!

»Ali bo mogla mama prinesiti tisto pšenico sama?«

»Čas je, da spiš.«

Ni spal. Prisluškoval je. Včasih je tako poslušal murne, ki so peli na trati pod Koliščem. Zdelo se mu je, da jih vidi, kako čepijo na vrhu svojih lukenj, molijo svoje črne smrčke in tožarijo v noč. Potem je zaslišal, kako je mama zaprla hlevska vrata, ko je prihajala od večerne molže. Nič takega ni bilo nocoj. Samo ded je dihal, v dolgih presledkih, sicer je bilo vse tako tiho, da se mu je zdelo, ko da se stene senika razmikajo. Tako velik je bil ves tale prostor! Kadar je bila mama, je bil manjši. Ona je nekako znala napolniti vse.

Stegnil je noge. Ah, konja! Ko bi ga imel, tudi če bi ne bil ravno Lamoralov!

»Zakaj misliš, ded, da mama ni hotela zlatnika?«

»Kaj še ne spiš?«

Zadeva z zlatnikom je bila čudna. Ni bil še videl, da bi bila mama tako zbesnela. Tudi prejšnji večer je bila taka, ko je Jurij povedal, da je oče umrl. Šele zdaj se je Gomer vrnil k tej misli, k očetu. Kadar je kaj nakuhal, mu je ded vedno grozil z očetom, ko se vrne. In zdaj se je počutil kakor zadolžen upnik, ki mu je dolžnik umrl brez dediča. V tem je bilo kakor drobci zmagoslavja.

Ko se mu je hrbet stoplil, je legel vznak. Ded je dihal še počasneje. Ali je morda že zaspal? Gomer je stegnil roko kraj sebe in potipal. Mamino ležišče je bilo še vedno prazno, ogromno, tako se mu je zdelo. In vendar je bila mama majhna, kadar je ležala. Ležala je vedno na stran, z eno roko na boku, in se prebudila, tudi če je samo zakašljala.

Zdaj je zakašljala nalašč. Prisluhnil je, ali je ded zaslišal. Ne, njegov dih se ni vznemiril.

Zdaj je lahko spet vstal. Vstal in čakal, kolikor bi se mu zljubilo.

Šel je v hišo in povlekel zapah.

Oreh na dvorišču se je luščil iz teme.

Gomer je spet sedel na stol in tako sede dočakal nov, vlažen in mrzel dan, ki je zaključil njegovo detinstvo.

VIII

Kmalu se je izkazalo da Lamoralova rana ni bila nevarna. Toda takoj sprva, še posebej dan po dogodku, je legel na grad vtis smrti. Lamoral ga je videl v očeh vsakogar, ki se mu je približal. Vsi so se mu videli spremenjeni, hiteli so skozi vrata, pozorni in zahrbtni, ko da mu sporazumno nekaj tajijo. Celo Hugon se je držal, ko da ima tudi sam nekaj za bregom. Fant je bil videti prizadet, celo zjokal se je ob njem, to že, a vse je kazalo, da se ne mara muditi.

Sredi dopoldneva je prišel pater Xigardo.

»Hvaljen Jezus,« je pozdravil.

Toda tudi pri njem je bilo tisto: v tem, kako se mu je slovesno približal, ponesel en rokav v drugega in potem ves čas med spovedovanjem držal zaprte oči. Lamoralu ni prišlo na misel, da je pater vedno tako gledal podse, in to ne samo v občevanju z ljudmi, ampak tudi, kadar je pridigal. Zdaj se mu je celo njegov obraz zazdel nov. Zmrazilo ga je, ko je zagledal ob svojem vzglavju tisto živo podobo smrti — tisto stlačeno nosno kost, ki je tako grozljivo poudarjala izstopajoče ogrodje lobanje. Da ni bilo Renate, ki je hotela patra brezpogojno na gra-

du, bi si bil izbral človeka drugačne zunanosti, mlajšega kaplana po svojem okusu. Če se je uklonil Renati, je bilo to samo zaradi Hugona. Fantu je bilo treba trde roke in pater Xigardo je bil kakor nalašč za to. Toda slej ko prej se mu je izogibal. Spovedovat se je hodil drugam in zdaj je bilo prvič, da se mu je odkrival.

Še ni bil nehal krvaveti in zato je bil videti čisto upadel. Zabuhla rdečica mu je splahnela z lic, le oči so mu še bolj gorele. Hitro je povedal vse, kar je mislil, naglo in hlastno, preHITEVAJOČ patrova vprašanja, ko da si trže s telesa goreče kose obleke. Samo sredi zgodbe o tlačanki je malo postal, da preveri patrov izraz. Xigardo je zganil z roko v rokavu, a oči ni odprl. Ni se zanimal za podrobnosti in Lamoral je zlahka povedal tudi to. Šele ko je pater zaslišal, da je tlačankin mož po njegovi krivdi mrtev, si je izmenjal lego rok v rokavih in rekel strogo, ko da pripisuje ta greh sebi:

»To je Davidov greh!«

Toda Lamoral kakor da mu ni pustil do besede. Hotel ga je spet prehiteti in si sam zadati pokoro. V samostan pojde, če se bo le Hugon izkazal dovolj zmožnega, da prevzame grad. Zgradil bo hospital za potnike. Ripald, namesto da bi z glavo plačal svoj zločin, ne bo niti poslan v kamnolome, ampak bo presedel samo določen čas v samici, potlej pa bo prost. S posebno ustanovo bo

omogočil siroti, dečku brez staršev, izobrazbo v samostanski šoli.

Pater je zavzdihnil. Zakaj le ni bilo na gradu Renate, da bi se radovala z njim! Lamoral je ležal pred njim, ves spremenjen. Duh samote ga je končno zapuščal! In ko bo izrekel odvezo, se bo hudoba dokončno iztrgala iz njega in se potlej sama žrla v puščinji!

Pohvalil je njegove sklepe, potem pa mu postavil za vzor ženo, ki si je s postom izpodkopavala svoje rahlo zdravje, da bi dočakala ta dan. Klelija je v velesovski gredici rasla v milosti in modrosti in tudi Hugon je bil manj svojeglav. Božji blagoslov je rosil nad družino, pa ga on doslej ni znal videti. Bog je dopustil, da je Ripalda zamamila njegova posest, da je dvignil roko proti njemu. Bil je njegovo orodje!

Z veseljem bo sporočil učitelju latinske šole, sobratu Kolomanu, vest, da bo vsajena na vrtu sv. Benedikta nova upapolna sadika!

»Moli, brat Lamoral, da ne prideš v skušnjava! Kajti hudobec kroži okrog nas kakor lev, ki išče, koga bi požrl. Ni dano vsakomur, kar je dano tistim svetim bratom, ki hodijo po deželi, da se spričo vseh bičajo po golih prsih. A vsem je dano, da molijo. Moliva oba, ker niti jaz niti ti ne pozna ne ure ne dneva!«

Pater Xigardo je vstal in se poslovil. Lamoralu je ostal še dolgo v očeh pogled na črno kapuco, ki se je izmuz-

nila skozi vrata, ko da zasleduje tisto koščeno lobanjo s stlačeno nosno kostjo.

Z notarjem ni bilo tako lahko. Morali so ponj v Videm. Našli so ga sredi dela, ko je sestavljal plačilna pisma nemškim vitezom, ki so odslužili svojo najemščino pri patriarhu. Na izplačilo niso hoteli dalj čakati, saj je bil patriarh z mezdami tako v zaostanku. Raimund, ki je sedel za mizo z notarjem, jih je skušal zaman pregovoriti, naj potrpijo za dan ali dva. Uprli so se mu kot en mož, da je moral notar nujno odložiti svojo pot v Devin za krajši čas.

Lamoral je zvedel za to še pred večerom. Krvavel ni več, opoldne se je celo najedel in pivo mu je zadišalo. Bilo mu je bolje in zato je lahko brez večje skrbi odložil oporoko. Naslednji dan je bil že toliko pri močeh, da je proti večeru lahko vstal.

Sprehodil se je po sobi in sedel.

Sedež si je dal visoko podložiti, da se je lahko sklonil čez okno. Tako sklonjen je lahko videl skalnato vznožje gradu, ozke in nedostopne police nad skalo, ki je spodaj padala previsno proti vodi. Police so bile vse porasle — stara in bujna, zdaj že suha ostrica je lepela k tlom, uležana od dežja, v dolgih šopih, kakor kite ženskih las. Divja smokva, ki mu je po letih, odkar jo je gledal, postala že čisto domača, je bila pepelnato siva, brez lista. Bil je to mrtev pogled, a tu so mu oči vsaj lahko kaj iskale.

Tam doli, tja do furlanske obale, ki je bila videti zdaj s svojim nizkim rastlinjem kakor nit, nategnjena med vodo in kopnim — tam je bila praznina, zimsko morje, ob katerem mu ni bilo mogoče ničesar misliti. Morje ga je delalo samega in če se ni kopal ali ribaril, če ga je samo gledal, mu je vzbujalo tesnobo. Zato je imel rajši zemljo, gozdove na nji. Tam ni bil sam. Bila so drevesa in kamor koli se je ozrl na Grmadi, je bil gozd.

Negibno je gledal v zrcalo vode pod gradom, ko mu je misel neopazno zašla. Sledil ji je, dokler ni bil spet tam, kamor ni hotel, a kjer se je bil že nešteto krat zasačil ta dan, sredi Grmade, pred kmetijo z nizkimi vrati. Spominjal se je, da so bila vrata v hišo črna in nizka. Ko je nekoč vstopil, se je moral globoko skloniti. In zdaj, ko mu je silila na misel kmetija, je imel prav ta občutek, da se upogiblje, da bi vstopil. Da bi vstopil in pogledal. Ženske ni bilo več tam. Toda moral je biti fant, ki ga je bil srečal na Sv. Lenartu. Pripodil se je bil predenj na njegovem vrancu, bil je krepak črnolas fant nemirnih oči. Spomin mu je oživil tisti prizor. Kakor takrat, tako se mu je tudi zdaj oglasilo nekaj mračnega in sladkega. Oglašilo se je in se še naprej oglašalo. Tisti fant? Mar se ni odločil, da podpiše zanj ustanovo? Mar ni že naročil šentlenartskemu vikarju, naj stopi na Kolišče?

Presedel se je in oči so mu spet zrle travo na polici.

Poskrbel bo za fanta. Patrom bo naročil, naj skrbijo zanj. A kaj je zdaj delal Gomer, če je bil še doma? Gomer, to ime se mu je preveč vtisnilo, da bi ga pozabil. Ali je fant vedel? Odvrnil je to misel, ker bi sprožila val drugih misli, ki jih ne bi prenesel. Kakor ni prenašal misli, da je zdaj Gomer sam, brez očeta ... šopi suhe ostrice, kamor je gledal, so mu spet dali vtis razpuščenih las. Bili so ženski.

Ne. Gledati mora naravnost. Tako gleda že drugi dan. Zdaj je že mirnejši kot včeraj, ko je bila na stolpu straža. Poslal jo je s stolpa z izgovorom, da zdaj ni pričakovati nevihte. Zaradi njega gre lahko igrat. Na stolpu ni bilo več oči, ki bi gledale na zaliv. Lahko je mirno čakal, saj ni bilo dolgo do večera. Koliko traja, da splava utopljenec na površje? Tri dni. — A ženska se je bila prikazala že na večer drugega dne. Če je poskusil pogledati površno, kakor utegne kdo pogledati z gradu, da se ozre po vremenu ali ker mu oči nehote ošinejo morje — če je poskusil pogledati tako, potem je bil lahko brez skrbi. Tisto, kar je že nekaj ur zasledoval z očmi, je bilo na prvi pogled boj podobno sodu, ki so ga zagnali ladji čez krov ... Pa vendar —

Nestrpno je dočakal večera. Počakal je, da so glasovi na gradu utihnili. Samuela, ki je mislil tudi to noč prebiti v sosedni sobi, je poslal stran, češ da ga ne bo potreboval. Šele nato je odšel iz spalnice.

Noč je bila brez meseca, a vseeno dovolj svetla, da je videl okrog sebe, ko je odprl mala težka vratca, skozi katera je potem lahko sestopil na stezo proti kopališču. Pazljivo je stopal čez stopničke, ki so v strmini prekinjale stezo. Stopničko, ki je bila zadnja in zato najbližje vodi, je izdril in jo previdno zakotalil pred sabo. Do čolna je bil samo korak in tako je dal kamen v čoln, potem pa vstopil še sam. Ko je izdiral stopničko, je začutil, da so se mu obveze na prsih stoplile. Kri mu je spet silila skozi, zato je moral pohiteti. Tedaj se je spomnil, da je pozabil vzeti s sabo v čoln omot, ki ga je bil prinesel. Stopil je ponj in se vrnil. Vesla so bila na mestu, odpel je verigo, s katero je bil čoln pritrjen na kol, in zaveslal. Lego trupla si je bil dobro vtisnil v spomin, ležalo je nasproti solinam. Tudi smer si je bil zapomnil, kamor ga je nesla plima, zato ga je po kratkem iskanju zasledil. Kamen je tako prevezal z vrvjo, da ni mogel iz zanke, truplo pa zajel v navadno past okrog ledij. Nato se je uprl s hrbtom v bok čolna, da se čoln ne bi prevrnil, in potočil kamen čez nasprotno stranico. Zaslišal je čofot kamna, ki se je ugreznil. Kamen je bil že globlje pod vodo, ko je zaslišal tlesk vrvi, ki se je napela in potegnila truplo za sabo.

Notar se je zamudil, kakor je bil že prej sporočil. Prišel je šele naslednji dan in se takoj lotil dela. Po naključju je prišel isti dan kot Renata in če grofica ne bi bila

vztrajala na tem, da dopotuje prav do Devina bosa, kakor je bila šla, bi jo bil lahko nad Tržičem vzel k sebi na konja. Tako je dospela na grad za njim, ko je notar že sestavljal oporoko. Že pred oporoko mu je Lamoral narokoval čisto kratko listino, s katero je Lamoral, »Comes Duinatis, v dobro svoje duše podpisal ustanovo v znesku petdesetih letnih mark za šolanje sina vojščaka Gomerja s Kolišča, padlega v boju proti Villalti. Podpisan — notar Randuccio iz Ravenne«.

Na grad so začeli prihajati gostje, da se pozanimajo za grofovo zdravje. Prišel je Dornberžan, nato se je oglasil sam Majnard. V Devinu je prebil božični dan in spravil Lamorala v tako dobro voljo, da se je ta ves večer samo šalil z njim. Majnard ga je znal zares razvedriti. Visoki in že postarni, a kljub letom še cvetoči grof je govoril, ko da prši iz njega. Neprestano se je presedal, se tolkel po kolenih in drdral svojo tirolsko nemščino, da ga je Lamoral z užitkom poslušal. Že zdaj mu je moral obljubiti, da se udeleži njegovega umeščenja na Koroškem.

»Kako, da misliš v samostan? Tako sem slišal,« mu je rekel Majnard ob slovesu. »Pusti to, dragec. Še mi bo treba vojakov!«

Lamoral se ni izjasnil. Misel na samostan ga skoraj ni obhajala več. Pač pa je Majnardu obljubil, da bo takrat vsekakor z njim na Koroškem, saj bo slavlje sovpadlo z njegovim vsakoletnim letovanjem na severu.

Z romanja je Renata prinesla še bolj skrhano zdravje. Noge so ji začele otekati. Samuel je ostajal po ves dan v svoji mali delavnici, kjer je prekuhaval zelišča, ki jih je sam nabiral.

IX

Stal je sklonjen, kleče na eni nogi, in medtem ko mu je roka vodila čopič po platnu, razpetem na veliki deski, prislonjeni na steno, brundal napev iz psalma. Bil je vedno isti psalm, ki mu ves popoldan ni hotel iz ušes. Kadar je moral napraviti zahtevnejšo potezo, je ponehal z brundanjem, da se je osredotočil. Debela spodnja ustnica se mu je še bolj razvesila in se napela, dokler ni bila poteza gotova. Tedaj se je obliznil in odmrmljal vrstico:

»... et conculcabo leonem et draconem.«

»... in poteptal bom leva in zmaja.«

Bil je krepak, blagozvočen psalm, poln vzhodnjaških podob. Nanesel je na potezo še nekaj barve, se opotekel nad šantavo nogo in vstal.

Kadar koli je takole pogledal na svoje delo iz razdalje, je moral skimati nad samim seboj. Iz razdalje je bila videti scenerija preskopa, s premalo domišljije, vsekakor ne takšna, da bi spadala v mater cerkva, v oglejsko katedralo. Iz gole pokorščine je sprejel to naročilo, čeprav se je čutil nezmožnega zanj. Gospod bo že razumel. Bil je pač Koloman, njegov mazač, a Gospod, veliki umet-

nik, bo upošteval njegovo dobro voljo. Saj je slikal v Njegovo čast, čeprav so si ostali sobratje, ki so zdaj v potu svojega obraza orali na samostanskem polju, pletli vse drugačen venec.

Spet je pokleknil. Ni smel izgubljati časa, če je hotel izgotoviti delo do velikega tedna, ko je bila v Ogleju napovedana predstava o Treh Marijah. Pred delavnico se je že sušila kulisa z naslikanim pročeljem Pilatove palače. Naslikati je moral še vhodni stolp. Toda dan je že šel h kraju. Le zaradi snega, ki je bil zapadel, se je mrak zavláčeval. Da bi do kraja izkoristil svetlobo, je pater Koloman povlekel podse še eno nogo, da je zdaj klečal na obeh.

Nihče, ki bi ga videl v delavnici, bi ne mislil, da je pater Koloman učitelj latinske šole, kaj šele plemič, ki se je nekoč odpovedal svetu in se pomenišil. Kuta mu je bila spodaj vsa prašna. Delo ga je tako prevzemalo, da je čisto pozabil nase.

»Et conculcabo ... ej, nič ne slišim stružnice, Gomer! Kam si se zamislil? Ej, ti pozabljivi tesar!« je zaklical pater Koloman, ne da bi se ozrl.

Iz drugega konca delavnice se je pri priči oglasila stružnica. Peter Koloman je spet zabrundal. Ta njegova mala stara delavnica je bila že tako zadelana z vsakovrstno šaro, da učenca niti videl ni. Stari oltar, ki ga je moral pater preslikati, ga je čisto zakrival. In bogve s čim

se je zdaj fant ukvarjal tam zadaj! Bil je učenec zase, svojeglav fant, tak, da mu moraš biti stalno za petami. Pisanja in branja se je naučil na mah, čeprav brez kakšne posebne volje. Tudi mizar bi bil dober, če bi vztrajal pri delu, ki mu je odkazano. Tako pa si izmišlja vodne mline in druge take reči, razbija še uporabne kose lesa ali pa kratkomalo tolče s kladivom v prazno in zija skozi okno. Hlod, ki ga bo treba še dodobra obtesati, da se iz njega izdolbe kip, — clericus sv. Benedikta!

Gomer je nekajkrat podrsal desko ob strugalo, a takoj spet odnehal. Stal je ob mizi, pred njim se je odpiralo malo, zamreženo okno, in tam onkraj, tako blizek in vendar tako nedosegljivo oddaljen, tako domač in nepoznan, ležeč v novem snegu, ves rožnat v zimskem zatonu se je razprostiral gozd. Takšnega še ni videl, čeprav ga je gledal vsak dan, kar je bil tu. Gledal ga je s cerkvenega kora, čez zidove samostanskega vrta, a posebno tu skozi okno delavnice, od koder se je že spoznal s posameznimi drevesi, z listnico, polno še nepospravljenega, očrnelega listja. Zgoraj se je jasno razločeval Volčji vrh. Kolišča ni videl, a ga je natančno slutil tam gori, kjer se je gozd usločil med slemenoma. Kadar ni bilo burje, je lahko videl dim, ki se je dvigal iznad dedovega ognjišča. Danes se je proga dima čisto jasno odbijala iznad Grmade v snegu. Črno in mehko se je kadilo v prosojno nebo. Ded je gotovo navrgel mokrega drač-

ja. Še naprej je kuhal, krmil živino in podiral hlode, živel je. Ko se vrne mama, ga prideta oba obiskat, orehov mu prineseta, je bil rekel ded ob slovesu. In naj bo pridni, naj se uči, da bo gospod. Toda dnevi so minevali, šli so tedni, meseci, ded je prihajal na obisk z orehi, celo pogače mu je prinesel, toda mame ni bilo z njim. Kadar je videl deda, takrat jo je najbolj pogrešal, sicer je še vedno verjel, da je tam gori, pod skrilasto streho, od koder se je kadilo ... Molze v hlevu ali nalaga dračje na ognjišče, ki tone v valu brinjevega dima.

Brinje prasketa in zunaj je sneg.

Veliki, tihi sneg, ki uklepa hraste v tišino in dramí volkove, da tulijo v noč svoj glad. A zjutraj je spet tiho. Mehka bela preproga okrog oreha je prerisana s sledovi srnjadi. Zajklje iščejo kakor ponorele svoje mladiče in si utirajo steze čez slemena. V zasneženem gozdu je spet zaživelo in skrivnostne sledi vodijo vsevprek po Grmadi ...

»Saj sem rekel, da ti stružnica danes nič ne diši! Ej, ti moj mladi mojster! Kaj neki delaš tam zadaj? Desko bom rabil!«

»Saj delam, pater!«

Ta igra je trajala vse popoldne. Patru Kolomanu gotovo ni padlo na um, da mu je ukradel čopič in barvo in tudi sam slikal. Toda nič kaj se ni bal, da bi bil zasačen, vseeno mu je bilo. Desko je že zoblal. Danes mu ni bilo

nič do dela. Bilo mu je v muko. In tiščalo ga je v prsih, da bi se zgrudil med mizo in oltarjem, kjer bi bil do konca sam in izgubljen, in se izjokal. Zdaj, ob spominu, ki ga je vsega preplaval, se mu je tudi slikanje uprlo. Obstal je, z rokami na stružnici, zazrt skozi okno. Na kraju očesa se mu je nabrala solza, se večala, vse bitje mu je zdaj drhtelo v otroškem brezupu. Tako ni opazil, da mu stoji pater Koloman za hrbtom.

»Ej,« je rekel. »Vellicabo te. Za ušesa te bom, ti mladi Apel! Grmado si risal? In kar tule, na oltar? Ej, in z mojo dragoceno turško barvico!«

No, pater ni vzel tega prehudo. Glavno, da je bila deška ostružena. Osvobodil jo je izpod vijaka, si jo ogledal in povohal, potem pa odšantal z njo k svoji mizi. Nato je poslal Gomerja v učilnico, da se uči.

Toda ko je naslednje jutro prišel na šolsko uro, je bila fantova klop prazna. Iskali so ga po samostanu, pretaknili so celo po vrsti skladišča, toda fanta ni bilo nikjer. Patru Xigardu, ki se je ravno odpravljaj na grad, so naročili, naj o tem obvesti fantovega oskrbnika, gospoda Lamorala.

X

Ko se je Gomer znašel na prostem, se je bilo že zdanilo. Samostan se je že prebujal. Iz cerkve so odmevale jutranjice in tudi vas je bila videti že na nogah. S ceste je zaslišal vozove. Trgovci, ki so prenočili v samostanu so nadaljevali pot. Če ni hotel vzbujati pozornosti, se je moral odpovedati bližnjici na Grmado. Moral se je izogniti vasi. Za vrtnim zidom ni smel čakati. Začel je teči vprek čez gmajno. Ko samostana ni videl več, je hodil zložno, nato pa je obrnil ob vodi navzgor. Nad moščeniškim mlinom je odpel čoln in se prepeljal. Jutro je bilo ledeno mrzlo, vse kalno od strupene megle. Ko se je vzpenjal po bregu, mu je srež pokal pod nogami. V ravnem dopoldnevu je bil na Kolišču.

Tribelija ni bilo doma, čeprav je bilo videti, da se mudi v bližini. Vrata v hlev so bila odprta in v hiši je na ognjišču tlel čok. Gomer je poiskal v vdolbini pod ognjiščem svoje stare čevlje in se preobul. Tudi njegov kožuh je bil še tam, na žebliču kraj slepega okna, kjer ga je bil pustil. Z otroško bistroidnostjo se je razgledal po kuhinji. Zazdela se mu je nezatna in uboga, vsa nesrečna v primeri z onimi ogromnimi samostanskimi prostori.

ri. Toda prav tu je bivalo to, kar ga je klicalo ves ta čas: surov vonj po kisli repi, vonj po starem tramovju, vse tisto mehko in domače vzdušje, ki ga je pustila mama za seboj. In ogenj, ki se je dušil sredi pepela na ognjišču.

Deda ni bilo težko najti. Našel bi ga, tudi če ne bi slišal topih udarcev sekire ob čok tam v smeri Volčjega vrha. Odkrile bi ga udrte stopinje, ki so peljale po snegu tjakaj. Toda tako prazen le ni mogel iti. Ded gotovo ni vzel s seboj obeh sekir. Poiskal je sekiro in si jo vrgel na ramo.

Veliki, tihi sneg!

Skokoma se je pognal med hrasti navkreber. Ni ga zeblo. Zaukal je. Bilo je razkošno.

Neopažen je postal za Tribelijem.

»Jaz bi tega čoka ne podsekaval. S klini bi ga!« Tribelij si je moral z roko preko oči, da si je otresel znoj, ki mu je kar deževal s čela. Šele tako je lahko videl. Da, prav Gomer je bil to. In s sekiro na rami? Nič kaj pametnega mu ni prišlo na um. Ni razumel.

»Po kaj si prišel?«

»Po nič. Takole. Domov.«

»Kaj praviš? A?«

Trajalo je nekaj časa, da je Tribelij to doumel. Menil je, da je fant prišel po kožuh. Večkrat mu ga je mislil prinesiti, pa je sproti pozabljal. V samostanu je moralo zebsti brez kožuha. Toda Gomer mu je gladko odvrnil,

da ni prišel zaradi kožuha. Domov se je vrnil, za stalno. Sedel je na čok in si vrgel sekiro med noge. V samostanu noče biti več. Samozavestno je rekel to.

»Kako praviš?«

Da, prav tako je bilo. Doma bo in delal.

Tribelij se je ustopil predenj. Ali je dobro slišal? Bil je besen. Bil je hujši, kakor ga je kdaj Gomer videl. Pogra-bil je vejo in zavreščal. Gomer je moral odskočiti.

»Ti, krota, ti boš delal po svojih mislih? Kaj? In kaj bo rekel gospod grof? Sam gospod grof se zavzame zate in ti? Ko bi bil lahko priden in bi postal nekoč vikar? A, ti? Naklestim te, da boš smrdel!«

Da, Tribelij je bil odločen na vse. Zdaj ga je zasledo-val, ves prevzet od prepričanja, da ga mora nabiti. Fant mu je brez težave uhajal. Tekel je proti domu. Bilo je neverjetno, toda ded je bil slej ko prej za njim. To je bil nepoznan Tribelij — kot iz uma je rentočil za njim in mu grozil, da sam pojde k vikarju, da stopi v grad.

Gomer je čutil, da je ded nespravlјiv. Razočaran in lačen je zginil po stezi za Koliščem.

Tribelij je stopil v hišo, ves upehan se je zavlekel čez prag in sedel na pručko. Roke so mu padle med kolena kakor dvoje onemoglih plavuti. Bilo je končano. Zeta je vzela vojna, hči je bila šla kdove kam, ostajal mu je še fant. Gomer je bil še edini, ki je lahko gradil nanj. Zdaj pa je hotel še ta zvrhati mero. Zametaval je božji blago-

slov. Bil je pijan od kruha. In ko je tako sedel, mu je bilo, da bi pogasil še tisto malo ognja na ognjišču, napravil v pepelu znamenje križa in umrl.

Nekaj časa je tako sedel, dokler ni zračunal, da se je Gomer med tem že vrnil v Štivan. Šiba je morala peti, šiba! Dobro, da mu je takoj prišlo na misel, da je tako nastopil. Toda zdaj je bil fant gotovo že na varnem.

Zdaj je lahko vstal in se vrnil k čoku.

Šlo je proti sv. Gregoriju in burja je še pihala, a rahleje, z omiljenimi sunki. Prišli so dnevi, ko se je začelo prikazovati okrog poldneva nekaj sonca. Izza snega, ki se je hitro topil, se je brinje zasvetilo, ostro od zelenja. V obsijanem grmičju je toplo vršelo in če je Gomer priprl oči, je bil videti vsak brin kakor premetavajoča se naježena žival.

Izgubljeno detinstvo se je spet vračalo.

Prihajalo je s tem toplim šumenjem, z jato brinovk, ki so se bližale. Letele so kilavo in pritalno, prav tja, kjer so jih čakale naprožene strke. Otroci so jih opazili in počepnili. Brinovke niso pristale, sunek burje jih je zanesel naprej, preko njihovih glav. Otroci so razočarano posedli.

Bilo je, ko da jih samota spravlja v otožnost.

Dominik je potegnil noge podse.

»Ne boj se, Gomer, da pride Tribelij,« je rekel. »Čemu pa naj bi prišel? Kje je še čas, ko bomo orali! In preden pride, naš ded vedno reče: jutri pa dobimo Tribelija!«

»Res, vedno reče tako,« je rekla Vodanka.

Gomer je sedel, tolkel kamen ob kamen in molčal. Kar je slišal, ga ni pomirilo. Kaj pa, če ded stopi pogledat v Štivan? Njegova prva pot bi bila k Nitraborjevim!

»Včasih pa tudi pride kar tako,« je rekel.

»Da, včasih,« je pritrdil Dominik. »Včasih pride samo takole na ogled. Sede, kaj spije, se malo pogovori z dedom, potem pa spet gre. Ta čas se lahko skriješ.«

Vodanki je takoj šinila misel.

»V seno te damo,« je rekla. »In te dobro pokrijemo.«

»Kakšno seno,« jo je odbil Dominik. »Da bi se tako strašno skrival pred Tribelijem? Lahko mu stojiš pod nosom, pa te ne vidi. Veš, kako je bilo takrat, ko sem mu prinesel kosilo? Še spoznal me ni. Daj sem koš, Gomer, je rekel. Če pride, stopiš kam iz hiše, pa je.«

»Ne,« je rekel Gomer, »šel bom.«

Tako so se spet vrnili k načrtu, ki so ga snovali tiste dni. Samo da je bil Dominik mnenja, da Gomer ne sme iti sam, ampak da se morajo vzeti na pot v treh.

»Poslušaj,« je rekel. »Doma vzamemo tri konje, vsak po enega. Iskali bomo v treh. Belca, ki je najbolj muhast, zajaham jaz.«

»Tega bom jaz,« je rekel Gomer.

Ob belcu sta se z Dominikom vedno sprla.

»Ne,« je rekla posredovaje Vodanka, »Če bi šli, bi šli peš.«

Fanta nista pripomnila ničesar, ko da tega predloga ne gre jemati resno. Čemu peš, ko so bili konji na razpolago?

»Jaz bi šla peš, hodila bi in povpraševala, dokler ne bi zvedela zanjo. Kam misliš, da je šla? V Trst?«

»Morda,« je rekel Gomer.

»Hm, ko bi vedeli, kam.«

To je bilo vprašanje. Zato se Dominiku ni zdelo resno misliti na to, da bi se odpravili na tako negotovo iskanje peš.

Molčali so in poslušali, če bi se oglasile brinovke.

»Nikamor ne bomo šli,« je povzela Vodanka. »Veš, Gomer, prav nikamor ti ni treba iti. Ostal boš pri nas. Oče bo že pregovoril Tribelija. Mama je rekla da te bomo vzeli mi. Jedel boš kakor midva, kakor zdaj, pomagal boš pasti in delati. Ko boš velik, boš za hlapca,« je pridala svojo misel.

Ta je bila lepa!

Dominik jo je prezirljivo pahnil od sebe, da se je Vodanka sesedla v brin. Zasmejala se je. Njenega smeha sta se nalezla oba, tako da so se zdaj smejali vsi trije hkrati, ne da bi vedeli, zakaj.

Nato je Vodanka pobrala kamenčke, ki so jim ležali na kupu sredi nog, da bi nastavila igro. Toda fantoma ni bilo do kamenčkanja. Lepše je bilo sedeti, se čutiti v za-
vetju, čutiti za hrbtom brin, kamor se je dušila burja.

Od griča sem so spet prihajale brinovke. Zaslišali so jih in vstali. Kleče so jih opazovali, ko so začele posamič pristajati. Nekatere so posedle po skalah in so se začele zibati, ko da so se preobjedle in jim je slabo. Druge so se spustile v brinje. Te so morale naleteti na skrle. Otroci so zadržali dih, kakor obmrli, dokler niso spet vzletele. Na mah jih je bilo polno ozračje. Zdaj so kričale v div-
jem preplahu.

Stekli so vsi trije naenkrat.

Gomer je planil proti skrlam. In že ko je tekel, ga je prevzemala omama, pogled na skrlo, poveznjeno nad še toplim trupom ujete brinovke.

Dnevi so šli, vroči in pozabni, kakor nekoč pri Nitra-
borjevih.

XI

Napoved, ki jo je Lamoral zaslutil v stihu iz svete knjige, se je izpolnila. Nekdo je res odhajal, čeprav ni bil to on, Lamoral. Bila je Renata. Umrla je na pragu pomladi, stara manj ko štirideset let, ko je sam že čisto okreval.

Da ni zvedel za Gomerjev pobeg iz samostana prav sredi priprav na pogreb, bi bil spravil fanta prav kmalu nazaj. Toda moral je obvestiti okoliške gradove, pripraviti iz Trsta zbor objokovalk — na koncu pa, ko so se gostje razšli in ko je življenje na gradu spet steklo po starem, spremiti vsaj del poti Klelijo, ki je bila prišla na materin pogreb, pa se spet vračala v Velesovo. Tako je minilo nekaj dni, preden se je lahko zavzel za Gomerjevo vrnitev.

Fanta ni bilo težko izslediti. Vse je bilo na tem, kako ga spraviti nazaj v šolo kolikor toliko zlepa, brez zastraševanj. Če je hotel priti do tega, je moral zakriti svoj poseg in se poslužiti človeka, ki bi bil fantu vsaj malo domač. Poslal je patra Kolomana. Ta je še isti dan pripeljal fanta s seboj. Kolomanu se je zdelo, da je Gomerja nazaj grede toliko pregovoril, da ga je v Devinu lahko pu-

stil, da sam nadaljuje pot do samostana. Sam je krenil v grad, da poroča o svojem uspehu Lamoralu. Pod pazduho je nosil sveženj trstik, ki jih je dobil pri Nitraborju. Bližal se je čas sajenja, tisti stari kmet pa je imel mladih trt na izbiro!

Lamoral je srečal v vasi, pred grajsko žitnico, kjer je nadziral prodajo ječmena. Komaj ga je zagledal, je Lamoral pustil tehtnico in mu krenil naproti.

Nikakor mu ni šlo v račun, da je mogel pater Koloman fantu toliko zaupati, da ga je pustil samega na cesti.

»Bolje bi bilo, da bi fanta spremljal vse do Štivana,« je rekel nerazpoloženo.

»Učence moramo privaditi k zaupanju, gospod.«

K zaupanju? Lamoral si je otresel nekaj ječmenov z rokava.

»Če je sam, ga lahko spet kaj prime.«

»Kaj neki, gospod?«

»Utegnil je spet pobegniti,« je rekel Lamoral.

Bil je nataknen. Pater Koloman je jemal stvar dokaj prostodušno, bil je videti udobrovoljen, da je prinesel s Krasa tisto zalogo cepov!

»In če bi res pobegnil? Bog z njim,« je rekel. »Zakaj bi morali vsi služiti Bogu kot cerkovniki in pisarji? Naj bo dober kmet, če je to njegova pot! Res, da bi bil dober latinec, pa tudi pri stružnici se je obnesel, a če noče, Bog

z njim. Saj so še kmečki fantje, ki se jim lahko prepiše vaša ustanova. Ni res, gospod?»

Koloman je govoril počasi in poučno, mastno mlaska je z jezikom, da se mu je spodnja, zamorsko izbočena ustnica oslinila. Nič kaj preveč se mu ni mudilo v Štivan, da bi se pozanimal, kako je s fantom. Lamoral je stopil, da bi ga spremil za kakšen korak.

»Gre za fanta brez staršev,« je rekel, ko je spremljal Kolomana. »Ne bi se hotel izneveriti zaobljubi.« S težavo je trgal besede iz sebe. »Ta ustanova je zanj. Sirota je in se hočem zavzemati zanj, ko da je moj ... Kaj je delal, ko ste ga našli?»

»Eh,« je rekel pater Koloman razumevajoče, »kaj pa delajo pozimi takile vaški otročaji? Drsajo se in kepajo ali pa so po ves dan za brinovkami!«

»In kaj je rekel? Da misli ostati pri vas? Ali ste mu skušali spotoma dopovedati, da ... Ali je sploh kaj govoril?»

»Govoril,« je pritrdil pater Koloman. »Rekel je, da bo ostal. Sicer Bog vedi, kaj vse se utegne splesti v takšni otroški glavi. Celo kak plemiški sin nam je že utekel. Ni vsak izvoljen, kdor je poklican. Ali bi imel gospod nekaj cepov laške malvazije? Prior mi je naročil, naj vas zaprosim.«

»Če bo, pošljem po Hugonu.«

Uslugo je izvršil takoj za tem, da istočasno izve, ali je Gomer res prišel.

Bil je tam.

Na pomlad je bilo Lamorala čedalje pogostejše videti zunaj gradu. Šel je v Gorico in obiskal Majnarda ter si istočasno ogledal tamkajšnji hospital, ki bi mu utegnil služiti kot vzorec onemu manjšemu, ki ga je imel sam v mislih. Pa tudi kadar je bil v Devinu, se ni več tako držal v gradu. Jahal je v vinograde, po daljšem času je začel spet loviti. Po dva ali tri dni v tednu je bil vedno v močvirjih, od koder se je vračal ves blaten, poln tistega zdravega teka, ki mu ga je dal samo lov. Bilo je, ko da ga je prestana bolezen spremenila, mu napihnila lica in mu kljub ženini smrti odkrila novo slast: slast polne mize in prežečo napetost sredi močvirsikih voda, kjer se je med ločjem, v zrcalu izpranega neba dramila pomlad, slast pomladi, življenja samega. Čas, ko so ljudje šepetali, da se je naselil vanj hudobec, je bil videti že daleč za njim. Hodil je okrog gladko obrit, redkobeseden in polnoličen, z zanimanjem za vse gospodarske posle, a ne pretirano natančen za nerednosti, ki jih je opažal.

Na gradu se je spet dalo živeti.

Ko se je lepo vreme ustanovilo, je Lamoral računal, da lahko začne z delom za hospital. Prostor za poslopje, ki je moralo biti prizidano k samemu samostanu, je izbral sporazumno s patri. Zaradi kamenitih tal se je kopanje temeljev zavleklo. Čez poletje so bili patri zaposleni z

delom na polju in tako je prišla jesen, preden se je začela gradnja.

Zdaj, ko si je lahko hodil ogledovat delo pri samostanu, se je Lamoral laže zanimal za Gomerja, ne da bi dal vtis pretirane radovednosti. Zahajal je tja v urah, ko so bili učenci v šoli. Če je prišel zvečer, je izbral uro oficija, ko učencev prav tako ni bilo tam. Tedaj je lahko kaj izvedel od patra Kolomana. Včasih je stopil k njemu v delavnico. Pater Koloman si je jemal izmenoma koga od učencev za pomočnika. Tako je prihajal na vrsto tudi Gomer. Lamoral je začel oprezovati, kdaj je njegov dan. Toda v adventu se je vrstni red učencev izpremešal ker so nekateri hodiili na pevske vaje. Po božicu so se začeli spet vrstiti. Dan po tem, ko je bil na vrsti Gomer, je sam stopil v delavnico. Prišel je kmalu popoldan, ko je bil pater Koloman še sam.

Pater ga je veselo pozdravil.

Prizadevno se je sukal okoli stružnice ves zaverovan v kolo, ki je bilo zdrknilo iz ležajev, slovesno, kakor če bi pridigal, je govoril o kolesu, kakor o človeku, ki je večna neroda in mora zato potrpeti z njim. Sklonil se je in izvlekel kolo izpod stružnice.

»Staro orodje imamo,« je rekel, ko da se opravičuje.

Nedolžnost, s katero je to rekel, je v Lamoralu upihnila sumnjo, da je utegnil s svojim vnetim povpraševanjem o urniku učencev vzbuditi v Kolomanu kakšno

skrito misel. Bil je nedolžen, a prebrisan, je pomislil. Gotovo mu ni ušlo, da ni niti enkrat govoril z Gomerjem, vse leto, kar je fant tu, da se ga je izogibal. Večkrat je hotel stopiti predenj. Bilo je smešno — toda tega ni naredil. Izogibal se ga je.

Toda ne. Pater Koloman je ponesel kolo na mizo, ga posadil pokonci in ga začel ogledovati.

Bilo je smešno sumiti. Lamoral je z rokami na hrbtu obšel delavnico in se pozanimal za zaboj, ki je visel na steni.

»Ah, kajpak, tisti zaboj,« je hitel razlagati pater Koloman. »Bilo je ogrodje za uro. Napravil sem jo, a kaj, ko ni tekla,« je rekel, ne da bi se ozrl.

Lamoral se je obrnil, bil je pred oknom, tik mize, kjer je bilo mesto učenca. Dvignil je obrvi, negiben, in s hlastnim pogledom ošinil učenčevo mizo. Tu je dan prej delal on — orodje je bilo še tam, kakor ga je bil Gomer pustil, pomešano s skobljanjem.

»Potemtakem ni bila peščena ura,« je rekel.

»Kaj še, bila je ura s kolesjem.«

»Tako.«

Lamoral je naredil še kakšen korak, pospravil s konico škornja nekaj večjih ostružkov in odšel, mencaje med prsti kosmiček oblanja.

Kar je zvedel o Gomerju, ni bilo prav pohvalno, a niti ne nepovoljno. Glavno je bilo, da se je fant vdal. Ni ga moglo, če je kdaj izvedel za kakšno malo svojeglavost, ki je bila v primeri z ono pustolovščino brezpomembna. Pater Koloman se je na splošno bolje izražal o njegovem uspehu v latinščini in računstvu kakor pa o njegovem *observatio regulae*, o njegovem vedenju, to že. Toda čez zimo se ni zgodilo nič takega, kar bi dalo misliti na fantovo namero, da vnovič pobegne. In ko se je to zgodilo, je ostal Lamoral ves zaprepaden.

Hodil je gor in dol po gostinski sobi, se z rokami na hrbtu zaustavljal ob odprtem oknu, opazoval kalne in tople pomladne oblake na obzorju in spet začel hoditi.

Naposled je sedel h kaminu.

Fant je drugič izpeljal vso stvar temeljiteje: ni se oglašil na Kolišču, ni se zatekel v hišo tistega starega svobodnjaka, kot je to storil prvič. Tam niso vedeli ničesar o njem. Ostajala je še ena možnost, da se je zatekel k drugim sorodnikom ...

Toda pater Koloman, ki ga je Lamoral, potem ko se je ta vrnil praznih rok od Nitraborjevih, zaprosil, naj obišče še druge fantove sorodnike, je še isti dan sporočil, da tudi pri kmetu Trebenji niso ničesar slišali o Gomerju.

Lamoral je zajahal na kratek sprehod.

Nad Grmado se je komačilo. Bili so prav takšni, mokri in mlečni oblaki, kakršne je videl prej skozi okno nad

Furlanijo. Pokrajina je bila še zimska, a ozračje je bilo mlačno in prozorno kakor po nevihti.

Predpomlad, čas za pobeg!

XII

Gomer je hodil brez postanka. Proti jutru je začel dohitevati kmete, ki so hiteli v mesto. Bilo jih je čedalje več, s klancev so se stekali na glavno cesto in se vsak s svojim osličkom pridruževali drugim, ki so že čakali pred obzidjem. Iz mesta je zazvonilo, vrata so se odprla in gneča se je usula skoznje.

Šel je, kamor so šli vsi, po dolgi blatni ulici, ki je tedaj med dvema umazanima kanaloma, dokler se ni razcepila v vrsto klancev, ki so se izgubljali pod slamnatimi napušči. Mesto se je prebujalo v svoje pisano in ne navadno življenje, ki ga je danes prvič opazoval. Trgovci so odpirali svoje trgovinice in znašali na štante vsakovrstno blago. Peki so raznašali v košarah tovore svežega kruha. Hišna okna so se odpirala, mlada debela ženska se je sklonila, pogledala na klanec in nekaj izlila. Iz bližnje pivnice je slastno zadišalo po pečenem — hodil je in opazoval, srečaval čedalje več ljudi, moške v najraznovrstnejših klobukih, duhovnike in stražnike in spet kmete, ki so se zdaj že vračali. Hodil je okoli ves dopoldan, se dalj časa zamotil pri gruči ljudi, ki je opazovala glumača z medvedom, potem pa še enkrat obšel

obzidje. Nekje za ovinkom se je vzel pes in mu začel slediti. Gomer je opazil stol iz živega kamna, ki je molel iz hišnega zidu, sedel in prekrižal noge.

Trst!

Kakor v pijanosti je dojemal to. Bil je truden in zaspan in od sinoči ni jedel. Po klancih je bilo še polno ljudi in zdaj bi lahko še naprej iskal. Toda preveč je bil razočaran. Neštetokrat v tem dnevu se mu je zazdelo, da jo je res zagledal. Bila je materina postava, celo njena hoja, tako se mu je zdelo. Tedaj se je spuščal v tek in z vozlom v grlu čakal, da bo stopil ženski vstric in ji pogledal v obraz. Toda to so bili sami prividi. Bili so tuji, trdi in brezbrizni obrazi ki se niso niti zmenili zanj.

Vstal je in jo mahnil navzgor po klancu. Pes se je prav tako prebudil pod stolom in šel za njim. Tako sta bila v dveh, da sta hodila in stregla na karkoli za pod zob.

Debeli strojar je bil razložil svoje kože po tleh in zdaj je sedel na vratih svoje štacune in jedel iz glinastega lonca velike bele cmoke. Pes mu je povohal lonec, strojar ga je z brco pognal od sebe, istočasno pa zalučal na cesto cmok.

Pes je skočil, toda Gomer ga je prehitel. Pograbil je cmok in si ga zatlačil v usta.

To je strojarja očitno zabavalo. Zalučal je še en cmok, toda tokrat ga je pograbil pes.

»Oba sta lačna,« se je zasmel strojar.

»Toda pes je hitrejši,« je rekel Gomer.

»S psom pa se ne boš kosal, kajpak. Kam pa greš?«

»Nikamor.«

»Bi delal, fant?«

Gomer je stopil v štacuno.

»Bi.«

Pomagal je pri strojenju kož, raznašal blago po mestu, delal vse, kar je bilo treba. Trajalo je manj ko mesec dni, a ta čas ni bil nikoli lačen. Potem se je pri njegovem gospodarju zglasil stražnik, da se pozanima, odkod je bil njegov mladi pomočnik. Gomer ni mogel tajiti — nekaj korakov stran je zagledal devinskega oskrbnika.

Še isti dan je odpotoval in bil v nekaj urah v Devinu.

Mesto da bi ga oskrbnik peljal v Štivan, je obrnil konja proti gradu. Razjahala sta in Gomer je za njim napravil pot, ki ji ni mogel več ubežati — skozi vrata, mimo začudenega Numerana, na dvorišče in v grad.

V gostinski sobi ga je čakalo kosilo.

Lamoral ga je gledal, ko je jedel. Hotel se je prepričati, ali se bo fant sploh lotil jedi, ki mu jo je dal pripraviti v gostinski sobi, še preden se je pomenil z njim — in zdaj je stal ob oknu, držal roke na hrbtu in z užitkom škilil nanj. Opazil je njegovo zbegano oziranje, preden se je odločil, da bi jedel. Toda potem je Gomer jedel, ko da je pozabil na okolje, s slastnim mladeniškim tekom. Mo-

ral je biti lačen. Ko je končal, se je začel spet ozirati. Bil je zbezan pogled ujetnika, ki si še ne upa iskati možnosti za pobeg, a samo opazuje svojo ječo.

Tedaj je Lamoral stopil v gostinsko sobo.

»Ti je bilo všeč?« je vprašal.

»Da,« je šepnil Gomer.

»Tudi meni je všeč, da si pojedel. Ti si Gonimer, ne?«

»Ne, ime mi je Gomer.«

Lamoral je stresel z glavo, postal je nataknen sam s seboj, da mu je zdaj ušla ta hlinjena pozabljivost.

»Da, Gomer. To si mi nekoč povedal. Takrat na hribu, ko si mi pripeljal konja. Izvrstno si jahal. Če si pojedel, pridi. Malce se bova razgovorila.«

Gomer je vstal in šel za njim. Plašno je stopal za tistimi močnimi za spoznanje krivimi nogami, ki so se v prožnih sunkih odganjale čez stopnice, potem naprej, skozi poltemo velike nizke sobe, v majhen, svetel prostor. Lamoral je sedel in vrgel noge od sebe. Pogugal se je v naslanjaču in si dal roke za hrbet.

»Zapri,« je rekel. »Sedi.«

Kakšen hip sta se gledala. Fantu so silile oči v tla, na steno, očitno se mu je izmikal. Ni bil videti toliko prestrašen kolikor zamišljen, otožen, odsoten. Lamoral je priprl oči.

»Ti je všeč to rogovje na steni?«

Gomer je zardel, ne da bi odgovoril.

»To je rogovje samih starih jelenov.«

»Da!«

»Nisi še nikoli lovil?«

Gomer je vztrepetal, Neštetokrat je nastavil past grofovi zverjadi, a sam, da ga ni nihče opazil. Da se mu je zdaj ded maščeval? Vendar je moral za vsako ceno vztrajati pri laži.

»Nisem,« je rekel.

Lamoral je opazil, da s to igro fanta ne bo speljal. Bilo je bolje, če je šel takoj k stvari. Posilil se je k nasmešku.

»Zakaj si pobegnil?« je vprašal.

Toda tudi to ni bil pravi prijem. V fantovih očeh je opazil preblisk zakrknjenosti. Res, Gomer ni odgovoril. Pogledal mu je v oči in se mu spet izmaknil.

»Tako torej, nočeš več v šolo. Pater Koloman mi je rekel, da si dobro napredoval v računstvu. Bil si dober latinec. Tudi v delavnici si se izkazal, kajne?«

»Ne vem,« je komaj šepnil fant.

To je bilo vsaj nekaj, da je spregovoril. Moral mu je govoriti še za ton bolj domače.

»Nočeš več nazaj?«

To je bilo izrečeno razumevajoče, skoraj mehko, da se je Gomerju zdelo, da lahko odkima.

Odkimal je.

Lamoral je kar vrglo pokonci. Stopil je k oknu. Roke je držal na hrbtu, ko so mu oči raziskovale liso na istrski

obali. Je bilo to od češenj, ki so cvetele? Ne, moralo je biti poslopje. Toda ton, s katerim je bil začel, le ni bil prikladen za fantalina. Celo fantov ded, tisti starec, ki se je ondan zglasil na gradu, da bi ga prosil oprostčenja za vnuka, bi drugače nastopil! Starček je vprav gorel od svete jeze nanj — kajpak.

Lamoral je poknil s prsti.

Obrnil se je.

»Kaj?«

Tedaj je opazil, da fant kroti jok.

»Tudi tvoj ded hoče, da ostaneš v šoli,« je rekel spravljivo.

»Vem.«

Gledal ga je. Še se je fant krotil, čeprav se mu je po zenicah lovilo dvoje težkih solz. Dvignil je roko in ju otrl s hrbtom dlani, počasno in trdo, a tedaj so se solze ulile skozi prste. Kljub vsem lopovščinam je bil še otrok, ki je znal tako izgubljeno jokati. Lamoral ga je gledal, dokler ni začutil nečesa, znanega in mehkega, kar je bil začutil na hribu, v Kolomanovi delavnici, prevzelo ga je, da je odločno prijel fanta za laket.

»Pojdi,« je rekel.

Popeljal ga je k oknu. Toda zdaj niti njemu ni bilo do besed. Ta fantov jok ga je razburjal, dražil ga je in mučil, a vendar ga ni mogel prekiniti s tisto surovo in zapovedovalno besedo, ki jo je imel prej na jeziku. Moral je po-

slušati ta jok. Bil je kakor neko davno, mladostno, že pozabljeno ljubkovanje. Roka mu je nevede poiskala fantovo ramo. Bilo je prvič, da se ga je dotaknil. Čutil je, kako mu je stiskal roko topel krč. Bilo je kakor preliv krvi.

»Ti je všeč morje?«

»Da.«

»To je drugačen razgled kakor iz Štivana!«

Fant je zdaj res gledal tja.

»Znaš plavati? Nič ne de, naučil se boš. Poleti boš lahko plaval tule pod gradom, tja do onegale rtiča — lahko pa boš sedel v čoln in veslal. Skupaj bomo veslali tja do solin ali proti Sesljanu, veslal boš s Hugonom — saj poznaš Hugona?«

»Videl sem ga v samostanu.«

»Kajpak, no, potem se že poznata.«

Lamoral je naglo stopil iz sobe. Glasno je poklical Hugona. Fant se mu je takoj odzval in Gomer je že slišal, kako se je Hugon razposajeno podil po stopnicah. Pri dirjal je v sobo s tako močjo, da se je moral zadržati v polkrogu in se oprijeti mize, če se je hotel ustaviti.

»Kako hodiš po sobah?« ga je prijel Lamoral.

»Tako.«

»Nič tako.«

»Moral sem se podrsati, če sem se hotel ustaviti.«

»Obrni se in pridi še enkrat, kakor se spodobi!«

Hugon se je opotekaje obrnil in še enkrat vstopil ter si pri tem poravnal šop svetloplavih las, ki so mu padli na čelo.

»Kaj hočeš?« je rekel.

»Hočem, da se vedeš kakor se spodobi.«

»Rad bi vedel, kaj sem pravzaprav naredil!«

»Lepo pozdravi fanta, ki ti bo odslej tovariš!«

Hugon je zvedavo premeril tujca, se mu nasmehnil in mu ponudil roko.

»Tako.«

Fanta sta si podala roke in jih takoj odtegnila. Potem sta stala v zadregi in si kradoma metala kakšen pogled, kljub razliki v letih sta bila oba enako visoka, Gomerja je bilo v prsi celo več. Lamoral je zdaj gledal z dopadanjem oba, ki ju je hotel združiti v isti usodi.

XIII

Gomerju je bilo, ko da je zdaj prvič spregledal. Kajti šele takrat se je do kraja zavedel, da je zavlada-la nad njim sila, neka tuja in mogočna volja, kaleri bi se za naprej zaman upiral. Zdaj jo je lahko videl pred sabo, živo in skrivnostno, z mešanico strahu in radovednosti, ki sta veli iz nje. Bila je tamle, poosebljena v tistem brka-tem in redkobesednem človeku, ki je hodil pred njim skozi vrsto sob, silovito metaje korake predse, ko da si sproti trebi pot pod nogami. Plašno je stopil za njim v gostinsko sobo. Čutil je, da se ga čedalje bolj boji, čim dalje ga opazuje. Ko je bil pred njim v lovski sobici, se mu je zdel Lamoral drugačen, takšen, da se je celo opo-gumil pred njim. Odgovoril mu je, drznil se mu je celo reči, da noče v samostan. In to človeku, ki je samo z od-sekanim mrmranjem spravljal v tek vrsto služabnikov. Priklanjali so se, sprejemali naročila in spet odhitevali. In on? Na priklon je bil pozabil, nato se mu je celo upi-ral, celo solzam se je prepustil.

Sramoval se je in bal obenem. Kaj, če je bil tisti sprav-ljivi, razumevajoči odnos, ki ga je videl v Lamoralu prej, le igra? Če je bilo tisto pozdravljanje s Hugonom prav

tako igra? Strastno se je ozrl naokrog — bežati, a kam? Zmedeno je čakal, kaj se bo zgodilo. Ne, zdaj mu ni bilo več izhoda. Lamoral je opazil njegovo zbežanost. Približal se mu je.

»Se bojiš?« je vprašal.

Nasmehnil se je, široko, da so se mu ličnice razmaknile, pa v hipu zamoril nasmeh. Napravil je nekaj korakov pred njim, z rokami na hrbtu, zazrt v tla, kakor v zadregi.

Odkimal mu je in Gomer je še bolj zardel. Lamoral je še nekajkrat zakrožil pred njim. Spet je gledal v tla in Gomer je čutil, da bo vsak hip njegova usoda zapečaten. Videl ga je, ko mu je še enkrat odkimal.

»Ne boj se,« samo to je rekel.

A beseda je zvenela Gomerju tako, da se mu je zdaj Lamoral odmaknil v še skrivnostnejšo daljo. In on je stal tam in čakal.

Tedaj se mu je približal mlajši služabnik, ki ga je nagovoril z gospodom, se mu nasmehnil in ga začel slačiti.

Preoblekli so ga in ga predstavili patru Xigardu. Nato mu je starec, v katerem je Gomer kmalu spoznal grajskega zdravnika, razkazal grad.

Kakor v polsnu, tuj sam sebi v ohlapni paževski obleki, je Gomer obšel z njim terase, pogledal v kapelo, po-

stal na stolpu. Razgled, ki ga je videl od tod, morje, ki se je odprlo vse naokrog pred njim kakor z jambora, ga je kakor oslepilo. Nekaj novega in nerazumljivega se je dogajalo z njim, podobno samo temu, kar je videl v igrah v samostanu. Slej ko prej se je čutil krivega, krivega dvojnega pobega in potem tistega predrznega vedenja pred Lamoralom, zato se posebno zdaj ob starcu ni mogel znebiti vtisa, da se igra z njim nadaljuje. Neznatni, priliznjeni starec se je kdove zakaj čutil dolžnega, da mu je ves čas nekaj pripovedoval, kazal svoje ugajanje s tem, da bo odslej prav tu, na gradu, njegov dom — vmes pa silil vanj in ga s komaj prikritim zanimanjem spraševal, ali je res s kmetije na Grmadi, od kod pozna gospoda Lamorala. Kaj mu je govoril gospod, ko ga je peljal s seboj v svojo sobo? Gomer ni razumel, ob tem starčevskem zapikovanju se je zakrknil in obmolknil. Tudi pri drugih, začeni z oskrbnikom, ki je prišel ponj v Trst, je bil opazil isto nesramno zanimanje. In ko je stopil v grad, je imel vtis, da ga vsi po vrsti požirajo z očmi. To je samo večalo zmedo, v kateri je hodil okrog ta dan kakor mesečnik. Zdaj je bilo že vseeno, kam ga pelje starec.

»Zdaj pa pojdete na sprehod, kajpak,« je rekel starec.

Prepričan, da se bo igra z njim zdaj zdaj končala, je stopil Gomer za starcem iz gradu.

Obzidana pot je peljala čez skalnato čeljust, ki je vezala grajski otok s kopnim, potem pa se dvignila na gmajno. Tu, na visokem, se je nenadoma odpiralo nad morje, zleknjeno ob divjem skalnatem jezu.

Na gmajni so stali trije konji in čakali. Lamoral in Hugon sta bila že zajahala. Čakala sta prav njega, Gomerja. Konj, ki je stal tam brez jahača, svež in osedlan, je bil njegov. V postopnih prebliskih je dojel vse to in se približal. Molče in samoumevno mu je Lamoral vrgel povodec, Gomer ga je prestregel in vtaknil nogo v streme.

Šele zdaj, ob tem resničnem konju, svetločrnem dirkaču, mu je bilo, ko da prihaja k sebi. Zajahal je in mu stisnil trup med nogami.

Krenili so v počasnem drncu.

Na večerni sprehod so šli, Gomer se je začel vživljati v to in se pomirjati. Z rahlimi vzdigljaji je odgovarjal prestopom konja, ki je lovil zrak z nozdrvmi in ga z užitkom nosil. Bilo mu je znano gibanje, ki ga je polagoma prevzemalo.

In čim dalje je trajalo to, tem zavestneje je jahal.

Ko so prišli na cesto, je Lamoral upočasn timer in pustil Hugona in Gomerja pred seboj. Zdaj je jahal sam, v neveliki razdalji. Od zadaj ju je lahko nemoteno opazoval.

V mehkelem aprilskem večeru je z ozelenele gmajne dišalo kakor po moštu, nad grobljami se je počasi sesedal škrlatni prah zatona in srce ge mu je širilo. Bilo je

prvič, da so zdaj šli na sprehod v troje. In mogoče ni bila pomlad še nikoli takšna, kakršna je bila ta večer, ko ju je videl pred sabo, drugega ob drugem, brata. Po kratkem oklevanju sta zajahala vštric in zdaj je Hugon že bolj sproščeno ogovarjal Gomerja. In Lamoral je videl, da mu je Gomer odgovarjal. Da, Gomerjeva zadrega je bila povsem razumljiva, toda videti je bilo, da ga je konj osvajal. Lamoral se je zadoščeno nasmehnil, ko da je zdaj doumel njegovo šibko točko. Da je Gomer jahač, je spoznal že takrat, ko ga je videl na Sv. Lenartu. In zdaj se je držal na konju že večče in sproščeno, ko da ga je minil strah. In glej, Hugon je spodbodel konja, se zleknil, prehitel Gomerja, se obrnil in ga izzivalno povabil za seboj.

Lamoralu se je kar zasmejalo.

Videl je Gomerja, ki je sprejel poziv, se prav tako zleknil na konju in zdirjal. Mogoče bi bilo drugače z njim, da mu je lahko pater Koloman postregel v samostanu s takim dirkačem, je pomislil. Gomer ne bi bil pobegnili. Lamoral je postal in gledal za njima.

V diru sta se oddaljevala, a njemu je bilo dovolj, če jima je samo sledil s svojimi za spoznanje že slabečimi očmi. Ne bo trajalo dolgo, ko se bosta povsem zbližala. Navadila se bosta drug drugega in, ko se sprijateljita, jima bo, ko da sta skupaj od mladega.

Potlej bodo hodili na merjasca v troje.

Žareč in negiben ju je videl, ko sta dirjaje izginila za ovinkom na sesljanski cesti.

Njegova dva bodoča sholarja!

Gomer je vedel, da ne sme zmagati, tudi če bi lahko, vsaj danes ne. A vendar se mu ni zdelo, da bi moral zaostati. In ko se jima je pred Sesljanom ponudil nepričakovan cilj — kmečka vprega s tovorom kamna, ki je prečkala cesto — je pognal konja dovolj hitro, da je pridirjal do vprege v koraku s Hugonom.

Kmet se jima je odkril, si zatlačil klobuk za srajco, potlej pa ves vznemirjen začel brezobzirno tolči po živalih, da bi čimprej potegnila tovor čez cesto.

»Kaj delate,« je zakričal Gomer kmetu.

Dirka ga je bila tako razburila, da je za hip našel samega sebe.

Hugon se je z zanimanjem zasmel.

»Naj, pusti ga!« je rekel.

»Ne!«

»Glej, sesedla se bosta!«

Kmet je tolkel po volih še potem, ko sta bila z vozom že čez cesto. Gomerju se je za hip kakor zavrtelo. Ali se je bil kmet odkril prav njima? In to njegovo divjanje nad živalma, kaj je pomenilo? Vznemirjen, kakor iz sebe je krenil za Hugonom na trato kraj ceste. Konj je upehano sopel. Gomer je postal tam in čutil, kako ves zardeva.

»Kdo te je naučil jahati?« je vprašal Hugon.

»Tako, sam.«

»Sam?«

Hugon se je nekajkrat pozabaval s tem, da je dvignil svojega konja na zadnje noge. Opotekel se je v polkrogu z njim, potem pa ga plosko udaril z dlanjo po vratu.

»Plavati pa ne znaš.«

»Nekoliko.«

»Boriti se?«

Ne, tega Gomer ni znal in Hugon je sprejel to povsem samoumevno, kakor da ve vse o njem.

»Vidiš tam?« je pokazal Hugon onkraj zaliva, kjer se je obala dvigala v navpično rjavkasto steno. »Vidiš tiste kamnolom? Čisto blizu je, še kaznjenci se vidijo. Jaz bi jo mahnil tja. Zgodnji kosi gotovo že gnezdiijo.«

Gomer je gledal proti zalivu, v razkošni polkrog zelenja, ki je bilo gosto in natlačeno kakor od enega samega drevesa. V njem so se belile divje češnje v cvetju.

»Ah, nič,« se je premislil Hugon. »Pojdeva drugič. Oče je rekel, da ostaneš pri nas. Koliko časa boš ostal?«

»Ne vem.«

Hugon se je spet zabaval s konjem.

»Samuel mi je rekel, da si z Grmade in da si *Sclavigena*. Je res?« je vprašal.

Gomerja je zalila rdečica. Ni odgovoril in tudi Hugon ni vztrajal. »Vidiš,« je povzel, »tisti vinogradi so naši.«

Bil je slok in plavolas, s tenko rezanimi ustnicami. Skušal se je udomačiti z Gomerjem in Gomer mu je bil hvaležen za to. Toda po dirki, ki ga je vsega prevzela, mu je bilo, ko da se je spet streznil v občutje tesnobe, ki je je bil poln ta dan.

»Tudi tole je naše, tale gmajna,« je rekel Hugon.

Pomolčal je.

»Vse tod okrog je naše.«

Preden je Gomer zvečer zaspal, je bdel dolgo v noč. Z mislijo se je vračal v ta dan, po Trstu je hodil, iskal z očmi po strmi blatni ulici, dokler ni našel vrat z razpokanimi lesenimi podboji. Kaj je delal ob tej uri gospod Uguccione? Tu je bila njegova trgovina in kože so bile lepo zložene v kup za vrati. Bila je sobota in gospod Uguccione je gotovo po svoji navadi slavil konec tedna. Povabil je prijatelje in zdaj so prav gotovo sedeli v krogu okrog ognja, kjer se je vrtel raženj. Nekdo, ki ga Gomer ni mogel poznati, morda lačen potepuh s psom, ki ga je Uguccione povabil v trgovino — ta je zdaj sedel na njegovi pručki in sukal raženj. Nabodeni puran se je počasi pekel in možje so se pogovarjali. Bili so ljudje različnih starosti, prekupčevalci z vinom in bankirji, možje z denarjem, strastni in črrolasi — sedeli so in čakali na purana ter spet govorili o Florenci, o svetlem, daljnem mestu, ki jih je izgnalo. Kajti z Uguccionom

vred so bili brezdomci, široko so govorili o svetu in ljudeh in Gomer se je bil že tako privadil njihovi govorici, da jim je lahko sledil. Pazil je na purana in poslušal in bilo mu je, ko da se veliki pisani svet razgrinja pred njim. Ko je naposled slišal vse o tistem mestu, je sklenil, da pojde z njimi, ko se vrnejo. Kajti ni bilo izključeno, da je mammo zamikalo tja dol, v smer velikih mest. Uguccio-ne je rekel, da ga vzame s seboj, ko se vrne. Trajalo bo morda kakšno leto, toda prej ali slej se bodo njegovi sovražniki skopali v lastni krvi, je pravil gospod Uguccio-ne, in potem bo napočil dan! In nič se ne bosta vozari-la po prahu in blatu — vkrcala se bosta na ladjo in šla v Florenco čez morje! S sabo ga vzame in potlej odpre sredi mesta, ob reki, vse drugačno trgovino, ki bo zbira-la kože iz dežele naokrog — Gomer bo videl to deželo, kjer bo Uguccio-ne služil in živel!

Videl bo Florenco, nekdanjo gospo, sončno Madono, ki se je zdaj sprevrgla v pocestnico!

Tako je govoril Uguccio-ne in žile na vratu so mu bile nabrekle od sle po maščevanju. Močan je bil kakor medved in kadar je stopal, je bilo, ko da požira ulico pred seboj. In vendar se ga Gomer ni bal. Kajti gospod Uguccio-ne je znal istočasno škrtati z zobmi in tolči prijatelje po kolenih in se potlej krohotati dolgo in strastno, z glasom, ki je spominjal Gomerja na sesipanje zidu.

Tako je bilo tudi nocoj v njegovi trgovini, ko je bil on tu — skrčen v ugrezajoči se postelji sredi dušečih zidov. Zakaj niso sovražniki gospoda Ugucciona propadli, preden se je zgodilo to z njim? Ko bi bili propadli včeraj, jih ne bi mogel tako sovražiti, kakor zdaj.

Vkrcala bi se bila z gospodom Uguccionom in plula. To bi bila dolga, sinja pot! In na koncu poti bi bila velika trgovina, vsa svetla, s podboji iz belega kamna. To bi bilo kož!

Videl jih je, ko so se zgrinjale od vsepovsod, gledal jih je in zaspal svoj prvi grajski sen.

XIV

Pomlad je šla, za kres je bil spet semenj z množico ljudstva od vseh strani in trajalo je kakšen teden, da se je vrvež na gradu unesel. Prihajali so dajatveni dnevi za seno. Čas je potekal in Gomerjevo življenje je šlo naprej svojo pot.

Bilo je docela novo življenje.

Drugače je jedel in spal kot nekoč. Rdeča obleka v širokih naborkih ga je ločila od fantov njegovih let. Polagoma, brez vsake težave se je privajal drugačnemu jeziku. Novi so bili ljudje, med katerimi je zdaj živel, in družbe, ki so se oglašale na gradu, on sam se je spremi-
njal.

Zjutraj sta s Hugonom jahala v Štivan na lekcije k patru Kolomanu, popoldne pa sta hodila z Lamoralom na lov, šahirala ali se vadila v sabljanju. Včasih sta se med borenjem tako razgrela, da ju je moral sam pater Xigardo klicati na uro lepega vedenja. Vse je bilo novo.

S toplim vremenom sta se začela kopati.

Dotlej je Gomer komaj kaj več spregovoril z Lamoralom. Govoril je, ko ga je Lamoral nekoč povpraševal o tem, ali je mama povedala, kam pojde, preden je izgini-

la. To je bilo prve dni po njegovem prihodu na kratki poti od gradu do žitnice.

»Z vratarjem je bolje, da ne govoriš,« je rekel Lamoral, ko sta šla skozi vrata in je Numeran zaprl za njima. »Pije in nič dobrega nima učiti takšnih fantov, kakršna sta vidva s Hugonom.«

Takrat ga je začel spraševati o materi.

»V Trst je rekla, da pojde,« je odgovoril Gomer.

»Tako?«

»Ded mi je rekel.«

»Po kaj pa naj bi šla v Trst, kaj misliš?«

»Po pšenico.«

Takrat, ko je Gomer začutil pri Lamoralu takšno živo zanimanje, je bilo tudi edinikrat, ko bi se bil lahko opogumil in mu rekel, naj jo poišče. Kajti prepričan je bil, da je mama nekje, od koder morda sama ne more. Kadar se je počutil na gradu najbolj samega, se je vselej nekaj utrnilo v njem, mehki val ga je nenadoma ovil in ga sladko dušil. To je bilo njeno znamenje, da prihaja. Bilo je kakor čudež, ki je prihajal in izginjal. Takrat je bila edina prilika, da bi naprosil Lamorala, naj se zavzame za njeno vrnitev. Potlej je Lamoral ni več omenil. Gomerja je čedalje bolj grizlo, ko je spoznal, da prihajajo na grad poštni sli celo iz daljne Nemčije, on pa je bil zapravil tisti ugodni trenutek.

Takrat je bil Lamoral drugačen, spraševal ga je o mami, na koncu pa se je pozanimal celo za to, ali je bil Gomer vesel njegovega zlatnika.

Bil je kratek pogovor, vržen tja mimogrede, a bilo je dovolj, da ga je vsega splašil. Ob omembi zlatnika mu je udarila kri v obraz. Spomnil se je prizora pred hišo, ko je mama stopila z golido iz hleva in ji je on ves srečen pokazal zlatnik. Iztrgala mu ga je in ga vrgla ob tla. Nekaj sovražnega je rekla o Lamoralu, ker je mislila, da se je ponorčeval iz njega z ničvrednim novcem. Toda ded ga je prepoznal za pravega. Ko bi Lamoral vedel, da je mama tako mislila o njem.

Nekaj dni po tem pogovoru je Gomer hodil okrog z občutkom, kakor da je kriv skrivnega greha. Izogibal se je Lamoralovim pogledom, ko da mu nekaj taji. Potlej ga je začel spet gledati v oči in Lamoral je bil z njim kakor s Hugonom, kakor z vsemi — kratek in redkobeseden. Občutek strahu pred njim je počasi izginjal, posebno ko se je Gomer preveril, da hoče biti Lamoral dober z njim. A vseeno mu je bilo ob njem drugače kakor pri gospodu Uguccionu. Dnevi so potekali, a zaupanja niso prinesli. In vendar ga je Lamoral vedno s čim presenečal.

Na poletje je dobil od njega v dar čoln.

Bil je rdeče pleskan, majhen in čisto nov in Hugon si ga je površno ogledal.

»Da,« je rekel in sunil z nogo v čoln, da se je zazibal na produ. »S svojim ga pa ne bi zamenjal.«

»Če hočeš, zamenjava.«

»Ne, imej svoj čoln.«

Bil je molčeč in je gledal na Gomerja kakor iz razdalje. Včasih ga je popadlo in potlej je bil takšen. Tisti dan, ko je Gomer dobil čoln, je rekel, da mu ni do veslanja. Tudi do kopanja mu ni bilo nič. Takšen je bil Hugon še naslednji dan in Gomer bi bil raje vrnil čoln, ko da je moral gledati na Hugona z občutkom, da mu je storil krivico. Toda Lamoral bi bil Hugona prijel in potem bi bilo se slabše. Tako je Gomer že prvi dan zaveslal daleč na odprto.

Kadar mu je bilo plavanja dovolj, je rad zaveslal daleč stran, od koder je bila obala videti plitva in neznatna in kjer je moral prav poiskati z očmi, če je hotel najti rumeno liso gradu. Če sta bila skupaj s Hugonom, sta ob taki razdalji obrnila čoln in uprizarjala v dvoje veslarsko tekmo. Kadar je bil Lamoral na kopanju, je bil on sam za razsodnika. Večkrat pa je Gomer veslal na odprto sam. Tu je postajal, zleknjen na hrbtu ali kar počez čez čoln, z brado na stranici, da je bilo morje pred njim čisto vodoravno, kakor če bi pokleknil sredi žit. Morje se je komaj zgibalo, obteženo od pripeke. Vedno isti galeb je pristajal v bližini in počival na vodi, držeč z naporom rep navzgor. Bilo je tiho, kalna in zelenoumazana voda

je naplavljala alge v neskončnost. Takrat mu je bilo, ko da pozablja celo, da živi. Bilo je razkošno in otožno.

Če pa je ležal na hrbtu, si je dajal roke pod glavo in potem skozi polodprte veke iskal imena hribom, ki so bili videti od tod komaj razločne krtine.

Kar je zvedel od tam gori, ni bilo mnogo. Ljudje so živeli naprej svoje življenje, zdaj so vozili na grad poletne pridelke in se potem s praznimi vozmi vračali v svoje vasi po Devinščini. Mnogi fantje njegovih let so odhajali za nosače v mesto. Kakor vselej ob suši so tudi letos kmetje hodili po vodo v Timavo. Daleč je bilo vse to. Sredi samote, ko je gledal iz čolna tja gor, se mu je vse to približevalo, ko da ni vmes vrste let. Bilo mu je, ko da je zavonjal kratko sušo in spet hodil sam samcat po obrasli stezi ter dramil šoje v vrhovih. Potem se je vračal na grad in pozabljal. Dnevi so minevali in mu niso dali, da bi mislil. V latinščini je moral nadoknaditi zamujeno. Bil je lov, ko se je vračal iz močvirij mrtev od utrujenosti. Prihajale so družbe, ki se jim je moral pridružiti. In ko da ni bilo tega dovolj, sta se morala s Hugonom tem pogosteje vaditi s kopjem, čim bolj se je bližal čas Majnardovega umeščenja, ko je bil napovedan turnir za same mlade plemiče. Zdaj sta se vadila tudi pozno v noč. Larmor ju je prihajal gledat. Bil je videti čez glavo zaposlen, a vseeno si je ukradel čas, da ju je opazoval. Molčal

je, a ko je odhajal, ga je s svetlim pogledom uščipnil v lice.

Tako je šlo poletje.

Kdaj pa kdaj ob nedeljah je prihajal Tribelij. Lagodno je prikorakal po maši, premeril z vnaprej izbočenimi koleni pot iz Štivana in sedal na stol iz živega kamna pred grajsko žitnico.

Ko je prišel prvič, ga je Gomer na vsem lepem zagledal pred sabo na grajskem dvorišču. Prav tam je bil in glasno povpraševal po njem! Gomerju je bilo, da bi se najraje udrl v zemljo — na enem izmed oken, ki so gledale na ozko dvorišče, se je pojavil Hugon in opazoval prizor! Rdečica mu je zalila obraz in potlej se sam ni več spominjal, kako je pripravil Tribelija do tega, da mu je sledil iz gradu. Sedla sta za grajsko žitnico. Tu ni bilo nikogar, ki bi ju videl. Hugonu, ki je potlej spraševal o starcu, je Gomer dopovedal, da gre za starega hlapca, ki je nekoč služil pri njih. A to mu je rekel dovolj zmedeno, da je Hugon lahko podvomil o tem.

Kljub temu pa je Tribelij odslej vsaj vedel, kje ga mora počakati, če še kdaj pride. In po vsem sodeč ni bil videti prav nič užaljen, da ga Gomer ne popelje v grad. Celo z nekakšno nečimrnostjo je sedel tam za žitnico, mežikal v sonce in bobnal s prsti.

Gomerju je bilo že večkrat na jeziku, da bi mu rekel, naj ne prihaja več. Tudi semle za žitnico bi lahko zanes-

lo koga, ki bi ga utegnil videti ob njem. Toda kljub tej bojazni mu beseda le ni hotela z jezika. Ves čas Tribelijevega obiska je sedel kakor ni trnju, ves na oprezu, ali sta prav zares sama — obenem pa užival ob neki davni in topli sreči, ki je vela iz same dedove prisotnosti. Tako si ga je obenem želel in se ga sramoval. Nedelje, ko je prihajal ded, so bile raztrgane in nemirne, premešane s sramom in trpečo radostjo.

Nič takega ni imel zvedeti od njega. Ded je sedel tam, ves takšen, kakor ga je bil neštetokrat videl sedeti na stolu pred Koliščem. In govoril je vedno o istem, o delu, ki ga je prinašal letni čas. Toda Gomerju bi bilo dovolj, če bi ga samo gledal. Toda nekje drugje, kamor bi ne moglo seči nobeno oko.

Videl ni skoraj nič več, a pri močeh je bil vendarle. Včasih je kar sredi pogovora zakinkal od utrujenosti, da so se mu muhe pasle po rokah. A včasih se je razživel, prav dobro se je počutil tam na stolu v svoji zakmašni obleki z barvanim životnikom in govoril.

Včasih je kar živahno pripovedoval.

Nitraborjev Jurij je tovoril sol in železo in kdove kaj še. S čim vsem danes trgujejo ljudje! In vendar bi bil Jurij za potrebo doma! Nitraborju so otekale noge in je bolj nerad segal po težjem delu. Čeprav je bil on, Tribelij, starejši, je laže prenesel žbrinco sena. Svoje je že pokosil, zdaj pa bo moral še s srpom pobrati, kar je ostalo

med kamni. Po dežju bo laže! Ondan so šli Prosečani po vodo v Štivan, pa je Bog dal dež, nazaj grede se je ulila povodenj in tako so zlili vso vodo na cesto!

Lotevala se ga je nekakšna zadrega, kadar mu je govoril. Takrat si je vselej pomagal z bobnanjem s prsti. In tudi kadar se je obračal nanj, je slej ko prej gledal predse, ko da se pogovarja sam s seboj.

»Kako pa si kaj ti, Gomer, zadovoljen? Menil sem, da se s časom le spametuješ. Zdaj nič ne rečem. Videti si, kakor je treba, pa tudi pater, ki te uči, pravi, da znaš latinsko. Fant postajaš in vsi te gledajo! Glavno je, da ti da Bog zdravja in prave pameti. Jaz nič ne maram, če sem sam, le da je s tabo, kakor je prav. Saj nisi lačen, ne? Po-gačo sem ti prinesel.«

»Ne, nisem. Ampak zdaj moram iti.«

»To je mnogo, da človek ni lačen.«

Gomer je vstal, a Tribeliju kakor da se preveč ne mu-di. Morda ga ni razumel, da on mora pri priči v grad. Še naprej sedi in govori, nižja glas in sprašuje, rad bi po strani izvedel od Gomerja, kaj jedo v gradu. Da, gosposka kuhinja, pravi in zamahne z roko, kakor da ga to preveč ne zanima. Toda kljub temu še naprej sprašuje, domače in sorodniško se pozanima za grajsko gospodarstvo. Le nečesa, kar je Gomer ves čas pričakoval, ne omeni, mame, ko da je pozabil nanjo.

»Tak, da pojdete na Koroško, praviš? Tak vidiš no.«

In Gomer je ves na trnju, da se ded noče zmeniti, da se mu mudi.

»Kakšna suhota,« pravi Tribelij, zazrt proti žitnici.

Končno vstane, žareč od prevzetnosti.

»Tak no zbogom,« pravi in mu pomoli roko.

Gomer kar steče, a ko pride na grad, se na ovinku vrh stopnic toliko zasuče okrog sebe, da ga lahko še enkrat kradoma pogleda. A to je le hip, nakar spet steče, ko se mu v očeh že zgublja vtis dedovih opank, ki cmokajo v soncu na cesti.

XV

Prišel je dan odhoda in tako je Gomer nekega jesenskega jutra, neprespan in razburjen od pričakovanja, odjahal sredi grajske družine na sever.

Življenje se je odpiralo.

Že pri Gorici je ugledal novo pokrajino. Kmalu zatem, pod krminskimi griči, se je njegov vajeni, kamniti in ožgani svet docela umaknil cvetoči zemlji iz same mehke prsti. Nad Vidmom, kjer so se pridružili odposlanstvom drugih gradov, ki so bila prav tako namenjena na Majnardovo slavje, je bilo spet drugače. Spet se je začelo zapirati in zdaj so se v karavani pomikali ob apneno beli strugi, ki je skoraj presahla tekla po dolini med hribi. Tisti hribi so se mu zdeli neznanski in otožni v svoji goloti, kjer ni bilo niti skal, ampak same zaplate lišajev. Toda dan hoda pred Beljakom se je začenjala dolina razširjati in vedriti. Zdaj je Gomer jahal sam kraj ceste, se izmikal družbi in se ves prepuščal drhteči, odpirajoči se, sinji radosti, ki mu je prihajala od vsega novega, kar je prvič videl. Dolina je bila zdaj široka in sončna, daleč v ozadju so se pokazale gore in skozi vejevje mecesnov, ki so branili razgled nanje s poti, je v presledkih videl gole

navpične skale, svetlikajoče se kakor skladi počrnelega srebra. Majhen osamljen slap je padal v prazno v razkošno penečem se loku. A tu spodaj, vse okrog njega je bila le dolina, krotka zemlja brez kamna in pašniki s pregradami iz hlodov, ki so ga kar izzivale, da jih je preskakoval, se spuščal v dir, potem pa s trzom uzde nena doma ustavljal konja. Od tod so bile gore kakor na dlani. Tu je bilo noro, biti sam.

Dan, dva, tri. Štel je dneve, ki so manjkali do tekme.

Nemir je rasel, čim bolj se je bližal tisti dan.

Hodili so že med jezери, ko je bil Gomer od te misli tako prevzet, da se ni več menil za okolico. Zdaj se je držal stalno spreveda, pomešan v gruči mladih, kjer je bil tudi Hugon. Nič mu ni bilo težko posegati v njihove razgovore. Včasih je govoril tako glasno, da je dajal vtis, ko da hoče preglasovati druge, čeprav so bili med njimi starejši od njega, ki so znali že kaj povedati o razbrzdanih družčinah in pivnicah. Toda prvotno veselo razpoloženje je usihalo, čim bolj se je bližala tekma. In najsi so govorili o novi vrsti sokolov, je že bilo čutiti med njimi trenje sovražnega ljubosumja.

Kdaj pa kdaj je Gomer začutil na sebi kakšen zvedav pogled. To ga ni motilo, da ne bi še naprej vneto posegal v razgovor. Toda ko se je enkrat na cesti proti Celovcu glasneje razgovoril in začel sam nekaj glasno pripovedovati skupini, katere se je držal, je pristopil nekdo, ki

ga je na videz že poznal, razpotegnjen plavolas fant z že vidnimi brčicami. Gomer z njim dotlej še ni bil govoril, ker se je fant držal ves čas stran od glavne skupine, v ožjem krogu starejših fantov, med katerimi je bil tudi Hugon. Prijahal je od zadaj Gomerju vstric, si ga ogledal od nog do glave in ga na vsem lepem vprašal, od kod da je.

Gomer je obmolknil in zardel.

»Z devinskega gradu prihajam,« je odgovoril.

»Od kod?«

»Prihajava skupaj s Hugonom,« je rekel Gomer in poiskal z očmi Hugona, kakor da ga vabi za pričo.

Toda prav takrat je Hugon gledal v nasprotno stran.

»Pusti Hugona,« je rekel dolginasti, brkati tant. »Tebe sprašujem.«

»Povedal sem ti.«

»Menda ne boš rekel, da si njegov brat, kaj?«

Takrat je Gomer začutil, da so oči prisotnih oblepele na njem. Še bolj je zardel, kri mu je v vročih valih udarjala v obraz, a ni odgovoril.

»Vemo, od kod si,« je rekel fant, premeril z očmi nje-ga in konja, potlej pa šel in se spet pridružil skupini, katere se je držal ves čas.

Gomer je obstal kakor na trnju.

Posilil se je, da je pripovedoval začeto do konca, potlej pa umolknil. Tisti, med katerimi je jahal, niso silili vanj,

čeprav jih je fantov nastop očitno osupnil. Tudi ko je ta odšel, so slej ko prej govorili z njim, a mnogo manj prizadeto kot prej. Eden od njih se je oddaljil od skupine in se priključil dolginu. Njemu je v kratkem sledil še drugi, nato tretji, dokler se ni razgovor raztrgal in so vsi do zadnjega skapali tja, kjer se je delala zdaj druga gruča. Dolgin je jahal na sredi, vsi ostali pa so ga poslušali, radovedno zazrti vanj.

Nekaj je pripovedoval, samozavestno in polglasno, da Gomer ni mogel slišati.

Ostal je sam, sam samcat je jahal kraj ceste.

Ko da se je šele zdaj zavedel, da je na Koroškem, je spet gledal okrog sebe. Zavedel se je, da hodi zdaj ob jezeru, kjer se je toplo modra voda kodrala v obrise drobnih valov. Toda vse to, jezero in gozdnati pas nad njim, je gledal kakor s spremenjenimi očmi.

Vsa ta nova in nežna, praznična pokrajina se mu je zdaj videla odmaknjena, vsa neresnična in zlobna v tisti svoji lepoti, ki jo je moral gledati pogreznjen v občutje sramu, bolečine in sovraštva obenem.

Preden so prišli v Celovec, se je družba spet razdelila na več skupin, tako da mu ni bilo treba hoditi samemu. Toda občutek ločenosti od vseh, ki je zdaj hodil z njim, ga ni zapustil. Tudi naslednje dni, ko so se naselili po šotorih, je neki otožni nagon vlekel Gomerja stran od njih. Nič ni zaleglo, da mu je Hugon to očital. Naposled

je tudi Lamoral opazil, da se Gomer izmika družbi. Vprašal ga je za vzrok, a Gomer mu je odgovoril samo to, da hoče izkoristiti čas pred tekmo in da hodi vadit s kopjem v gozd.

Prišel je 2. september, dan Majnardovega ustoličenja.

Gomer je prisostvoval obredu sredi skupine devinskih dvorjanikov z Lamoralom na čelu. Zavzeli so mesto na obsežnem ograjenem prostoru, ki je bil določen za plemstvo. Del tega prostora je bil dodeljen vazalom goriškega grofa in od tam, nekaj korakov stran od knežjega kamna, je Gomer lahko zasledoval vse podrobnosti ustoličenja.

XVI

Negibno je sedel na konju in gledal. Z one strani se je še nadalje stekalo ljudstvo in množica jo zdaj pritiskala prav do lesene ograje, ki jo je ločila od obrednega prostora. Komaj opazno je rosilo, čeprav je bilo nebo odprto in ni kazalo na dež. Mali oblak je šel mimo in zdaj je nehalo tudi rositi. Sonce je površno posijalo, da se je kamniti prestol posvetil od vlage. Množica kmetov, ki so pritiskali na ograjo, se je pomirjala. Slavnostni hip se je bližal.

Gomer se je prestopil s konjem, da se je ognil starejšemu vitezu, ki mu je s hrbtom kvaril razgled. Na prostoru, določenem za plemiče, ni bilo gneče in tako si je zlahka izbral ugodnejše mesto. Zdaj je lahko prosto gledal na kamen in na prostor pred njim. Čutil se je ujete ga v splošno pozornost. Da se Lamoral ni pozanimal zanj, bi bil tudi danes tako pobit, da bi šel ta obred mimo njega. Toda potem, ko ga je Lamoral dobrohotno vprašal za vzrok njegove osamelosti, mu je to tako dobro delo, da je skoraj pozabil na srečanje z dolginom. In zdaj se je počutil mirnega in spet na novo srečnega. Nestrpno je čakal na pričetek obreda in z začudenim

zanimanjem sledil z očmi kmetu, ki se je zdajci pojavil na prostoru pred kamnom, stopajoč za bikom in kobilo, ki ju je gnal vštric pred seboj. Živali sta obstali pred kamnom in potlej mirno pustili, da ju je postavni plavolasni kmet, ki je zasedel prestol, prijel za glavo. S še večjim začudenjem je Gomer sledil z očmi debelušnemu, že postarnemu Majnardu, ko je ta sredi nastale tišine v kmečki opravi, obut v kmečke opanke in s sivim klobukom na glavi stopil proti kmetu.

Bilo je tiho kakor v cerkvi. Sredi pokrajine, ki jo je prej zmočila kratka rosa, a ki jo je zdaj spet zalivala mehka jesenska svetloba, se je prizor ustoličenja odigral v še poudarjeni domačnosti. Bik in kobila sta mirno stala na razmehčani ploščadi pred kamnom, kmet je sedel na njem in ju držal. Majnard se je v naporni drži debelega človeka nagibal za spoznanje nazaj, in sredi napete tišine je začel kmet govoriti. In komaj ga je Gomer zaslišal, se je presenečeno ozrl okrog, kaj se bo zdaj zgodilo. Ves je vzdrhtel, ko je zdajci zaslišal tam pred kamnom domačo govorico, ki se je komaj razlikovala od jezika ljudi okrog Grmade.

Nič takega se ni zgodilo, kar bi utegnil pričakovati. Množica kmetov je tiho gledala na prizor in tudi na prostoru, kjer je stal sam sredi plemstva, se ni nič zgodilo. Vsi okrog njega so samo molčali in gledali.

Poslušali so.

Kmet je glasno spraševal in zbor drugih kmetov mu je glasno odgovarjal. Iz dalje, kakor da prihaja s strani morja, pomešan med peruti selečih se ptic, se je glasil dvogovor, ki ga je Gomer slišal nekaj korakov stran ob knežjem prestolu. Po skoraj treh tednih hoda še ni bil stopil z zemlje, ki je govorila v jeziku s Kolišča.

Kakor iz onostranstva so prihajala vprašanja in odgovori, iz neke tople in nepozabljene, materinske dalje.

»Kdo je oni, ki tako prihaja?«

»To je Majnard, novi vojvoda Koroške.«

»S kakšno pravico me preganja s prestola?«

»Dal ti bo šestdeset beličev, obleko, v katero je oblečen, marogastega bika in marogasto kobilu in tvojo hišo bo oprostil davka.«

»Ali je svoboden?«

»Je!«

»Ali bo pravičen sodnik?«

»Bo!«

»Ali bo branil vdove in sirote?«

Zato je bilo Gomerju, ko da mu je nekdo iznenada mahnil pred očmi, da so se mu veke sklopile, ko je zaslišal nov glas, ki se je vmešal v dvogovor. Bil je glas Majnarda, ki je zdaj sam prvič spregovoril.

Rezko je odjeknila njegova nemščina, ko je kratko zavrnil kmeta:

»Ich envaiss, was du meinst, ich verstann dine Sprach nit.«

Menjal je v roki palico, na katero se je doslej naslanjal, in z naporom prenesel težo telesa na drugo nogo. Pod obilnim starim trupom je bila videti noga, ki je povita molela iz kmečkih dokolenk, se tanjša.

Gomer je začutil trzlaj, ki mu je preletel lice, ko je to slišal.

»Ne vem, kaj hočes, ne razumem tvojega jezika.«

Krenili so v cerkev. Šlo je proti poldnevu, bil je dan pred tekmo.

Popoldne, posebno proti večeru, se ga je začela polasčati mrzlica, ki mu ni dala, da bi strpel v šotoru. Čas je potekal hitreje, če se je mudil na prostem. Dan je šel h kraju in vse naokrog po ogromnem steptanem travniku tja do Gospe Svete je bilo vse živo ljudi. Kmetje so poležavali pod okrašenimi vozovi in jedli kruh z velikimi zaplatami sira. Pevec-potepuh s frigijskim klobukom je sredi gruče pel o svoji ljubezni, ki je šla čez morje. Bilo je vseh vrst ljudi, bili so plesalci in kramarji, prodajalci orožja in spet kmetje v opankah. Gomer je stopal med množico s svojim kratkim mečem ob boku in gledal.

Tudi popoldanska slavnost je bila že končana. Ljudstvo se je razhajalo, zdaj je videl potoke ljudi, ki so se vračali na svoje domove. Šli so proti Krnskemu gradu,

proti Zili in dol med jezera, proti goram, ki so zeleno zapirale obzorje na jug. Ko je tako hodil med njimi, je ujemal konce njihovih razgovorov. Nadaljeval jih je sam zase in se tako večkrat zasačil sredi sanjarije, ko je šel z njimi daleč dol proti hribom, kjer je potem vstopil v samotno kmetijo. Tako živo si je predstavljal to, da je videl notranjost hiše in ogenj, ki je gorel sredi nje. In hišna vrata so bila speta s križastim okovjem ter se udajala z mehkim škripanjem kakor vrata v kuhinjo na Kolišču.

Večer je legal in dramil otožnost.

Ko se je vrnil v šotor, je bila že noč. Znotraj je gorela vrsta bakel, ki so svetile nad živahnim vrvežem gostov. Vstopil je in videl Lamorala, ki je rdeč in zadoščen nalival iz bokala.

XVII

Pred tekmo je bila maša, nakar se je začela takoj polniti nizka lesena tribuna, zgrajena vzdolž travnika, ki je bil določen za metanje kopja v obroč. Majnardu je šlo za tem, da priredi tekmo samih mladih ljudi po vzorcu pravih turnirjev. Tako se je tekma začela s slovesno mašo, ni manjkalo niti glasbe, oglasila se je trobenta z bobni, klicarji so začeli umeščati gledalce po tribuni in končno je razsodnik dvignil leso, skozi katero so prihajali tekmovalci v zasilno areno.

Nekateri med njimi so takoj zdirjali s konjem po travniku in začeli metati kopje v obroč. Gomer se teh poskusnih metov ni udeleževal. Prestopal se je s konjem na kraju arene in čakal.

Na poti iz cerkve na kraj tekme je mislil, da se bo še nadalje ohranil prav tako mirnega, kakor je bil vstal. Po krepkem spanju je stopil v lepo septembrsko jutro, se sprehodil s konjem in se potlej spet vrnil v šotor, v čisto drugačnem razpoloženju kakor prejšnje dni. Bil je čil in prespan in misel na današnjo tekmo ga je malone osrečevala, nikar da bi ga zastrupljala z zagrenjeno slo po maščevanju. Toda komaj je stopil v areno in se znašel iz

oči v oči s tistimi, ki so ga pred nedavnim tako prezirljivo pustili samega na cesti, kjer je moral potlej čutiti na sebi njihovo dvoumno oziranje, je to njegovo razpoloženje skopnelo. Bilo je dovolj, da se je samo znašel v njihovi sredi, da se je v hipu zagrenil. Sam se je izločil iz gruče, komaj se je ta usula skozi leso. Prostovoljno se je osamil in potlej tako osamljen na svojem konju gledal proti odru iz nepokritih desak, kamor so zdaj posedali gledalci, sami starejši odličniki. Bolj kot iz zanimanja je gledal tja iz zadrege, da bi se tako izmaknil očem, ki bi se utegnile pasti na njem. Ob napetosti, ki se je pollaščala tekmovalcev že pred začetkom tekme, je bilo pač odveč misliti na to, da se kdorkoli posebej zanima zanj. Trudil se je, da bi si to dopovedal, a zaman. Slej ko prej je stal ob strani in, medtem ko so mu oči zrle na tribunno, mu je pogled kradoma uhajal proti tistim, ki so zdaj poskušali met. Tudi Hugon je bil med njimi.

Videl jih je, kako so v sproščenem medsebojnem poklicavanju tekli na svojih konjih proti kolu, kjer je visel obroč, in potem brez večje pazljivosti, bolj iz objesti metali kopje proti obroču. Nekaterim je kopje uhajalo daleč stran, drugim pa se je met posrečil kar zapovrstjo, kopje je preletelo obroč in se potem v dolgem loku zapichilo v travo ob ograji. Gomerja je kar srbelo, da bi tudi sam poskusil, toda ob tistem vedrem tovariškem poklicavanju se mu je občutek osamljenosti še nadalje večal,

prehajal v zavist in sovraštvo in ga tako priklepal na mestu do hipa, ko se je začela tekma.

Razsodnik je vsakemu določil vrstni red metanja in potlej dal s trobento znamenje za začetek.

Že ob prvem diru je dobršna tretjina tekmovalcev izpadla. Med temi so morali biti tudi taki, ki so prišli na tekmo nepripravljeni, saj so bili njihovi meti tako negotovi, da so večkrat zbudili smeh gledalcev. Z drugim metom je prišlo do resnejše izbire, toda tudi tokrat je šlo nekaterim kopje tako daleč od obroča, da je bilo razvidno, da se jim je prvi met iz naključja posrečil. Šele s tretjim dirom so prihajali na vrsto bolj izvežbani metalci, kar je dalo občutiti tudi občinstvo, ki je zdaj v popolni tišini sledilo tekmi. Po vsakem diru je razsodnik stopil h kolu in zvišal obroč, tako da je bil naslednji met še težji. Gomer in Hugon sta se bila vadila metati v večjo višino, kakor je bila postavljena tu do prvih treh dirov, zato sta njuni kopji šli vsakič zanesljivo skozi obroč. Po vrstnem redu je prihajal Gomer za Hugonom in tako je lahko od zadaj sledil njegovemu metu, preden je vrgel sam. Držeč z levo roko konja za vajeti je z desnico, pravilno nagnjen na sedlu nazaj, nameril kopje proti zgornjemu polkrogu obroča in ga tako trikrat videl, kako je vzletelo, se malo pred obročem kakor zleknilo in šlo skozenj.

Doslej je bila višina obroča v primeri z ono, ki je bil vajen iz vežbami, še prenizka, da bi se ga polastil nemir.

Kadar je v prvih treh metih pridirjal na konju do črte, ki je zaznamovala mesto za odmet, je vrgel kopje, ne da bi se ga polastil niti dvom o tem, ali bo zadel. Šele ko mu je razsodnik vrnil kopje za četrti met, je začutil lahko gomazenje v nogah. Zdaj je stal obroč že na višini, do katere sta vežbala oba s Hugonom. Toda tudi tokrat sta oba zadela, medtem ko se je skupina tekmovalcev kar vidno krčila. Po petem metu sta ostala sama med petimi. Zdaj se je že polasčala gledalcev razburjenost, s pridržanim dihom so sledili posameznim tekmovalcem in čedalje bučnejše ploskali, komaj so zagledali kopje v obroču.

Ob šestem metu bi se moral izločiti iz njih zmagovalec, tako visoko je že visel obroč. Sredi grobne tišine, ki je zdaj nastala, je tribuna pričakala prvega tekmovalca. Gomer ga je poznal le na videz, kakor je poznal le na videz ostala dva razen Hugona. Toda zdaj ga je napetost že tako vsega prevladovala, da ni več posebno pazil niti nanj, ampak se ves osredotočil za hip, ko bi bil sam na vrsti. Prvi tekmovalec je bil že ob črti, vrgel je, a njegovo kopje je švignilo kar za seženj mimo obroča, se v loku prekobalilo in se zapičilo v tla.

Drugi tekmovalec je vrgel bolje, a prav tako mimo. Tekmovalci so bili že razburjeni in zdaj je bilo videti, ko da je zakosilo mednje. Tišina na tribuni je bila popolna.

Tretji je bil na vrsti Hugon.

Videti je bilo, da se skuša obvladati, a ko je pritekel do mesta, kjer bi moral vreči, je opazil, da je s konjem že onkraj črte. Bilo je prepozno, spustil je vajeti in z glasno kletvico, ki je razbila tišino, vrgel kopje ob tla. Nato se je s konjem umaknil za korak od proge, da si tudi sam ogleda met tistega, ki je prihajal za njim.

Bil je Gomer.

Zdaj je že hitel v diru čez travnik. V napeti tišini se je bližal beli črti, z očmi, uprtimi že od daleč v tarčo. Vzburjeni zrak mu je mršil visoke vranječrne lase, ki so mu pokrivali močno, že moško oblikovano glavo tja do tilnika. Srce mu je zamolklo bilo, ko je tekel in se je obroč čedalje bolj približeval in se večal, dokler ni bil že čisto velik in visok pred njim, da je začutil, da zdaj mora vreči. Vrgel je, kakor nabit od neke zagrizene in maščevalne, zavestne volje. In komaj mu je bilo kopje iz rok, je s potegom vajeti pribil konja na mesto, od koder je zdaj z dvignjeno roko, kakor mu je obstala v zraku ob odmetu, gledal za kopjem, kakor da ga poriva z očmi. Videl ga je v obroču, nato onkraj in na tleh.

Stekel je naprej, ko je množica izbruhnila v ploskanje in spet v hipu utihnila. In ko je bil še v teku, je zaslišal, ko je množica ponovno zaorila, tokrat dolgo in zategnjeno:

»Živel, sin Majnardov!«

Tudi tekmovalec, ki je prihajal za njim in ki je bil zadnji na vrsti, je zadel v obroč in množica ga je pozdravljala.

Gomer se je obrnil. Zagledal je razgret obraz, videl je brčice, spomnil se je nekega imena: Oton. Poznal ga je le na videz.

Ostala sta torej v dveh.

Gomer se je spet obrnil in zdirjal, komaj je vzel kopje od razsodnika. Obšel je v polkrogu travnik, pritekel po progi do črte pred kolom in za spoznanje priklopil veke desnega očesa. Za zadnji met razsodnik ni zvišal obroča. Ko ga je Gomer spet zagledal vsega velikega pred sabo, je vrgel kopje, ne da bi gledal za njim. Prepustil se je konju, ki ga je sam zalet odnašal naprej. A v istem hipu je zaslišal trčenje nečesa kovinskega, udarec kopja ob obroč, z grozo je dojel to in zavpil.

In nič ni pogledal nazaj, ampak samo zavpil in se mehko zgrudil konju na hrbet, ne da bi videl tega, kar je zdaj v živčni tišini videla množica.

Kopje je oplazilo notranjo stran zgornjega dela obroča in to se je zgodilo prav v hipu, ko je zaslišal udarec. Trenje ga je zaustavilo, kopje je zdaj oplazilo spodnji del obroča in se prevesilo ter skoraj navpično padlo za kolom, komaj je bilo skozi obroč.

To je zvedel šele pozneje, po koncu tekme, potem ko je bil Oton, ki je tekmoval za njim, za ped zgrešil obroč.

Zvedel je to kakor sredi pijanosli, ko so ga že peljali v Majnardov šotor, kjer je grofova hči Elizabeta čakala na zmagovalca.

Gomer je napravil, kakor so mu naročili.

Pokleknil je pred njo, jo poljubil na čelo in sprejel iz njenih rok nagrado, krzno s srebrnimi našivki.

XVIII

Ko bi bil Lamoral računal s tem, da se utegne eden od sinov tako uveljaviti, bi bil na tihem privoščil zmago Hugonu. Gomerja bi to ne bilo moglo prizadeti, saj je bilo iz njegovega odnosa do Hugona razvidno, da se le počasi vživlja v zavest enakopravnosti z njim. S Hugonom pa je bilo drugače. Bil je drugačen značaj, z veliko mero nepreračunljivega na sebi, posebno odkar je moral deliti svoj položaj edinca z Gomerjem. Lamoralu se je zdelo, da se mu je začel naglo odtujevati. In ko ga je videl izpasti iz tekmovanja, mu je to nekako zagrenilo Gomerjev uspeh. Vedel je, da bo Hugon težko prebolel, če bo ostal Gomer v areni sam z Otonom, kaj še, če se mu bo posrečilo odnesti nagrado.

Toda vsi ti pomisleki so ga pustili, ko je prišlo do odločilnega meta. Kar pokonci ga je vrglo, ko je zagledal Gomerjevo kopje, ki se je zmagovito prevegnilo skozi obroč — nakar se je z neprizadetim in celo mrkim izrazom, da ne bi dražil zavisti prijateljev, ki so imeli v areni svoje sinove, umaknil s tribune, odločen, da proslavi zmago brez pomisleka na stroške, tudi če bi ga pojedina morala stati celo vas. Ni bil niti Gonzaga niti Can

Grande, da bi mogel razsipati. Toda eni vasi se je enkrat le lahko odpovedal, če je šlo za to, da postreže gostom z vsem, kar se je dalo v naglici pripraviti. Bilo jih je veliko število, če jih je hotel povabiti vse, in ni smelo manjkati belega in črnega vina, govedine s sirom in sladkorjem, mleka in medu. Sam je nadziral priprave v šotorski kuhinji, dokler se ni začela pojedina. Nato je sedel med goste, a jedel ni skoraj nič. Bil je ves čas na oprezu, ali poteka vse po najboljših pravilih. Tu pa tam je izmenjal s sosedi kakšno besedo, a povečini je molčal, rdeč v obraz, zadržan in pripravljen, da opozori lakaje na najmanjšo pomanjkljivost, ki bi jo opazil. In če mu je kdo čestital, je samo odsekano zamrmral, se polovično nasmehnul in še bolj zardel.

Mlajši so praznovali v ločenem šotoru, ki je bil tudi glasnejši. Razživali so se v svoji lastni družbi, ki je težila okrog Otona.

Da je postal Oton središče omizja, je prišlo nekako samo od sebe, na videz brez vsakega njegovega prizadevanja. Že takoj spočetka, ko so zasedali sedeže, je bilo nekakšno tekmovanje, kdo mu bo sedel bliže. Hugon, ki se je prav tako potegoval za njegovo bližino, je sedel kraj njega in dajal s svojim izrazom razumeti, da si ne pusti od nikogar jemati pravice, da sedi v Otonovem krogu.

To je bil že razširjen krog ljudi, ki se jih je Gomer spominjal s poti, ko so se prav tako vztrajno držali Otona.

Prav pri njih je omizje najbolj zaživel. Neprestano so vstajali in drug drugega preglasovali. Njihovim dovtipom se je smejal čedalje širši krog in ko so si izmislili potegavščino z metanjem steklenke v zrak, je bila pobuda trdno v njihovih rokah. Nihče ni več govoril o tekmi, čeprav je Gomer čutil, da je zaradi tega še bolj napenjala ozračje. Toda zdaj mu je bilo vseeno manj mučno, ko mu ni bilo treba loviti na uho glasov, ki so devali v nič njegov uspeh. Takoj spočetka je bil slišal, ko je nekdo rekel, da zmaga ne drži, ker je kopje zadelo v obroč. Že s tem, kako je Oton že ob vhodu v šotor pritegnil nase večjo gručo, mu je postalo jasno, koga priznavajo za zmagovalca. In iz tuhtajočih pogledov, ki jih je srečaval, je lahko čutil, da sam ni več uganka za nikogar. O njem so morali vedeti vse, vsaj kolikor je vedel Hugon.

Toda spomin na tekmo se je po vsem videzu odmikal, čimbolj se je družba ogrevala. Naposled je bilo, ko da je vse pozabilo nanjo. Na vrsto so prihajale poslastice, sladkovodne ribe na jajčni peni, slaščice in likerji. Ob še tako povprečni šali se je omizje zakrohotalo. Z nekakšno hvaležnostjo je sprejemalo vsako pobudo za smeh. In ko je začela leteti po zraku steklenka, je nastal v šotoru malone vihar. Vsi so dvigali roke, vpili in z razposajeno pozornostjo sledili steklenki, ki je romala v zra-

ku čez mizo. Ko je enkrat priletela proti Gomerju, se je tudi njemu posrečilo, da jo je ujel in vrgel dalje. Pri tem se mu je zazdelo, da nihče ni gledal njega, ampak da so bile oči vseh uprte samo v steklenko, ki so jo zdaj ujele že druge roke, potem tretje, ki so jo s premočnim zama hom pognale onkraj glav v zid. Razbila se je ob splošnem krohotu, ki je prevzel tudi Gomerja, da se je kratko nasmehnil.

Slej ko prej je bil bled in nesproščen. Toda v razpoloženju, ki je nastajalo, se je počutil bolje. Zdelo se mu je, da se v splošni razposajenosti po malen razgublja tisti mrzli val, ki ga je prej ločil od vseh. Njegov sosed, slaborasel sin pevmskega gospoda, z malo škiljastim očesom, se je začel zanimati zanj. Nekdo drug, ki mu je sedel nasproti, ga je gledal že z drugačnimi očmi in se končno obrnil nanj. Sprva ga Gomer ni razumel, kaj hoče, ker se je fant, debelinko z zaspanimi očmi, izražal samo s kretnjami. S kazalceni ene roke je kazal na sladkorčke, ki jih Gomer še ni bil načel, prste druge roke pa je držal skrčene razen palca, ki ga je držal iztegnjenega pred usti. Samo en sladkorček je hotel — Gomer ga je razumel in mu jih odstopil vse. In čeprav se debelušec, potem ko je na en mah pospravil sladkorčke, ni več zmenil zanj, mu je bil Gomer vseeno hvaležen.

Nekateri so se že opijali. Družba je bila čedalje glasnejša. Ob bučnem smehu je krožil od ušesa do ušesa

zadnji dovtip, poslan iz Otonovega kroga. Prišel je do sina pevmskega gospoda, ta se je sklonil k Gomerju in mu ga povedal, Gomer pa ga je sporočil naprej.

»Imenitno, ne?« je odgovoril Gomerja sosed, ki je bil sprejel od Gomerja dovtip.

Bil je plavolas fant s priljudnim obrazom. Govoril je furlansko. Pozanimal se je, odkod je Gomer. Devin, ta kraj mu je bil dobro poznan. V tistem koncu je po neki dediščini dobil oljčni nasad, ki si ga pa še ni ogledal. No, ko pojde tja, se oglasi tudi v gradu.

»Škoda, da ti je kopje oplazilo obroč,« je rekel. »Si dolgo vadal?«

»V glavnem sem vadal poleti.«

Tudi ta se je po nekaj besedah obrnil drugam. Kljub temu je Gomerja toplo obšlo. To je bil njegov drugi sosed, ki se doslej ni bil zmenil zanj. Odslej bo moral te tri izvzemati od ostalih, ki jih je zasovražil, je pomislil. Oči so mu že svobodneje gledale, če bi srečale še kakšen pogled, ki ga ne bi tajil. Tiho je srknil iz kupe, jo odložil in spet gledal. Zdelo se mu je, da ga tudi vsi ostali drugače gledajo in ga nekako prepoznavajo med sabo. In bilo mu je, ko da se je dvignil s trnja, na katerem je moral ležati.

Otonov krog je bil slej ko prej tisti živec, ki je po svoji volji uravnaval razporeditev vseh.

Po vsem sodeč pa Oton ni bil glavni pobudnik potegavščin, ki so držale omizje v napetosti. Prej se je zdelo, da jim on samo s kakšno večjo kretnjo pomaga do boljšega učinka. Pri smehu se je obvladoval in kdaj pa kdaj zazehal. Sosedom, ki so se upoštevali sklanjali k njemu za nasvet, preden so spustili novo šalo, je odgovarjal z dviganjem obrvi, z obrisom izkušenega nasmeška, kakor iz neke zaščitniške razdalje. Če je sam povedal dovtip, je to veljalo samo za najbližje, kakor da se za ostale ne meni. In ti so se prav tako sporazumevali z njim s skritimi premolki, z mežikanjem ali z večje odsekanim smehom. Sam pa je sedel malo odmaknjen od mize, skoraj v ozadju, ko da rade volje prepušča pobudo sosedom.

Ti so se spet sklonili k njemu.

Šala, ki so mu jo predlagali, ga je po vsem videzu zelo zabavala. Nagnil se je nazaj čez stol, kjer je obvladoval sosede s svojim razpotegnjenim hrbtom, in se zasmel v strop. Nato je dvignil obrvi, se sam sklonil v krožek in tiho rekel nekaj, čemur so vsi soglasno in navdušeno prikimali. Nato se je, ne da bi primaknil stol, nagnil proti mizi in z dvignjeno roko zaukazal tišino.

»Zdaj je na vrsti ustoličenje!«

Tisti, ki so sedeli okrog njega, so vstali, stopili malo stran od mize in se strnili v gručo, ki naj bi predstavljala kmečki zbor. Eden je stopil na stol na koncu mize.

Dva druga, ki naj bi predstavljala živali, bika in kobilo, sta se globoko sklonila pred njim. Ta ju je prijel za lase, ko je šotor na hitro utihnil. Od svoje skupine je ostal pri mizi samo Oton s Hugonom. Nagnila sta se nazaj čez stol, ko da brez večjega zanimanja pričakujeta šalo. Gomer je pogledal Hugona, a ta se mu je raztreseno ognil z očmi. Ali je to kaj pomenilo?

Tedaj je tisti, ki je stal na stolu, sredi napete tišine izbočil trebuh, potlej pa se spačil:

»Gdo je ta, gi tako prigajati?«

Skupina pri mizi je oponesla kmečki zbor:

»Kogiščar, novi vojvoda Kogoške!«

»In gaj meni dati Kogiščar?«

Gomerja je to povsem presenetilo. In kar je zdaj odmevalo po šotoru, je bilo kakor vrsta suhih bliskov, ki so ga zapovrstjo slepili. Videl je, da so se oči vseh zazrle vanj. Zaslišal je krohot, ki je bil čedalje glasnejši, čim bolj duhovite so se zdele omizju domislice tistih, ki so še dalje oponašali obred. Gomer ni več sledil temu, kar so govorili. Videl je oči, ki so se po vsakem uspelem oponašanju vse nabrekle od smeha pasle na njem. Tudi tisti trije, oba soseda z debelušcem vred, so se smejali.

Potipal se je po boku. Ne, njegovega kratkega meča ni bilo tam. Pred tekmo ga je bil odložil in pustil kje. Kje, se ni spomnil.

Vstal je, šel naglo vzdolž mize in ko je prišel mimo tistega, ki je na stolu oponašal kmeta, ga je z vso silo sunil z roko v trebuh, da je fant scelega telebnil vznak čez stol.

Nato je izginil iz šotora.

XIX

Lamoral ni nikoli skrival svoje občutljivosti, kadar je šlo za Gomerjevo enakopravnost nasproti Hugonu. In Gomer je vedel, da bi lahko Hugon tisto burko na njegov račun krvavo plačal. Sam se je sicer ves čas med pojedino vedel tako, da Gomer ni imel ničesar oprijemljivega proti njemu. Toda ali bi bila mogla tista burka nastati, da Hugon ni povedal tovarišiji prav vsega, kar je vedel o njem? Vendar pa Gomer ni bil niti hip v dvomu, kaj mu je storiti. Stopil je skozi taboriščna vrata z Majnardovim grbom nad podbojem iz smrečja in se naglo oddaljil. Ponos mu ni dovolil, da bi iskal zadoščenja pri Lamoralu, kaj še. Le eno je hotel, biti sam, izgubljeno oddaljen od vseh.

Hodil je do večera, sam ni vedel, kod. Vedel je, da je zavil v prvi gozd, ki se mu je ponudil, in potem brodil daleč naokrog. Sprva ga je kar v diru neslo čez grivino, ki se je dvigala nad potjo. Upehal se je in začel hoditi počasneje, čim bolj se je oddaljevalo taborišče, pojedina, skeleča žalitev, ki jo je doživel ta dan. In ko se je začutil samega, v družbi starih in odljudnih dreves, je legel na hrbet in gledal v nebo. Tako mirno in dobro je

bilo tam gori, v modri praznini sredi vej — on sam pa je ležal tu, brez enega samega človeka na svetu, ki bi mu bil prijatelj! Izkoreninjen je bil in preklet, ker se je pustil iztrgati iz življenja, ki je bilo njegovo.

Ko se je proti večeru vračal, še ni našel miru. Edina tolažba, ki mu je bila dana, je bila od narave, ki jo je našel isto, pomirljivo in večno kakor na Grmadi — vonj smrek, ki mu je dišal toplo in vzvišeno, po domu. Spoznaval je cesto, ki jo je popoldne zapustil, ko je krenil z nje v gozd. Tekla je ob jezeru, kjer je stal starec in ribaril. Cesta je bila samotna in, ko je hodil, je gledal na jezero in na senožeti pod gozdom, ki je zdaj žametno temnel. Bil je zleknjen in tih svet, z mehкими in žlahtnimi prelivmi brez ostrin. Ob poti je kmetica kosila večerni pokladek otave za živino. Zaslišal je zvonjenje z Osoj.

Večerilo se je. Vse se je temnilo. In po cesti je prihajala Elizabeta.

Pokimal ji je v pozdrav, Otonovi sestri. In ona je rahlo sklonila glavo kakor kraljica, trudeč se, da bi se domače nasmehnila.

Bila sta sama na cesti in ni šlo drugače, kakor da sta se ogovorila in drug ob drugem krenila proti taborišču.

Čutil je, da drugače ni šlo. In vendar mu je kri prav tako udarjala v glavo, kakor če bi hodil ob Otonu. Nič več se ni spominjal nagrade, ki jo je sprejel prav iz njenih rok. Odkar je zasovražil vse, bi jo mrzil, tudi če ne bi

bila Otonova sestra. In Elizabeta je bila previsoka, da ne bi razumela, da je molčal prav zato, ker je hotel biti še višji od nje. A prav to, ta hlad, ki ga ni bila vajena, jo je začudil. To je bil svojevrsten mlad človek. Sama je skušala speljati razgovor.

»Ni vsaka šala na mestu,« je rekla. »Neokusno je bilo, kar sem videla. Toda ne gre, da bi človek jemal kakršnokoli šalo preresno.«

V njenem glasu ni bilo težnje po ženski tolažbi. Govorila je samosvoje, z rezkostjo človeka, ki ga družba še ni izgladila. Toda kljub temu Gomer ni oprijel.

»Se vam ne zdi?« je rekla čez čas.

Gomer je s čevljem odgnal kamen v jarek.

»Nekaj bi rad vedel,« je rekel. »Na primer, ali poznate tistega, ki sem ga telebnil s stola? Rad bi vedel za njegovo ime.«

Elizabeta se je zasmejala z zvonkim, preračunljivim smehom, ko da sploh noče verjeti njegovi krvoločnosti. Gledala je predse. Tudi Gomer je gledal predse, ne da bi se oziral nanjo. A vseeno je nosil v očeh vtis njenega obraza.

»Če ga poznate, mi povejte, kdo je.«

»Zakaj tako govorite? Ali hočete res dokazati, da vam je šla tista šala tako do srca? Sicer sem se tudi sama predčasno umaknila iz tiste družbe. Družba mi kdove

kaj ne gre. Tako dolgočasno je med ljudmi,« je rekla čez čas.

To je rekla iskreneje, z neko visoko zagrenjenostjo. Ali je bil res tudi v njej odpor do tistih ljudi? Do vseh ljudi? Morda se res niti sama ni znašla v vzdušju taborišča. Bila je drugačna od družb. Zdaj je docela sproščeno hodila ob njem, ko da ji ni mar, da jo vidijo z njim, Koliščarjem.

Cesta je zdaj tekla mimo obširnih nasadov osojskih menihov.

Govorila sta in Gomer je zdaj drugače čutil tiho razkošje alpskega večera. Kar se je dogajalo okrog njega, se mu je zdelo prej podobno jutru. Večer je legal brez tesnobe, prozoren, kakor jutrsko razmaknjen ob tisti trepetajoči gladini jezera. Voda se je kodrala sama od sebe v brezvetrju.

»Ta svet se mi zdi lepši od našega,« je rekla Elizabeta.

»Ko sem hodil prejle po gozdu, sem gledal tekočo vodo.«

»Tudi jaz bi ves dan stala tu in gledala.«

»Hodil sem daleč naokrog po gozdu. Lahko bi bil obhodil še več, da se nisem ustavljal. Vi ste se ta čas gotovo lepše zabavali.«

V odgovor se je zasmejala s tistim svojim smehom, ki ga je znala uravnnavati v zaporedje srebrnih tonov, ob

katerih je morala sama uživati. In vse njeno vedenje je kazalo, da preveč ceni sebe, da bi znala kam s seboj. Zato je znala zamoriti smeh z nekim nemirnim in otožnim premolkom.

»Odšla sem kmalu za vami. Plehka družba mi ne gre. Bili ste pogumni, da ste tako odšli.«

Bila je visoka in rezka, toda njemu se je zdelo, da mu govori čisto enakopravno, skoraj z občudovanjem do tega, da se je znal spreti z vsemi.

Cesta je šla vedno vzdolž jezera.

Mestoma se je jezero zajedalo v cesto s svojim redkim kakor očiščenim svetlikajočim se obrežnim ločjem.

»Tako rada imam vodo,« je rekla Elizabeta.

Ali ni bila tudi v njem ista ljubezen do vode, do elementa, v katerem je čutil tako blizu dih življenja samega? Ko bi se razgovoril o tem, bi se mu beseda razpela v podobe, da bi bila Elizabeta presenečena. Toda ni se hotel predati čustvu, ko pa je ona rekla tiste besede s tonom, ki ni dopuščal dodatkov. Ona je znala pač povedati najvznemirljivejše brez videza čustva, a z glasom, da je vzbujala v poslušalcu slutnjo nekega razkošnega in vznemirljivega sveta, ki ga je ljubosumno čuvala pred vsakim. Ponos ni dovolil Gomerju, da bi silil vanj. Toda zdelo se mu je, da ga je zaslutil preko izraza s katerim je rekla, zazrta v ločje ob cesti. »Oh ...«

Zdaj je bilo tudi prvič, da jo je zavestno pogledal. In na njenem obrazu je opazil srh, ki mu je dajal lepoto marmorne Venere, ki bi vzdrhtela. Tudi sam je vzdrhtel. Toplo mu je zaneslo val krvi okrog srca.

Zdaj je tekla beseda nepreračunano, kakor da jo je gnal navdih. Nezavedno je začel govoriti o stvareh, za katere je bila vsa njegova dotedanja okolica brez smisla. Kdaj je govoril s Hugonom o pesnikih, o Vergilu? Zdaj je že tekoče bral latinsko. Nova slast se mu je odkrivala v pisani besedi.

*Tale tuum carmen nobis, divine poeta,
quale sopor fessis in gramine ...
Tvoja mi pesem je, pevec božanski,
kakor popotniku
trudnemu spanje v travi ...*

Odžejal se je ob pesmi, kakor ob vrelcu sredi visoke pripeke. In komu je kdaj mogel ponoviti te stihe kakor njej, Elizabeti, potem ko je ta dan prvič spregovoril z njo?

Ona ga je pogledala. Zdelo se mu je, da se je ponovil na njenem obrazu izraz, ki ga je bil samega spremenil. Da, isti marmorni srh je bil.

Prikazalo se je taborišče, s privzdignjenimi boki šotorov, ki so se svetlo odražali v svitu bakel. Na uho mu je udarilo veselo poklicavanje. Tudi ob vhodu v šotor sta

goreli dve bakli in se kadili v rahli sapi. Kakor iz razdalje je dojemal vse to. In ko je stopil z Elizabeto skozi vhod, mu je bilo, ko da se vrača z dolge poti, kjer je pozabil na vse prejšnje. Celo dogodek, ki ga je bil malo prej pognal obupanega v samoto, se mu je prikazoval kakor skozi zameglen spomin, kot nepomembna burka, ki so jo tovariši uprizorili iz gole objestnosti, brez vsake zlobne misli.

Elizabeta je postala. Ni ji bilo do zabave, ni marala nazaj v šotor, v nočno razgrajanje. Slavnostnih dni je imela že dovolj, zdaj se je hotela spočiti. Dala mu je roko in se poslovila. Videl ji je v oči, prav ko je sapa zanesla nanje preblisk luči od bakel. Ves rosen, nedotaknjen, marmorno izglajen se mu je zdel njen obraz. Nato se je obrnila in odšla, vsa lahka v svoji benečanski obleki, rahlo sklonjena, ko da si ogleduje čevlje, ali si jih je pomazala na poti.

Tudi on se je obrnil, ko je zavelo vanj kakor od vinograda v cvetju. To je bil čudež, kar se je dogajalo. V temi je zaslišal žametno plahutanje zastave nad šotorom. Stopil je, da se predstavi Lamoralu.

»Nekaj se je zgodilo s tabo, a nihče mi noče povedati, kaj,« je rekel Lamoral. »Zakaj si zapustil šotor?«

»Nič ni bilo,« je rekel Gomer.

»No, vidim, da si dobre volje. Kje si bil?«

V gozdu? Lamoral se je nasmehnil. Obrnil se je k pevskemu gospodu, ki mu je bil sosed pri mizi

»Tale hodi v gozd kar tako, da gleda drevesa. To je posebno veselje,« je rekel in Gomerju se je zdelo, da je bil srečen. Tudi pevski gospod se je smehljajal s svojimi zaspanimi očmi sredi mesnatih blazinic. Da, vsi so bili srečni. In on je blagoslavljal življenje. Odšel je, a Lamoral ga je poklical nazaj. Dal mu je roko na ramo, da ga je pritegnil k sebi, in mu lahko tiše rekel:

»Saj ni bilo zaradi Hugona, da si odšel?«

»Ne, nikakor.«

»No, pojdi.«

»Velikega sina imate,« je pohvalil Lamorala pevski gospod, s katerim sta ta večer kockala.

»Da, lepo se razvija. In če bo tak, kot kaže, bom zadovoljen. A ni sin.«

»Da ni vaš sin?«

»Sirota je, ki sem jo vzel za svojo,« je odgovoril Lamoral in prvi vrgel kocko.

Gomer je spet šel. Pozno v noč je hodil sam po cesti, ki sta jo bila pravkar prehodila z Elizabeto. In ko se je vračal v taborišče na spanje, se čudež še ni bil nehal. Rasel je in ga opajal.

Naslednji dan se je začelo taborišče prazniti. Že zarna je odšel Majnard, ki je odhajal novačit strelce na Hrvaško. Lamoral je ostal s svojim spremstvom še nekaj

dni in poskusil lov v bližnji okolici. Toda bil je povprečen lov, zato je odposlal večji del spremstva v Devin, sam pa se s sinovoma in nekaj služabniki odpravil na daljšo pot po patriarhiji, koder je imel svoja posestva.

XX

Potovanje se je zelo zavleklo. Lamoral je hotel čim skrbneje proučiti stanje na vsakem posestvu, tako da so bili še na Premu, ko je bila že pomlad. Tudi na premski graščini se Lamoralu ni mudilo. Presedal je cele popoldneve z oskrbnikom, dajal zemljo v zakup in podpisoval pogodbe. Zamenjal je nekaj kmetov na grajskih kmetijah. Kadar je imel opravka neposredno s kmeti, ni hotel imeti poleg sebe oskrbnika. Tako se je bolje seznanjal s stanjem na posameznih kmetijah. Za tolmača mu je bil Gomer, ki ga je zato imel tudi vedno ob strani. Kmetje so govorili s fantom v svojem domačem jeziku in so tako prihajali na dan s kakšnim novim in koristnim predlogom, ki bi si ga njemu morda ne upali izraziti. Ugajalo mu je, da mu je Gomer gladko, brez oklevanja, posređoval njihove poglede. Bilo mu je v užitek, ko je videl, kako fant prehaja brez vsake težave iz domačega jezika v nemščino. Tudi latinščino z listin je gladko prevajal, s tistim svojim grlaslim mladeniškim glasom, ki se je zdaj že spreminjal v moškega. Lamoralu, ki je znal latinščine malo ali nič, ki knjig ni nikoli bral in je s težavo kaj napisal, je bilo to v poseben ponos. Kar

zardeval je, ko ga je videl prevajati v oskrbnikovi prisotnosti.

Na tega sina je bilo treba graditi.

Za lov ni bilo mnogo časa, a kadar je določil uro za to, je odhajal na prepelice samo z Gomerjem, ne da bi predolgo čakal na Hugona, če ga slučajno ni bilo na spregled. Hugon je nekajkrat izostal iz nepazljivosti, potem pa je postalo očitno, da se je odtegoval. In ni kazalo, da bi Lamorala kaj preveč zanimalo, da bi hodili loviti v troje.

Gomer je to rezko čutil. In to je bil razlog več, da se je branil misli, da bi se moral v kratkem vrniti v Devin, v tesno ozračje gradu, kjer bi si morala gledati s Hugonom še bolj v oči. Hugon je še imel v želodcu njegovo zmago, stvar, ki se mu je zdela tako ničvredna v primeri z ono tiho, prebadajočo srečo, ki ga je spremljala vso pot s Koroškega. In zdaj je bila tu pomlad!

Zakaj bi ne moglo življenje obstajati od samega jahanja po nepoznani vijugasti cesti, ki dan za dnem zgrinja pred njim razgled za razgledom, zaporedje gozdov in voda in vasi, kjer se otroci preganjajo po travi ali osamelih tovarnik napaja konja ob vodnjaku ali pa je vse naokrog samo pomladno ščebetanje, ko se v ranem jutru kadi iznad slamnatih vasi? Takrat je mlad človek samo delec tega rosnega prebujanja. Jaha po cesti in, če ne ve, kam s svojo srečo, se prepušča hipnim domislicam, paz-

ljivo si ogleda vsako kmečko dvorišče in šteje peteline, ki jih vidi ob poti.

Zakaj se vračati?

Kako smešna je bila ta misel, ko da pot nazaj ni bila pot k njej, čedalje bliže hribom, ki so se mu začeli prikazovati in pod katerimi je v kotlini zaslutil Gorico. Ali se je med tem Majnard že vrnil s svojimi s Hrvaškega? In če se je vrnil, je bila tudi ona, Elizabeta, tam ...

V Devinu jih je prvi sprejel Numeran. Starec je zdrdral vrsto kletvic od veselega začudenja. Kopal je pse, ki pa jim voda ni preveč dišala. Venomer so lezli na suho. Numeran je stal tam v svojih spodvihanih dokolenkah z razgaljenimi starčevskimi meči in se hudoval nad psi. Lamoral je podvomil, ali ni voda morda premrzla.

»Premrzla?« je rekel Numeran. »Ne, s kolom bi bilo treba po mrcinah. Ne zdi se jim, da bi se kopali. Zdravi pa so, to pa.«

Gomer se je zabaval ob tem vnetem razgovoru. Povratek je bil drugačen, kakor ga je pričakoval. Neko novo ozračje je plavalo nad vsem. Zdelo se mu je, da je šele danes zapazil vse razkošje poletnega morja, ki počiva v objemu skalnatega jeza.

»Pa vzemi pse nazaj, če je voda premrzla,« je rekel Lamoral.

»Kaj premrzla,« je oporekel Numeran, ko jim je odpiral v grad. »Mrcinam ne diši. Radi bi spali. Če jim mor-da ne zaudarja po tisti ženski.«

»Kakšni ženski?«

»Ondan je splavalo tamle pri solinah truplo.«

Lamoral se je umaknil, da so šli vsi mimo njega po skalnati stezi. Gomer je bil že na vrhu stopnic. Šele ko je ostal sam na vratih, je spet ogovoril Numerana.

»Kaj praviš?« mu je rekel.

»Jernej, ribič, je privlekel v mreži žensko truplo.«

»Če ni bil kakšen galjot.«

»Ne, prav ženska je bila, z vrvjo okrog ledij.«

»Mislim, da je voda le premrzla,« je rekel Lamoral proti psom, ki so zdaj stali na suhem in se stresali.

»Pa jih odpeljem.«

»To bo bolje. Da je bila ženska, praviš. In se je dala kaj prepoznati?«

»Kaj še. Ampak tisti je bil ptič, kaj? Potopiti babo na takšen način! Da vrv strohni, to mu ni padlo na um. Mi, kar nas je veteranov iz cesarskih vojsk, mi smo ubijali bolj pošteno, ne da bi skrivali. A tisto truplo je bilo ver-jetno v vodi že nekaj let. Precej obžrto je bilo.«

»Če je bilo obžrto, je verjetno.« je rekel Lamoral.

In je začel z žvižganjem klicati pse.

Naslednje dni je videl Gomerja, ko je po kosilu redno odhajal k morju. Kljub vročim dnem pa se ni kaj prida

kopal. Po vsem videzu je hodil tja samevat. Videl ga je s terase, ko je poležaval na skalah ali brodil po grmičevju nad obalo. Vračal se je pozno, s pečatom samote na obrazu. Kaj je fant kuhal?

In Lamoral je prišel do tega, da ni bil miren, če ga ni vsak dan zasledoval z očmi. In če je vmes malo zakinkal, se je potem prebujal z malo drhtavico, ko da je zamudil nekaj neodločljivega. Ko je spet zagledal fanta tam v grmičju nad rtom, se je spet pomirjal, prekrižal roke in ga opazoval naprej. Tam z rta je Gomer mogel komaj razlikovati zaščitni zid nad prepadno teraso. Nad zidom pa je mogel videti le zeleni madež ciprese, ki je rasla na terasi. Z eno od svojih spodnjih vej je segala skoraj tik do zidu, zato je Lamoral sedel tam čisto varno, užival je njeno gosto senco in neviden nadziral skozi reže med vejami ves zaliv. Žive duše ni bilo tam v ranem popoldnevu. In Gomerja je morala vleči tja prav ta samota, ko je pripeka zamorila vsak videz življenja na obali. Prav do terase je segal duh razžarjenih skal. Zelenje je medlelo, kakor da je prekuhano zgubilo svojo prvotno barvo. In kaj je iskal tam fant v tej samotni uri?

Ležal je ali pa ves čas hodil okrog. Enkrat je celo stopil v ribiško koč. Takrat je Lamoral nestrpno štel minute, ko se je Gomer mudil tam.

Pričakoval je, ves na trnju, a fanta ni in ni bilo nazaj. Kakšno uro se je moral zamuditi pri Jerneju. O čem se

je le mogel razgovarjati z njim? Potlej pa je nekaj dni vneto opazoval, če bi mu mogel razbrati kaj z obraza. Nič ni opazil, kar bi ga lahko vznemirilo. Toda kljub temu se ni nehal spraševati, čemu je Gomer stopil k Jerneju. Nasprotno je začela ta misel čedalje bolj prevladovati, dokler ni sam obiskal starega ribiča, ko je ta nekaj onegavil okrog svoje čupe na pomolu.

»Kakšen lov ste imeli sinoči?« ga je ogovoril.

»Sardin ni bilo, gospod. Le malokateri je prišlo na misel, da bi se zamotala. Škombrov, teh je bilo več, hvala Bogu.«

»Tako, sardin ni bilo.«

»Pravzaprav ni še njihov čas, gospod.«

»Aha. Slišal sem, da si ujel v mrežo truplo nekega galjota.«

»Tudi kakšnega Benečana sem že izvlekel iz vode,« je rekel Jernej. »A odkar se naš dominus Raimundus ne tepe več z njimi, tudi morje ne naplavlja več človeškega mesa. Žensko sem našel.«

»Da, verjetno so mi omenili žensko.«

»Zdelo se mi je, da bi se težko zakadilo v mrežo toliko rib na en mah. Morski pes bi že bil tako težak, pa se mi je zdelo čudno, da bi se pustil tako mirno vleči. To je vražja žival!«

No, tega ožganega, koščenega starca ni bilo težko imeti na dlani. S te plati je bil Lamoral lahko gotov, da

tudi Gomer ni ujel nobene govorice. Bilo je gotovo, da ženske niso prepoznali. Toda za nekaj je fant le moral obiskati tega človeka.

Prestopil se je in postal pozoren na malo leseno kočo z odprtimi vrati.

»Ali spiš tule?« je vprašal.

»Orodje imam tam in mreže, gospod, spati pa je že bolje na senu.«

»Ali se Gomer kaj rad razgovori, kadar pride k tebi?«

Ribič je navdušeno razprl svoje razpokane dlani.

»Rad. Kar gledam, kako radi se vaš mladi gospod sprehajajo tu kljub vročini. Gledam in mislim: tak prijazen gospod so, tako izobražen in tako na mestu, da so se še tam gori na Nemškem izkazali, pa se jim ne zdi dolgočasno, muditi se tule na bregu. Samo prevroče je in bi jim utegnilo škoditi. Tole sonce je samo za nas, ki smo ga vajeni.«

»Si mu pripovedoval kaj o truplu, ki si ga našel?«

»O, prav prijazen gospod so, da se o vsem pomenijo. Prav domače je bilo z njimi, ko so prišli pogledat v kočo. In zdaj se jih prav nič ne bi bal povabiti, da gredo z nami na lov. Gotovo bi se zabavali!«

Bilo je, ko da je ribič preslišal vprašanje. Zato mu ga je Lamoral ponovil, čeprav v drugačni obliki. In iz tega, kar mu je Jernej odgovoril, je sklepal, da je bila njegova sumnja neupravičena. Stari ribič je bil videti ves zapo-

slen s čupo. Zadelaval je s smolo režo, ki se ji je bila pokazala na boku. Ali sta govorila o truplu? Da, prav domače sta se porazgovorila o vsem, je rekel, ves nedolžen, star in bos v vročini.

Bezati dalje v to stvar bi pomenilo vzbujati njegovo pozornost in tako je Lamoral odšel pomirjen, a vseeno ne do take mere, da ne bi še nadalje sledil s terase Gomerju, kadar je ta šel z gradu. Nič več ga ni videl, da bi stopil v kočo k Jerneju. Kadar ga je srečal, ga je samo kratko ogovarjal, ne da bi se ustavljal z njim. Ni mu bilo do razgovarjanja, vleklo ga je med skale, v samoto. In Lamoral je na njegov obisk pri Jerneju skoraj docela pozabil, dokler mu nekega dne Gomer sam ni dal povoda, ki ga je spet vsega grozljivo zaposlil: ali je fant res kaj zasumil, ko je Numeran omenil truplo?

XXI

Bilo je proti koncu poletja, malo pred Hugonovim odhodom na visoko šolo v Bologno.

Majnard se je vračal s Hrvaškega, kjer je skoraj leto dni novačil. Že nekaj dni pred njegovim prihodom v Devin je bil Lamoral ves sredi priprav, da sprejme njegovo vojaštvo. Dal je izprazniti vrsto gospodarskih poslopij. Po vsej Devinščini je zaukazal posebno dajatev krme za konje. Vse okrog Devina je zaživel kakor za semanje dni.

In Gomer je štel ure, ki so ga še ločile od trenutka, ki ga je sanjal vse to poletje. Majnard se je vračal. In Elizabeta je prihajala!

Tako resnično je bilo to in vendar tako neverjetno, bilo je in izginjalo in se vračalo še silneje, v pretrganih in sladkih valih, se zgrinjalo nad njim v oboku sreče, da je omagoval. A vendar — prihajala je! Poletje je šlo h koncu in ona bo vsak čas tu!

Kakor eno samo izgorevanje je bilo to poletje, ko se je po potovanju vrnil v grad in zvedel, da Elizabete še ni bilo v Gorici. To je zvedel naslednjega dne. Zaradi zobobola je bil vstal neprespan, deževalo je in bilo je, ko

da vse prispeva k njegovemu obupu. Začutil je moreče dolgočasje, ko ga je prevzel celo dvom, ali bo sploh še kdaj videl Elizabeto. Sedel je na terasi, poslušal curljanje dežja iz žlebov, bile so ure, ko je življenje samo medlelo. Takrat se je skušal celo prepričati, da si mora izbiti iz glav sanjo, da bi se kdaj njuni življenji združili. Trudil se je, da bi spet podoživel hip, ko je na ustoličenju slišal njenega očeta, ko je s svojo rezko nemščino zavrnil kmeta njegovega rodu. Da, Elizabeta ni bila več človek, bila je boginja, sen, od katerega je živel. In on je moral ta sen razbiti ...

Deževje je prešlo in poletje se je odprlo v dolge svetle dni. In s samim poletjem je rasla misel nanjo. Vasica pod gradom je kakor zaspala in grad je bil pretesen, da bi mogel vzdržati v njem. Poletje je raslo. Dnevi so šli brez spremembe, bili so čedalje daljši, razmikali so se v samote visokih avgustovih poldnevov, ko so skržati v oljkah omagovali pod pripeko. To so bile ure njenih obiskanj.

Kod je hodil takrat s tisto skrivnostjo, ki ga je gnala stran od ljudi? Tja do sesljanskega kamnoloma teče obala v odljudni strmini iz žive skale, tam je hodil, kjer hodi danes, ko je Majnard morda le kakšno uro hoda od Devina. Tu je samota in on hodi po stezi nad morjem.

Sonce žari, med skalnatimi ruševinami stoji grm, zimzelen, kakor vsajen sem v to grobljo, preden je izgubil

svoje sveže razkošje. Ne uvene, kakor ne uvene brin, ki ga vsak dan pozdravi nad stezo, stari brin v svojem težkem zelenem plašču, ki prav tako raste sam sredi kamenja. In on gre mimo brinja tja do vzbokline nad rtom. Hodi in se ustavi. Kolikokrat mu je ta kraj navdihoval isto sanjo?

»Vi tu, Elizabeta?«

»Oh, da,« se začudi ona. »In spotoma sem si utrgala vršiček žajblja. Gosto raste vse naokrog, vidite?«

In čez njen nedotaknjeni obraz gre srh, da je prav takšna, kakršno je bil videl ob jezeru. Skromnejšo obleko ima, a to samo večja njen čar.

»Šel sem na kratek sprehod iz gradu, ne da bi mislil na to, da vas srečam,« se zlaže, ko mu obraz bleedi.

»Tudi sama nisem mislila, da vi hodite tod,« se ona prav tako zlaže.

Kako čudovita je ta njena laž! Kajti Elizabeta je šla iz gradu, ko je videla, da njega ni tam. Morda je oprezovala za njim izza stolpa. Da, prežala je, ko ji je srce bilo kakor njemu, ko je odhajal s težnjo, da jo zvabi v ta kraj ...

»Nešetokrat hodim tod, v samoti.«

Postala sta in on ji gleda v oči, ki žarijo v neki žametni otožnosti, kakor takrat v taborišču v soju bakel. A zdaj je še lepša.

»Da, samota,« povzame Elizabeta. »Oh ...«

Vštric stopata po stezi.

Sama sta, zemlja se kakor odmika in njuni koraki so čedalje tišji. Sinje se razmika vse naokrog njiju, onkraj vsega dojemljivega, onkraj življenja samega. Teža v srcu narašča in on se ustavi.

»Eno samo pričakovanje je bilo ...«

Ne, kar ji govori, je povsem drugačno, iz še nerabljenih besed, stkanu iz barve morja pod večerom, iz tihih obratov galeba, ki omaguje nad vodami. Govori iz nekih neizrekljivih slutenj, ki jih prinese človek s seboj od nekod izpred rojstva — to niso besede.

In ko konča, povzame ona. Z rahlimi vzgibi ustnic oživlja marmorni sijaj svojih potez. In kar reče, je samo nadaljevanje njegovega. Kajti v obeh je isti veliki trenutek.

»Od daleč, od daleč prihaja to ... Slišiš to prihajanje. Gomer? To je kakor dih pomladi čez gozdove ... In kakor praznik sproščenih voda je to ... V zraku se lovijo pelodi ... Slišiš prihajanje, to približevanje peruti z onkraj voda? Da, prav tako je, kakor sem mislila vso to dolgo pot, ki me je točila od tebe. Sedaj sem tu. Prišla sem in ti si tu. Ne vidiš srha v mojih potezah? Milo se dviga iz globin, nepremagljivo, tako samo proti tebi. Zlagala sem se ti, da nisem mislila, da te srečam. Gledala sem z okna svoje sobe, ko si odhajal. Zasledovala sem te z očmi, ko si se vzpenjal po grebenu. Vso večnost sem sa-

njala to, to srečanje, odkar sta se najini duši razdelili, da gresta v svet in se iščeta ... Takoj sem šla za tabo ...«

»Zdaj je hip, ko se srečujeta.«

»Da, prepoznavata se in to je kakor prihajanje z on-kraj voda ...«

»Ali res čutiš tudi ti to? O Bog. Upal sem in obupal. A vseeno je prevladoval up, ker sem se spominjal, da te ni bilo sram stopiti v taborišče v družbi Koliščarja ...«

»Ne govori o tem. Ne moti diha, ki se bliža.«

»Dolgo, predolgo je bilo to poletje. Gledal sem proti hribom nad Gorico, če si morda že prišla. Prevelika bi bila moja sreča, da sem vedel, da se boš ustavila tu, v Devinu. In ko sem pred dnevi to zvedel, sem mislil le: kdaj? Kdaj pridejo? Morda so že v Trstu. Morda se že bližajo carinski meji ... A kljub temu nisem bil sam. Kadar koli sem hotel, sem lahko v tišini svoje sobice razgrnil krzno, ki sem ga dobil iz tvojih rok ...«

XXII

Zagledal jo je prav od blizu, sredi gneče Hrvatov, ki so prihajali. Bilo je okrog poldneva, ko so prišli v pravem vojnem vzdušju. In med temi kričavimi in umazanimi ljudmi divjih oči in kakor zaspanih, a ponosnih in samozavestnih kretenj je prihajala ona — Elizabeta.

In komaj jo je ugledal, je na mah skopnel načrt, ki si ga je bil pripravil za hip, ko se ji bo čim bolj naravno in možato predstavil. Zdaj ni čutil v sebi niti moči, da bi sledil Lamoralu, ko je ta na čelu grajske družine stopil Majnardu naproti. Izostal je, se obrnil in se pred vsemi vrnil s trga v grad, s prividom njenega rjavega telovnika v očeh.

Pohitel je po stezi, se na dvorišču previdno ozrl okrog sebe, potem pa zavil v pritličje stolpa. Tu je postal, naslonjen na strelsko lino, ki je gledala na stezo.

Neviden vsem v poltemi stolpne shrambe, s srcem, ki mu je naglo zamiralo, jo je pričakoval. Lina je bila v višini glave tistega, ki je prihajal po stezi, zato mu njen obraz ni smel ubežati. Počasi so prihajali, čedalje razločnejše mu je odmeval Lamoralov glas. Majnard mu je odsekano odgovarjal. Videl ga je, ko je šel mimo ob lini,

nakremženo sopihajoč navkreber. V strahu, da ga ne bi opazili, se je Gomer za las odmaknil. Lamoral je glasno hvalil Majnardu Hrvate. Ta je odvrnil »Da, to so vojaki,« ko je šel mimo še nekdo, nato ona. Iz omamne bližine ji je videl v profil. Zazdela se mu je drugačna, kakor jo je nosil v spominu leto dni. Obraz ji je bil temnejši, svetlobakrene barve. A v profil je bila kakor ena sama rosna, nedotaknjena prikazen. Prikazala se je in šla, ko je on ostal še nekaj časa tam, kakor človek, onemogel od čudeža.

In Otona ni bilo!

Stopil je iz shrambe in se ozrl po dvorišču. Iz prvega nadstropja so prihajali glasovi. Da, Majnardovi so bili že v gostinski sobi. Česa je še čakal tu, ko je bila ona že tam in ga je morda že iskala z očmi?

Pozdravil jo je. In pogled, ki je prišel iz njenih oči, ga je skoraj zgrudil. Začutil je v njem nekaj daljnega, tujega, brezбриžnega. Zdelo se mu je, da ga je Elizabela pogledala, ko da ga ni nikoli poznala, baje bi imel zaničevanje kot pa tisto ledeno sapo, ki ga je zajela. Po zakuski, ki je sledila, je prišlo do krajšega pogovora z njo. Popeljal jo je na teraso na razgled. Zdaj se je vedla tako, ko da je že domača z njim. Zavzeto se je čudila morju, a z glasom, ki se mu je zdel previsok, kakor narejen. Rekla je, da je trudna od poti in da pojde počivat.

Šel je. In ko se je kmalu za tem spet znašel na samotni obrežni stezi proti Sesljanu, je bil kakor ubit. Komaj je spoznaval to pot. Vse je bilo kakor odčarano.

Nista bila v dvoje. Bil je sam. In nič več ni bilo od tistega, kar si je včeraj sanjal. Bil je bedak in zdaj se mu je maščevalo. In nič ni imel iskati na gradu. Lahko se je vrnil, zajahal konja in blodil do trde noči.

Lačen in razklan se je vrnil domov, ko so na gradu že pospali.

Drugi dan, na obletnico Renatine smrti, je šel z gradu sprevod, da počasti grob rajнке grofice. Gomer se je uvrstil med zadnje. Šel je v skupini moških in raztrese no opazoval tiste, ki so korakali pred njim. Tudi Elizabeta je bila med njimi. Ni bilo prvič, da jo je danes videl, saj jo je imel med mašo v kapeli ves čas pred seboj. Toda šele zdaj jo je lahko svobodno opazoval, brez strahu, da bi ona opazila njegovo zamaknjenost.

Noč je bila odpravila obup, v katerem je zaspal, in kakor je jutro šlo proti poldnevju, tako je spet začutil srečo, ki je vsa tiha in žareča, nepoklicana strujila vanj. Vetrič, ki se je vzdignil, znak pripravljajoče se nevihte, mu je vel v obraz gost duh po grozdju. In on je hodil za Elizabeto in jo kradoma opazoval. Bilo je, ko da po sinočnjem srečanju ne računa več nanjo. Ne, ničesar več ni pričakoval od nje. Bilo je dovolj, da jo je smel gledali. Velikodušno se ji je odpovedal, bil je premajhen zanjo

— toda čemu se odpovedati sreči, ki mu jo je dajala že sama njena prisotnost. V sprevod je od časa do časa stopila kmetica in začela glasno odgovarjati molitvi patra Xigarda. Bližali so se pokopališču. Zrak se je redčil pred nevihto — in on je smel počiti z očmi na njej, ki je hodila, vsa domača v tistih svojih že malo obrabljenih čevljkah.

Obred je bil kratek. Lamoral je odložil na grob posode z živili. Sledila je molitev, nakar so se začeli udeleženci sprevoda prosto vračati v grad. Gomer je odhajal sam.

Zdaj, ko je čutil, da mu Elizabeta nedaleč sledi, je bil že manj trden kot prej. Nič več ni bilo v njem tistega miru, ki mu ga je dajala odpoved. Ali ni pravzaprav samo varal samega sebe s tisto odpovedjo? Skušal se je zamotiti s prizori ob poti. Kmet je nabijal plavnik na borjaču. Skušal se je zaposliti s tistim veselim nabijanjem pred trgatvijo, spet se je trudil, da bi se varal. In vendar — Elizabeta je bila blizu, kakšen korak za njim. Ni se mogel obrniti. In naraščajoča teža, ki ga je vsega sladko vezala, mu ni dala, da bi pospešil.

Upočasnil je korak, da ga je morala Elizabeta dohiteti.

Ni ji bilo do razdalje kakor sinoči. Bila je sveža in odprta.

»Sinoči vas ni bilo na spregled,« je rekla.

»Jahal sem. Šel sem ob morju do Trsta in nazaj.«

»Ah, tista pot,« je rekla. »Tiste skale kakor veličastni kapniki, tista mešanica Alp in juga tam pri Kontovelu. Včeraj sem kar gledala.«

In ali se je on se ukvarjal z branjem tako rad kot nekoč?

Šla sta mimo žitnice. Je bilo mogoče to, to jutro, ta njena sproščena domačnost?

»Da, predstavljala sem si, da še naprej radi berete. Tudi sama sem šla brat tisto Vergilovo pesem, ki ste jo takrat omenili. Res, krasna! Škoda, da ne znam latinsko kot vi!«

Nezavedno se je razvnel.

»Tudi sam se poskušam v pesmi.« je rekel. In spet je govoril kakor ob tistem prehodu ob jezeru. Da, tudi pesmi je pisal. Elizabeta mu ni izrazila svojega občudovanja. Bral ji ga je iz oči. Bilo je, kakor da ga proučuje s tistim svojim pogledom, hladnim in žarnim obenem, kakor ljubosumnim na kakršno koli lepoto, ki ni bila njena.

Bila je uganka in on jo je moral rešiti. In ko se je popoldne odstranila z gradu, da pospremi očeta na kratki poslovni poti do Tržiča, ji je bil Gomer hvaležen, da mu je pustila čas za to.

Treba je bilo, da je v njeni odsotnosti izgoreval v vročici, dokler mu ne bi izsilila poguma, da bi stopil s svojo ljubeznijo pred njo. To, kar je čutil ta dan ni bila več

čista sreča. Vanjo je rezal dvom ki pa jo je delal še bolj pekočo. Elizabeta je osrečevala in mučila obenem. In zdaj ni mogel več vzdržati. Kakor koli se je imelo to izteči, se je moralo končati še pred njenim odhodom.

Bil je zadnji dan, ko je bila tu. Majnard je bil že odposlal vojaštvo naprej v Gorico. In Elizabeta je bila na samem, mudila se je ob pomolu, ko se je Gomer znašel pred njo. V roki je držala majhno popotno torbico in jo rablo zgibala pred seboj kakor v otožnem igranju. Nič kaj se ni začudila, ko je stopil pred njo, kakor da je vnaprej računala s tem hipom. A njena treznost ni niti za las načela odločnosti, s katero jo je ogovoril.

»Hotel sem govoriti z vami, Elizabeta,« je rekel.

»Mudi se mi nazaj, ker skoraj pojdemo,« je odgovorila.

Ni imela časa za pogovor. A vseeno je obstala, kakor da mu dovoljuje, da ji v kratkem pove, kar je hotel. Iz oči ji je sijala neka zadržana opreznost. Morda je bila otožna.

»Morda slutite, čemu sem prišel.«

Preveč prepadeno je pogledala, da bi ne slutila. Se je borila s tem, ali naj mu to slutnjo prizna? On je videl senco, ki ji je šla preko oči in komaj zaznavno zganila belino nad punčico. Bil je v kali zatrt nasmeh svojemu zmagoslavju. Iz neke otožne razdalje je gledala vanj. Ni

mu bilo treba odgovora. Nenadoma ga je streznilo kakor od udarca. Če je slutila? Ne, v njej je bila neka varna gotovost.

»Kako bi rekla ... Morda sem od daleč začutila.«

Ta odgovor ga je napravil še treznejšega. Toda moral je iti stvarno do kraja.

»Nekdo, ki ga poznate, vas ima rad.«

Zdaj jo je sam proučeval. In ona ga je pogledala, skoraj splašeno, ko da zaman išče po spominu tistega človeka.

»Jaz sem.«

Spet ji je videl tisto senco, ki ji je zganila belino v očeh. Nasmeh je bil zatrt, še preden se je spočel.

»Slutila sem to.«

»Samo to sem vam hotel povedati.«

Sedaj je bil morda on stvarnejši od nje. Dal je razumeti, da se tudi njemu mudi. Bil je miren in bled, obvladoval se je. In nič več ni dvomil o tem, da prideta še dve, tri besede, in potlej je vse končano.

Videl jo je še otožnejšo. Morda je celo trpela. A zdaj ni bilo več igranja. Bila je ženska, ki ni vedela, kam z ljubeznijo.

»Mnogo sem mislila o ljubezni. A je ne čutim. Ni mi jasno, kaj je to ...«

V tistem hipu je Gomer zajel v spominu leto, ki je bilo preteklo: ves ogenj, ki je v njem izgoreval, odkar je bil

prišel s Koroškega s prividom tega bitja v očeh. Brezsmiselno mu je izgorevala mladost, ki je bila v tem hipu pepel. V tistem hipu je začutil, da je v njem vstala nova ljubezen: do sebe in svoje sile, do svoje bodočnosti. In hladen prezir do ženske v neokusnih obrabljenih čevljih, ki je zdaj stala pred njim. In vseeno je bilo, ali je bilo to zadnje, kar mu je rekla, igrano ali ne. Nov ponos je vstajal v njem. Poslovil se je in odšel sam naprej po stezi iz pristana, v novo odčarano bodočnost, ki ga je čakala.

Ko se je vrnil v grad, je bil že večer. Majnardovih ni bilo več. Iz Samuelove delavnice je dišalo po kuhanih zeliščih. Pater Xigardo je molil brevir na terasi. Iz drvarnice so vzletavale lastavke in se izgubljale onkraj neometanih grajskih zidov — bil je večer, kakor vsi drugi. Šel je v svojo sobico v kotu grajske stavbe.

Bil je miren, kakor bi nikoli ne bil mislil, da bi utegnil ostati miren na kraju dne, ko bi nehal ljubiti. Pisal je. Napisal je pesem in jo končal:

... mors, ultima diva
sola perardentis restinguet
flamina vitae.
... smrt, poslednja boginja,
skoraj zatrla bo žar, ki v njem
mladost izgoreva.

XXIII

V zraku je bila spet vojna. Raimund se je pripravljaj na pohod na Trst. Da bi prišel do večje vsote denarja, ki ga je zdaj nujno potreboval za oborožitev svoje stotnije, je Lamoral odšel v Oglej, kjer je hotel zastaviti nekaj dragocenosti pri florentinskem bankirju, s katerim je bil že dalj časa v poslovnih zvezah. Šel je sam in se takoj naslednji dan vrnil. Ni še stopil v svojo sobo, še je bil ves zaprašen in v jahalni opravi, ko ga je prestregel pater Xigardo.

»Dovolj je, da vas ni en dan doma, gospod, da se na gradu spet kaj pripeti. Fanta sta si skočila v lase.«

Lamoralu ni mogel postreči s slabšo novico. Toda grof se je obvladal. Dvignil je obrvi, na videz neprizadet.

»Kaj je bilo?« je vprašal.

»Bilo je žalostno, gospod. Sprla sta se, ne vem zakaj. Verjetno je bila vmes kakšna malenkosit. Našel sem ju v lovski sobi, ko sta bila na tleh drug na drugem. Prav žalostno je bilo videti, kako sta se obdelavala. Ko sta me zagledala, sta seveda takoj vstala in šla narazen. Oba sta imela sledi krvi na obrazu.«

»In kaj sta imela med sabo?«

»Tudi sam se sprašujem, saj se vendar še ni zgodilo, da bi se stepla.«

»Sta sedaj doma?«

»Za Hugona ne vem. Gomer se menda uči.«

Lamoral je stopil na teraso in zažvižgal z dolgim dvakratnim žvižgom, kakor je imel navado klicati Hugona že kot otroka. Zažvižgal je v tretje, a zaman. Da, Hugon jo je potegnil. Vrnil se je s terase in brez oklevanja poiskal Gomerja.

Še preden je fant vstal s pograda, kjer je ležal z branjem v roki, mu je Lamoral opazil črno bunko nad očesom. Kakšen hip sta se gledala, potem je Lamoral stopil bliže. Z zgibom glave je namignil na znamenje nad očesom.

»Kakšna reč je to?« je rekel.

Gomer ni odgovoril. In Lamoralu se je zdelo, da vidi v fantovih očeh izzivanje.

»Povej vse,« je ukazal z glasom, ki ni dopuščal oklevanja. Gomerja je mrzlo spreletelo. To je bilo prvič, da je Lamoral zavzemal do njega takšen ton. Bil je nasprotje tiste zastrte nežnosti, s katero ga je doslej obravnaval. Bil je brezobziren in sovražen.

»Bila sva s Hugonom v lovski sobi ...«

»Kjer sem vama naročil, da preuredita zbirko.«

»Preurejala sva tiste novce ...«

»Kaj sta počela?« je vpadel Lamoral, ko da noče nikakih uvodov.

Gomer ga je gledal iz razdalje, to je čutil. Kdove, kaj je bilo v tem pogledu — tudi Gomer se mu je začel odaljevati. Postajal je drugačen. Bil je uganka — torej kaj sta počela v lovski sobi?

Gomer je povedal, trezno in gladko, ko da mu ni mar za posledice.

Pri prebiranju zlatnikov je njemu slučajno prišel v roke eden, z okvaro na obodu, ki se mu je zdel enak onemu, ki mu ga je nekoč podaril gospod. Omenil je to Hugonu, ki ga je zavrnil z žalitvijo.

»Samo to si mu rekel, da je to isti zlatnik?«

»Ne, saj isti ne more biti, ko pa je mojega še isti dan shranil ded. Rekel sem, da mu je podoben, s prav takšno malo okvaro.«

»In kaj ti je rekel Hugon?«

»Verjetno ga je užalilo prav to, da sem mu rekel, da sem dobil od vas zlatnik. Rekel je, da ni nikoli slišal, da bi imeli tlačani zlatnike. Imel sem ga, sem odvrnil. Lažeš, je rekel. Ne, sem rekel, ti si lažnik. Mar bi držal jezik za zobmi, *Sclavigena*? Tedaj sem ga sunil.«

Lamoral mu je gledal v oči. V njih ni bilo kesanja. Presunilo ga je.

»Zakaj se sovražita, ko sta ... «

To je bilo vse, kar je mogel reči. Odšel je.

Hugona ni bilo na grad do pozne noči. Samo pri Xigardu je bila še luč. Računal je, da je sam, tiho je šel čez dvorišče in zavil po stopnicah. Na terasi je opazil negibno silhueto. Po prstih je prišel do svoje sobe, neslišno zaprl in legel.

Vse to je napravil tipaje, v temi. Leže je prisluškoval, se vznemiril, zaslišal vrata, ki so se odprla v temo, potlej roke, ki so škrtale z nečim, nato zacvrčanje svetilke, ki se je prižgala na peči.

Lamoral je bil pri ležišču nad njim.

Prišel je tiho, kakor da je dosegel ležišče brez nog, morda je bil bos. Odgrnil je z njega kožo, ki ga je pokrivala, potlej pokazal še drugo roko, ki jo je dotlej držal skrito za hrbtom. Iztegnil jo je in ga kresnil s kratko gorjačo, enkrat, dvakrat, trikrat, medtem ko mu je druga roka držala Hugonovo glavo zaobrnjeno, tako da je ta dušil svoje tulenje v blazino. Ves se je zvijal, udarci so padali gosto in pridušeno, on je suval z nogami v posteljno končnico, dokler se ni sključil v kolenih in se prekobalil z ležišča Lamoralu pred noge. Objel mu je meča. Hropeče se mu je trgal njegov že moški glas:

»Ne bom, ne bom. Ne bom več.«

Hugonu je bilo dvajset let. Še isti teden je odšel v Bologno. Do odhoda je izmenjal z Gomerjem komaj kakšno besedo in to le takrat, če je bil poleg Lamoral. Sicer

sta se drug drugemu izogibala. In ko je Hugon odhajal, je bil Gomer v samostanu pri patru Kolomanu, ko da sta se domenila, da se ne pozdravita.

Bila je deževna jesen in Gomer je prebijał večino popoldnevov v samostanu. Pater Koloman je bil nanesel v delavnico nekaj zvitkov žice in zdaj je poskušal ponoviti pojav, ki se je bil slučajno pokazal stražarju na grajskem stolpu. Stražar je bil zadel s koncem sulice v žico, ki je bila speljana s stolpa na kopno in pri tem se je vkresnila iskra.

Koloman je bil začasno opustil vsa druga dela, celo slikanje, da je lahko delal razne poskuse z žico. Gomer ga je hodil gledat in se vračal šele na večerjo.

Nekega večera, ko se je bil že umaknil v svojo sobo, mu je Numeran prinesel pismo. Pisava mu ni bila znana. Odprl ga je in prebral:

»Ko sem šla od vas, sem spoznala samo sebe. Bilo je laž, kar sem vam rekla na pomolu. Zakaj sem tako nesrečna? Kako vam ne bi mogla biti prijatelj? Čimprej morate v Gorico. Pričakujem vas. Elizabeta.«

Stal je pokonci ob pultu z odprto knjigo. Tej novi knjigi je veljala ljubezen, ki je je bil se zmožen. Bila je v jeziku rodu, iz katerega je bil on sam — a tole pisanje, ki ga je zdaj bral? Ali ni bil prav njegov oče tisti, ki ga je bil zasovražil prvega v vrsti vseh, ki jih je sovražil? *Ich en-wais*, da. A tudi njemu ni bilo, da bi razumel karkoli od

tega, kar je bral. Peč je gorela in odgrnjeno ležišče ga je čakalo, ko je zunaj verjetno še naprej gnilo curljalo — nič novega ni bilo v tem večeru. Bil je isti spokojen in prozoren brezup, z oglaševanjem nesmisla v globinah. In tole pismo, ki ga je držal v rokah. Nekaj časa ga je gledal. Da, nekoč bi bilo to pismo vredno življenja samega. Gledal ga je, ko da mu tista izgubljena neprecenljivost daje misliti. Pretrgal ga je na dvoje, stopil k oknu in ga spustil v dež.

Odpisal je. Samo od sebe se mu je narekovalo. Bili sta dve besedi: »Preziram vas.«

XXIV

Ko sta ostala sama z Gomerjem, je Lamoral računal, da je s Hugonovim odhodom odpadla ovira, ki je doslej nehote kalila njun odnos. Zdaj sta bila končno sama. In ker je moral sam v doglednem času v vojsko, je hotel pospešiti dan, ko bi lahko prepustil grad človeku, ki bi se ne počutil na njem kot gost, ampak kot rojen Devinčan.

In kaj je bilo s fantom?

Z nečim mu je ustregel, brez dvoma — s tistimi knjigami, ki jih je naročil zanj iz Istre. Toda to je bilo vse in povrhu morda še napačno, ko se Gomer skoraj ni znal ločiti od svojega pulta. Šel je nejevoljno, če ga je povabil na lovski sprehod na katorne. Nič kaj preveč se ni navduševal za novo pasmo sokolov, ki jih je dobil z Angleškega. Bil je celo odsotnejši kot kdaj koli, tako da se je v Lamoralu čedalje bolj utrjevala sumnja, da se s fantom nekaj dogaja. Neka nova zrelost mu je gledala iz oči, morda mešanica otožnosti in sovraštva.

Ali je res kaj skrival? Kaj?

Bilo je tiste dni, ko si Lamoral zaradi vremena ni mogel najti opravka izven gradu. In deževje ga je tlačilo

tembolj, ker ga je sililo v negibnost, v kateri je misel na Gomerja čisto prevladovala. Kakor črv v gnilobi se je zdaj redila sumnja, ki ga ni pustila od začetka poletja.

Je bilo mogoče, da je fant res mislil na mater? In da je takrat stopil k ribiču z namenom, da poizveduje za njo?

Ob trezni presoji je moral to možnost izključevati. In vendar — v svojem vedenju Gomer le ni bil tak, da bi ga rešil te sumnje. Njegov značaj je začenjal kazati neke nove in čudne ostrine. Ko se je nazaj grede s Hrvaškega, kjer se je bil dalj časa zamudil, oglasil v gradu s svojo četo Oton, Majnardov sin, je Gomer kratkomalo zginil z gradu. Bogve kje se je potepal do večera po dežju. Čemu izmikanje družbi, ki bi morala biti njegova?

In komaj je šlo vreme na bolje, je spet sameval po obali. In on si ni mogel kaj, da ne bi zapravljajl cele ure, da mu je sledil s terase.

Ribiči so izvlekli na suho svoje šupe. Tesarili so in netili ogenj, da so greli katran. Bilo jih je kakšnih pet. In komaj so začeli tam z delom, je bil Gomer med njimi.

Podajal si je z njimi sekiro in se kdaj sklonil, da je podnetil ogenj. Tudi Jernej je bil tam. Slišala se je sekira in počasno razgovarjanje. Bilo jih je pet ali šest, ki so pripravljali čupe za lov na tune — da se je zdelo Gomerju to tako zabavno?

Razdraženo je opazoval tja dol. Potlej je vstal — bilo je dovolj, da je videl Gomerja, ko je ta nesel z Jernejem

desko. Zdaj je bil že tako napet, da bi vstal in šel s terase, tudi če bi ne slišal, kako sta se Gomer in ribič razgovarjala.

Samo od sebe ga je poneslo po hodniku v zadnjo sobo.

Vstopil je in se približal pultu. In kakor da mora nujno nekaj počenjati z rokami, je obrnil nekaj listov knjige, ki je bila tam. Z ljubosumjem je pogledal v tisto glagolico, od katere ni ničesar razumel. Na mizi so bile latinske knjige, ki jih je prav tako malo razumel. Toda te je vsaj za silo bral. Gomerjeva soba je bila to, s temi knjigami, ki ga trapijo — le kaj je iskal tu, ko je bil fant tam pri čupah? Zbrano, z rokami na hrbtu je v krogu obhodel sobo, ko da je tu nekje, pod ležiščem ali pa morda kje v razpoki zidu fantova skrivnost.

Spet je bil pri mizi. Jemal je v roke knjigo za knjigo, jo odpiral, jo odlagal. V kotu je bilo nekaj žice — to je bilo v zvezi s tistimi Kolomanovimi poizkusi, ki jim je fant nasedal. A tu je bila spet druga knjiga. Pobral jo je, kakor bi pobral pasjo ovratnico. Prebral je naslov — to ni bilo več tako tuje. Bil je Vergil, svetnik, vreden upoštevanja, čeprav je že od nekdanj opustil *sortes*. Staral se je in verjel bolj sebi kot drugim. Odprl je knjigo. V njej je imel Gomer stran, zaznamovano z zganjenim pergaментnim listom.

Zgrnil ga je, bilo je njegovo pisanje. Z listom v roki je stopil na teraso, da se prepriča, ali je Gomer še v portiču. Bil je tam. Kazal mu je hrbet in tesal — zdaj je lahko brez skrbi odjezdil do Kolomana.

Koloman se je bil nalezal močnega prehlada in si je v svoji celici kuhal žajbelj na trski.

»Takole, rad bi vedel, ali je kaj na stvari s temi fantovimi sestavki.«

In je pokazal patru list.

»Ne zmorem toliko latinskega, da bi ga sam prevedel,« je dodal.

»Je pesem?« je vprašal Koloman in si ponesel list prav pod ustnice. Bilo je, ko da si ga tišči v oči. »O, je,« je rekel, buljil je in bočil ustnice, ko da se pači pergamentu. »Tu je pomotoma kračina, kar dela daktil šepav.« Pogledal je malce stran, da si je priklical stih klasičnega pesnika, ki je uporabljal isto besedo. Prepričal se je, da je daktil res šepav.

Z resnobo, kakor poučno, je skandiral Gomerjeve stihe.

»Prav pravilno teče — a kaj je neki tako žalostnega? Ojej! To pa je morala biti velika reč, da se fant tako žalosti!«

»Saj,« je rekel Lamoral, »zanimalo me je, ali je pesmica njegova.«

»Njegova,« je rekel Koloman resno. »Poznam po slo-
gu.«

Lamoral je iztegnil roko, ko da se bliža hip, ko bo moral patru izmakniti list.

»Jej, celo o smrti govori tule,« je vzkliknil Koloman razumevajoče.

»Zanimalo me je samo, ali je to njegovo, ali res piše pesmi,« je rekel Lamoral in vzel patru list iz roke.

Koloman je shitel proti lončku žajblja, ki je kipel.

»Kajpak, njegovo je,« je rekel. »Samo z enim daktilom je narobe.«

Lamoral se je vrnil in spravil list, kjer ga je našel. Spet ga je razgrnil, ko ga je obšel dvom. Kako se pravi *mati* po latinsko? Zdaj je šel podrobno od stiha do stiha. Odleglo mu je, ko ni nikjer našel *mater*. Spravil je list, zaprl sobo in šel v pritličje. Tam je pomagal Numeranu pognati prase v svinjak. Našel si je še kakšno drugo delo, ne da bi se nehal baviti z vprašanjem: zakaj je Gomer omenil v pesmici smrt?

Bil je miren. A zavedal se je, da je to samo hladno-krvnost v porazu. Zdaj ni smel več dvomiti o tem, kaj dela fanta nesrečnega. In če je tožil za materjo, jo je iskal. Bil je skrajni čas, da spravi fanta s sledi.

Prijeti ga je moral čimprej.

Za to je počakal ugoden trenutek, ko sta po večerji obsedela sama pri mizi. Prej mu je Gomer dobil partijo šaha, zato je predpostavljal v njem dobro razpoloženje.

Pustil je, da je prišlo do dolgega premolka. Tako bi utegnil biti Gomer manj presenečen. Nato je poiskal svoj najnavadnejši izraz.

»Opazil sem, da si zadnje čase zamišljen,« je rekel. »A bi bilo bolje, če ne bi toliko mislil na mater. Nisi več otrok in kmalu bosta s Hugonom viteza. Bilo bi nesmiselno, če bi recimo mislil na tisto truplo, ki so ga potegnili iz vode. In je vprašanje, ali je bilo sploh žensko.«

V Gomerjevem spominu je bila mati še vedno živa, takšna, kakršno je bil spoznal in ljubil v hiši, na borjaču z orehom, pri delu na njivi ali na seniku, kjer je spal ob njej in je ona ležala vedno na strani, s tisto drobno ročico, ki ji je počivala na boku — zato ga je omemba trupla v zvezi z njo zadela kakor klofuta v oči. Nikoli si je ni bil predstavljal — mrtve. Daleč nekje je živela in ga obiskovala z valom topline, ki ga je za hip iztrgal iz vsega, da je čutil le njo. Še nikoli si je ni predstavil kot mrliča, kot truplo, ki ga vlečejo iz vode. A prav na to je mislil Lamoral in Gomerja je presunilo. Ta predstava ga je odbijala, zazdela se mu je neznanska in surova. Ni je mogel dojeti in zdaj je kar vidno bledel.

»Ali mama ne živi?« je rekel in vstal.

Lamoralu se je na mah zjasnilo. Vse poletje ga je morila slutnja — tu pa je bil dokaz, da se Gomerju niti sanjalo ni o ničemer. Tu zdaj je sam nehote prebudil v fantu to, kar je hotel s tem pogovorom zamoriti. Le kako je mogel priti do tega?

»Saj,« je rekel obvladano. »Tudi moje mnenje je, da živi. A prav zaradi tega ne smeš toliko misliti. Preveč sam si, odkar je Hugon sholar. Klelija se vrne iz Velesovega, tako boš imel družbo.«

Gomer ga je gledal. Kar je slišal, je bilo govoričenje, ki je šlo mimo njega. Spet je sedel, še ves pod vtisom tega, kar je hotel zdaj Lamoral zabrisati. Zdaj je prvič in čisto nagonsko začutil, da mati ni bila več med živimi, sicer bi Lamoral ne bil prišel kar iznenada na takšen pogovor. In ko ga je videl, kako se raztreseno poigrava s prsti po mizi, je začutil dalje še nekaj, — da Lamoral ve za to.

Toda nocoj sta si bila preveč oddaljena, da bi bezal v to. In tudi Lamoral je vstal od mize, ker so ga še čakali neki računi, kakor je rekel.

Ko se je spet znašel ob pultu, se mu je tudi nova glagolska knjiga zdela odveč spričo misli, ki ga je zaposljevala nocoj. Pustil jo je in oblečen legel vznak na ležišče.

Ves se je prepustil jasni, nepopravljivi, breztolažni podobi smrti, ki se mu je zdaj razodevala. Nekje je bil tihi svet, kjer so medleli tisti, ki jih ni bilo več. Tam, med njimi, vsa brezimna, je bila mati. Nič več ni vedela zanj.

In če ga je zdaj spet nežno prevzemalo, kakor objem nevidnih rok, to ni bilo od nje. Samo njegovo onemoglo koprnjenje se je sklanjalo nad samim seboj. Toda odslejte utvare ne bo več zmožen. Sam bo. Še enkrat sam. Tako sam, da se bo splačalo tvegati vse, da izve vse o njej.

In nad vso njegovo preteklostjo je zasvetilo kakor žarek svetlobe v vrtinec prahu. Šel je nazaj s spominom do tistega dne, ko je z Lamoralovim zlatnikom tako razburil mater, da ga je ta zagnala s prezirom ob tla. Zlagal je drobec na drobec, dneve in leta, dokler se ni ustavil z mislijo ob truplu utopljenke, ki so jo bili poleti izvlekli iz morja.

In naslednji dan je poiskal Jerneja, odločen, da izve, kdo je bila tista utopljenka. Ribič mu je uslužno povedal, kar je vedel. Toda kdo je bila tista nesrečna ženska, to je vedel sam Bog. Bila je zavita v blato in globoko obžrta. Ni je bilo prepoznati.

Vrnil se je v grad, ne da bi se mogel lotiti česarkoli. In ko je prebil kakšno uro s postajanjem na terasah, je šel v lovsko sobico. Nekaj ga je mlelo, da bi si še enkrat ogledal zlatnik, zaradi katerega sta se bila sprla s Hugonom. Toda zlatnika z okvaro v zbirki ni bilo več.

Vreme je bilo toliko znosno, da je lahko tvegale kratek lov. Lamoralu je rekel, da pojde pod Štivan. Šel je v tis-

to smer, potem pa obrnil proti Moščenicam in se oglašil pri Tribeliju.

Našel ga je, ko je grabil listje izpod oreha.

Ali se je ded spominjal tistega beneškega zlatnika, ki mu ga je bil dal nekoč, da ga shrani v svoj zaboj?

Tribelij se je zagledal v ročaj grabelj.

Bil je star, a za silo je živel. Slabo je slišal.

»Hočeš reči, če se spominjam tistega zlatnika, ki si ga dobil v dar od gospoda Lamorala?«

»Tistega, ded.«

»Kaj se ga ne bi spominjal. A kje je že tisti zlatnik!«

Gomer se je začudil, hotel je nazaj tisti zlatnik.

Tribelij je z ihto potresel z grabljami.

»Kaj ti še nisem povedal, da sem ga dal mami, ko je odhajala?«

»Ne.«

»Dal sem ji ga, da kupi zanj nekaj pšenice. Rad bi vedel, čemu bi ti rabil zlatnik,« je rekel.

»Tako, za spomin.«

Tribelij ni vedel, kaj je to.

»Ko bo lepše, lahko prideta z gospodom na katorne,« je rekel. »Hodijo zobat na ajdišče. Kakšen ducat jih hodi jest v dolino.«

»Že prideva kdaj,« je rekel Gomer in šel.

Prišla je zima, a Lamoral je bil še vedno v Devinu. Stopil je do Raimunda, da je lahko za krajšo dobo odložil svoj odhod v vojsko. Čakal je na patra Kolomana, ki se je ta čas mudil na Koroškem, kjer je nekaj slikal pri sobratih na Osojah. Z Gomerjem je moral nekaj ukreniti. Moral ga je iztrgati iz okolja, ki ga je delalo iz dneva v dan bolj čudnega, in zdaj je nestrpno čakal na benediktinca, da mu pomaga izpeljati načrt. Kar je Lamorala prignalo do tega sklepa, ni bilo toliko dejstvo, da mu je fant sam od sebe priznal, da je poizvedoval pri ribiču zaradi tistega trupla. Huje je bilo to, da je naletel nanj, ko se je razgovarjal z Numeranom. Našel ga je v vratarnici, sredi vnetega razgovora s starcem. In ko je ob njegovem prihodu Gomer nenadoma utihnil in se izgubil iz vratarnice, Lamoral ni mogel dvomiti, za kaj je šlo. Vsebinsko razgovora bi bil uganil, tudi če ne bi bil Numeran tako zgovoren. Kajti starec mu je gladko priznal, da se je mladi gospod zanimal za utopljenko. On se je bil po svoji navadi pošalil, toda mladi gospod je po vsem videzu jemal tisto zadevo resneje. Kratkoterminalno je zahteval od njega, naj mu pove, ali se je dal obraz ženske prepoznati.

»Pesnik je,« je rekel Lamoral. »Zgodba ga zanima za igro.«

»Drugače si ne bi mogel misliti, da bi se zanimal za tisto babo, ko da se to kaj njega tiče,« je rekel Numeran.

»In kaj naj bi se ga tikalo?«

»Saj pravim, da nič. A zapikoval se je vame, češ ali kaj domnevam, kdo bi bila tista ženska. Rekel je, da je njegova mati izginila brez sledu. Da se moram spominjati njegove matere, ker je nekoč služila na gradu. Kje naj se jaz spominjam Koliščarke?«

Bila sta sama. Lamoral je vrgel starcu pogled, ki ga je ta moral razumeti. Numeran je obvisel v zadregi.

»Nekoč si bil pijan.« mu je rekel tiho Lamoral. »Se spominjaš?«

Kdove, če se je starec spominjal. Zdaj je gledal, ko da je bil prevelikokrat pijan v svojem življenju, da bi se spominjal. Lamoral se mu je približal in ga prijel za prsi. Če je hotel priti na kraj te zadeve, ga je moral zdaj spomniti na tisti hip.

»Bilo je jeseni, zvečer, kraj drvarnice.«

In Numeran se je spomnil prehitro, da ne bi Lamoral podvomil, ali ni bila tista pozabljivost igrana. Toda prav to, da je hotel biti Numeran pozabljiv celo z njim, je Lamorala najbolj pomirilo.

»Torej se spominjaš.«

»Človek se napije novega vina in blekne neumnost.«

In Lamoral ga je pogledal s pogledom, ki je spraševal: ali pa bi utegnil misliti, starec, da ti je ušla resnica?

Samo pogledal ga je, a Numeran je odgovoril, ko da je preslišal vprašanje.

»Kaj še,« je rekel.

Toda kljub temu, da je bila zadeva z Numeranom urejena, je Lamoral z rastočo nestrpnostjo čakal patra Kolomana. Numeran ni bil tiste vrste človek, kakršen je bil Jernej. Ni znal govoriti drugače, kakor ob pomoči kletvic, spakovanje mu je bilo kakor prirojeno in sobesedniku je odgovarjal na način, ko da ga hoče imeti za vsako ceno za norca. Poznala se mu je vojaščina, ko se je vlačil v najemniški drhali po Evropi, bil je dvoumen in vznemirljiv, to ni bil človek, ki bi se mu lahko Gomer sukal v bližini. In Gomer je bil že toliko podkovan v tri-viju in kvadriviju, da je lahko prestopil na visoko šolo, tudi če mu je manjkalo kakšno leto do tega, da postane tudi po starosti sholar.

Pater Koloman ni imel nič proti. Glede na znanje latinščine je bil Gomer že zdavnaj sholar, je rekel. Na Osojah je videl fante njegovih let, učence, ki so se še ubadali z gramatiko! Da bi verzificirali, o tem ni bilo govora.

Sedel je, da brez pomisleka ustreže Lamoralu in napiše rektorju padovanske visoke šole priporočilno pismo z jamstvom, da je fant zrel, da postane sholar.

»Za Hugona ste izbrali Bologno, če se ne motim,« je rekel Koloman.

»Tako bosta oba spoznala vsak po eno mesto.«

»Gomerju bo Padova tudi primernejša, ker se bo tam lahko znašel. Sholarjev s Kranjskega je tam veliko.«

»To bo dober sholar,« je rekel Lamoral. »Mnogo boljši od Hugona. Hugon je manj *studiosus*. Morda ga pokličem nazaj, da popazi malo na gospodarstvo, dokler ne opravimo s Trstom. Sprva sem mislil, da bi bil za na grad primernejši Gomer. Zdaj pa se mi zdi škoda, da bi ga pridržal v Devinu, ko toliko obeta. Njegov značaj nese, da postane *magister*.«

Ni bilo prvič, da sta se Lamoral in Koloman ujemala v ocenjevanju Gomerjevih sposobnosti, le da doslej Lamoral ni bil naklonjen misli, da bi fant šel z gradu. Koloman pa je nasprotno gradil na njegovo bodočnost v učenem svetu. Zato se je zdaj radoval svoje zmage. Razvnel se je, hvalil je Lamoralov sklep, to je bilo vsekakor modro dejanje.

»Dati siroti grad, to ni nič večje velikodušje, kakor jo izobraziti,« je menil, ko sta se poslavljala. »In Klelija?« je vprašal. »Kako se kaj počuti zdaj, ko je končala svojo učno dobo?«

»Prve dni ji je bilo v Devinu malo tuje. Zdaj se je že privadila.«

Kmalu za tem je bil Gomer že v Padovi, medtem ko se je Lamoral s svojo stotnijo pridružil patriarhu, ki je oblegal Trst.

Šlo je na zimo. Vso okolico je zajelo vojno vzdušje.

Cesta pod Grmado je oživila od vojaštva, ki se je v razdrapanih sprevodih pomikalo proti bojišču. A nad njo se je začejala tišina, v hrastovem gozdu ni bilo izpremembe in tam, za slemenom, se je se kadilo iznad Kolišča.

XXV

Nitrabor je šel h koncu. Stari svobodnjak, ki je posvetil vse življenje zemlji, je komaj kazal še kaj zanimanja za gospodarstvo. Vstajal je pozno, ves zaposlen s kakšno novo sanjo, ki ga je utrjevala v prepričanju, da ga še čaka velik denar. Dolgo je posedal pred hišo in pozorno močil noge v slani vodi, ki mu je morala vzeti oteklost. Toda oteklost ni šla in Nitrabor je čedalje bolj pil. K njemu je začel prihajati mož iz vasi, bogomil, ki je izgubil v vojni obe nogi in ki je zdaj razkladal Nitraborju novo vero. Mož ni bil udarjen na vino, toda ni se pregrešil proti svoji veri, če je kdaj z Nitraborjem srknil iz buče. Tako je prišlo do tega, da je domačega vina zmanjkalo in da je Nitrabor naročil sod drugega vina iz Istre. To je bila nora pijača, ki je Nitraborja kar vidno ugonabljala. Umrl je nanagloma, brez popotnice in vikar je imel celo neke pomisleke glede cerkvenega pogreba, posebno ko je zasumil v pokojniku bogomilstvo. Toda Imica je bila že prej pognala bogomila iz hiše in tako je prepričala vikarja, da je pokopal Nitraborja, kakor je treba.

Prav tako je poskrbela, da na pogrebni gostiji ni manjkalo ničesar. Tribelij ni bil v sobi med pogrebci, ampak je presedel ves večer med domačimi v kuhinji. Vendar pa se je Imica mogla bolj mirno razgovoriti z njim šele naslednji dan, ko je sorodstvo odšlo in sta bila sama ob peči.

Tribelij je bil še v zakmašni obleki in tudi Imici se ni dalo, da bi se dan po očetovem pogrebu gnala z delom. Tribeliju je ocvrla jajce, ki ga je ta po svoji navadi razcefral po skledi in ga pustil skoraj nepojedenega.

Sedela je nasproti njemu in ga gledala. Še je živel, Tribelij, oče pa je bil kljub mlajšim letom že v črni zemlji! Solze so jo obšle, obrisala si jih je in pogledala Tribeliju v skledo.

»Ali ste sploh kaj pojedli, nunc Tribelij? Kruha si vzemite in pomažite! Jajce je še vse tu!«

Ne, Tribeliju je bilo dovolj. Trmasto je odklanjal, da bi se spet lotil jajca. Naslanjal je komolce ob mizo in se nasmihal v bradico.

Imica je spet sedla.

»Ali ni žalostno, nunc, da mora človek umreti, ko bi še lahko živel in delal? Prav na vas sem mislila, ko sem stala ob grobu. Oče gre v zemljo, ko je Tribelij še kakor fant! Ali ni to žalostno, nunc?«

»Kaj hočemo,« je rekel Tribelij, brez žalosti in vedrine, s tistim svojim nasmeškom od rojstva. »Tako je.«

»Mislite, da oče ne bi še živel, ko ne bi bilo tistega vina? Prav hudič ga je moral zmotiti. Bog mi ne zapiši tega v greh. Poglejte, kakšni ste vi, ko ne pijete!« je rekla z zavidanjem.

»Eh, takšen sem,« je rekel Tribelij.

In Imica si ga je lačno ogledovala, ko da se je šele zdaj zavedla njegove starosti. Da, Tribelij je bil kakor brez let, še vedno takšen, kakršnega se je spominjala kot otrok, ko je zvečer po delu vedno povedal pravljico. Vsak večer je imel novo in vsi so ga poslušali, z Nitraborjem vred. Pripovedoval je, zakinkal od utrujenosti, se takoj zbudil in pripovedoval naprej s takim glasom, ko da je pravljico sam brez večjega začudenja doživel. Nepregledno vrsto let je hodil k njim in prinašal v hišo svojo vedrino. Vtem je ovdoval, zgubil Misleno in Gonimerja, naposled še vnuka — a on je sedel tam za mizo, ko da je šlo vse to mimo njega. Držal je roke ko plavuti, bil je zvesti Tribelij, ki ni delal pri njih kot hlapec, ampak s še večjo skrbjo kot na svojem. In ona mu je še zdaj naročala, da se je oglašal vsaj enkrat na mesec, čeprav si Dominik ni imel kaj prida obetati od njegove pomoči. Prihajal je bolj zaradi lepšega, ker je bilo pač v hiši drugače, če je prišel Tribelij, sedel za mizo in pobobnal s prsti. In da mu je pustila prepričanje, da je prišel res na dnino, mu je prinašala sveženj neobrezanih bek ali pa polomljeno žbrinco, da je malo pobrkljal. Z njim je prihajala kopi-

ca novic, ki jih sami niso poznali. Bogve, kje jih je Tribelij snemal, ko je bival od zdavnaj v samoti, toda vedno je vedel kaj novega in to je bilo vedno v zvezi z visokimi dogodki, s cesarjem ali njegovim sorodstvom. In zdaj, ko ni bilo več Nitraborja, je Imica videla v njem podobo mrtvega očeta, Tribelij je zdaj sedel za mizo na njegovem mestu, kamor ga je posadila, bil je stari dobri duh zemlje, ki je čuval nad Nitraborjevino.

Da ni bil to dan po pogrebu, bi tako dolgo ne sedel. In tako je vstal s kretnjo, ko da je kaj zamudil. Še je bilo časa, da je stopil z Imico v hlev, kjer mu je pokazala pravkar rojeno teličko. Toda Imici ni šlo, da bi jemala resno Tribelijevo namero, da spet pojde. In ko je z grabljami popravila nastilj pod teličko, mu je ukazovalno rekla, da ne pojde nikamor. Odložila je grablje.

»Odslej boste pri nas!« je rekla.

Stopila je za njim iz hleva.

»Nič vam ne bo treba delati, samo tu pa tam boste pogledali za Dominikom, kako mu gre delo od rok. Nič več ne boste samevali na Kolišču, ko je vojna v deželi! Kravo pripeljete lepo k nam, če pa bo treba kaj zorati ali posejati, je že Dominik za to. In kdaj pa kdaj pošljem na Kolišče Vodanko, da malo prezrači. Pri nas boste v vasi in nič se vam ne bo treba ubadati, če se vam bo zdelo, boste malo pomolili ali pa popravili žbrinco. Še tega bi bilo treba, da bi čez zimo ginevali na Kolišču!«

Ali je bil Tribelij res gluh ali pa se je delal takega?

»Popravlil bom tiste žbrince, ko pridem kaj na ogled. Tam okoli svetega Klemenca.« je rekel.

Brez vsakega dvoma je stal tam, s kožuhom, ki mu je visel z rame kakor z obešalnika, rahlo sklonjen v kolenih proti cesti. In bradica z zarezo se mu je prizanesljivo tresla, ko da se norčuje iz njega. Smehljal se je, nedovzeten za kakršno koli prigovarjanje.

In naj ga je Imica še tako prepričevala, je bilo vse bob ob steno. Naletela je na pravo ihto. Tribelij se ni vdal in ni hotel počakati niti do kosila. S kožuhom na rami jo je mahnil skozi kolono.

Ko je za pust Dominik pripeljal na dom nevesto, je Imica lahko za silo za nekaj časa pogrešala Vodanko. Poslala jo je na Kolišče, da malo pogospodinji pri Tribeliju.

XXVI

Vodanka je ostala na Kolišču kakšen teden, potem se je vrnila. Zima je šla, ona pa se je enkrat na mesec oglasila pri Tribeliju, če mu je bilo treba kaj zašiti ali kaj zasaditi v vrtu. Gredice pred hišo so bile od zdavnaj zanemarjene, saj Tribelij ni imel smisla, da bi vsadil tam kaj za okras. Vodanka jih je oplela, potem pa prinesla z doma vršičke nageljnov, s katerimi je lahko po mili volji obsadila stezi do hiše. Tribeliju se ni zdelo škoda zemlje. Gledal je na to, ko da ga preveč ne zanima, če bodo namesto graha rasli pred Koliščem nageljni. Dekle je imelo svoje misli in on se več kot toliko ni zanimal. A ko se je nekega večera vrnil z njive in našel stezo lepo osnaženo in podsuto, se je počutil kakor na praznik. Ničesar ni rekel, skoraj zardel je v zadregi. Nič ni škodilo, če je bila steza brez plevela. Bilo ga je nekam sram, da si ni sam nikoli vzel časa za to. Bilo je le drugače, če ni bil sam. Le da je dekle hotelo napraviti vse preveč lepo.

Postajalo je manj mrzlo. Čaven se je videl vsak dan razločnejše. Detelišče v dolini je postajalo bolj zeleno. Vodanka je spet prišla, da Tribeliju ne bi bilo treba biti samemu za veliko noč. Prinesla mu je domačega žegna,

gnjat z vejico koromača. In ko se je Tribelij zjutraj vrnil od vstajenja v Štivanu, je odgriznil koromač, izrekel zagovor proti kačjemu piku in pokusil tudi gnjat. Postajal je pozabljiv, toda še vedno je neprestano brkljal, ko da je bilo daleč do tega, da bo obležal.

In vsakikrat si je Vodanka vzela kakšno uro, da je kaj uredila pred hišo. Steza je bila že, kakor je bilo treba, in nageljni so se prijemali. To ji je dalo toliko veselja, da je zdaj hotela uravnati tudi skrile ob gredicah. Nekatere so še stale pokonci, toda po večini so bile izruvane in pol steptane v zemljo. Uredila jih je v ravno navpično vrsto, na konceh pa zasadila po en kapnik. Tudi kapnika sta se že leta valjala po tleh. Spomnila se jih je. Gomer ju je obtolkel, ko sta se nekoč skupaj spustila tako globoko v votlino, da je bilo že nevarno. Večji kapnik je Gomer dal nji, ona ga je vzela, toda kapnik je bil pretežak in tako je Gomer vzel tudi tega in ga zasadil pred hišo. Bil je tale, šilast in nažlebčan, ki ga je pravkar zravnila. Kdaj že je bilo to?

Sklonila se je, da ga je pritrdila okrog in okrog s prstjo. Ko je končala, se je umaknila za korak, da se je lahko zamislila ob tisti njegovi opečnatorjavi, surovi, presajeni lepoti. Če je za spoznanje sklopila oči, je bil videti kapnik kakor zubelj na gredici.

Bila je sama, Tribelija je spet zaneslo v gozd. Grabil je listje nekje pod Volčjim vrhom. Bila je tišina pred pomladjo, ko v gozdu še ni ščebetanja, ampak komaj kak redek prelet vznemirjenega ptiča, ki še ni vaje sredi te previsoke goščave. Pogledala je tja. Slišati je bilo Tribelija, listje je glasno šumelo, ko da se starec koplje v njem. A to je bil glas, ki ni motil tišine. Spominjal jo je zvenenja, ki sta mu prisluškovala z Gomerjem, ko sta stala na dnu votline.

Stala je tam, vsa vitka in večerna, ko da je pravkar stopila v črnolasem dihu sape s hišnega pragu. Začutila je nekaj mehkega, ki je šlo komaj zaznavno skozi njo kakor senca skozi grm. Lahno se je obrnila in stekla, da si umije roke.

Bilo ji je osemnajst let.

XXVII

Popoldan je in vse je tiho okoli samotne skrilaste hiše sredi hrastja, ko hodi Tribelij po hlevu in poklada živini. Najprej naloži volu, potem telički, končno ponese sveženj sena še kravi, ki hlastne z gobcem, da se starec opoteče v razmehčanem nastilju. Ko pride spet do ravnovesja, spozna, da se je zmotil, ker v hlevu ni ne vola ne teličke, ampak samo krava. Krotko zamahne z roko, ko da prav nič ne da na svojo pozabljivost. In tako pomakne kravi še ostala dva svežnja, ki ju je dal po pomoti v prazne jasli. A ko potem pometa po njih drožje z dlano, nekaj zasliši. Stopi na borjač in se ozre naokrog. Še je svetlo.

»Kaj je bilo, Vodanka?« vpraša.

Vodanka ga je zaslišala in je vsa nemirna in prisluškuje, ko stopi na hišni prag.

»Me nisi poklicala?« vpraša starec.

»Ne, nunc.«

»Potem me je kdo drug poklical.«

»Kdo neki bi bil? Kaj še, žive duše ni nikjer.«

»Kako praviš?«

»Pravim, da ni nikogar, ki bi vas klical.«

Starec je ves v zadregi, ker verjame, da se dekle ni zlagalo. Pridno dekle je in morda je bilo zamišljeno v svoje delo, pa ni slišalo.

On je čisto razločno slišal.

»Da je bil Gomer?« pravi starec.

»Oh, samo zdelo se je vam, da slišite.«

Starec ostane tam tudi potem, ko se je dekle umaknilo s pragu. Malo se pomeni sam s seboj. Glas je bilo zanesljivo slišati, čeprav ne tako razločno, da bi ne bila to lahko tudi Mislana. Brezskrbno se vrne v hlev.

»No, bo pa še enkrat poklical,« pravi.

Pokliče drugič in starec ostane negiben z grabljami, s katerimi je pehal listje pod kravo. Ne da bi se mudil, prisloni grablje k jaslim in odločno stopi še enkrat na borjač.

So glasovi, ki jih ne gre preslišati.

Nič več ne povprašuje dekleta, ker je tudi tokrat prav gotovo preslišalo, ampak se napoti proti orehu, kjer bo morda dojel smer, od koder prihaja glas. Kliče ga z Volčjega vrha.

Kolikokrat je že prehodil stezo, ki pelje od oreha tja gor?

Dokajkrat jo je prehodil, odkar je tu. Hodil je in grabil to stezo, odkar se je rodil. A letos je ni nič kaj preveč čisto pograbil, danes ima boljše oči in vidi, koliko listja je pustil. In čim više gre, tem bolj se mu zdi škoda tega

listja. Kako, da ga je takrat spregledal, ko mu pa danes kar raste pred očmi? Kar preveč ga je, suho je in šumi, a zdaj ga vse to bogato pošumevanje kar jezi, ker mu ne da več tako razločno slišati glasu.

Morda mu bo laže sledil, če se bo sezul.

In tako pusti opanke na stezi, vstane in hodi bos. Stopali sta mu oglati in žilavi kakor iz lesa, palca na obeh nogah nakazno skvečena navznoter, da mu kosti ob njih izstopata kakor grča na deblu. In vendar se brez napora vzpenjata po stezi, skoraj nagajivo poskakujeta po listju, kakor sta hodila tu nepregledno vrsto let, odkar se je rodil na Kolišču in nosil žbrince z Volčjega vrha. Koli-kokrat so hrasti ozeleneli in se obleteli, odkar je tu med njimi on, stari dobri duh Grmade?

In če glas potihava, nič ne de. Zaslišal ga je že tako od blizu, da ga ne more več zgrešiti. Prišel bo do njega, tudi če bo stopal počasneje. Čemu bi se upehal, ko je še samo korak?

Brez napora bo šlo brez sence bolečine, samo od sebe po tem listju.

Nič več se ne bo gnal. Glas ga bo že počakal.

Tule, na primer, kjer je prestop bolj strm, se ne bo prav nič zaganjal.

Laže bo čezenj, če bo pokleknil z eno nogo in potegnil drugo za seboj.

Kaj, z obema nogama bo pokleknil, tako lepo do kolen v listje. Vzpenjal se bo po štirih, saj je že tule ta srebrni, varni in uspavajoči glas, ki ga vabi ...

Sonce še ni zašlo. Vodanka je kuhala, sede pri kolovratu je počakala večera in prižgala trsko. In nič kaj se ni ukvarjala s tem, kaj zdaj dela Tribelij. Šele ko mu je nalila njegovo malo leseno skledo, ga je šla klicat. V hlevu ga ni bilo, čeprav je bil na stežaj odprt. Grablje so bile prislonjene k jaslim in krava je prežvekovala. Vzpela je po lestvi na senik, toda tudi njegovo ležišče je bilo prazno. Iskala ga je okrog hiše, nekajkrat zaklicala v gozd, toda Tribelij se ni oglasil.

Upihnila je trsko, potegnila zapah pri vratih in odšla.

Vrnila se je naslednji dan z Dominikom, ki je po kratkem iskanju naletel na njegove opanke. In ko je zagledal vrh steze Tribelija, se mu je zazdel tudi mrtev prav takšen, kakršnega se je spominjal, ko se je kleče iztegoval proti grmu in izbrskaval listje. V naročju ga je prenesel na Kolišče, zbil rakev in podjetno opravil, kar je treba z mrličem. Čez noč je ostal sam z njim, medtem ko je Vodanka šla, da sporoči novico o Tribelijevi smrti Gomerju, če bi bil v Devinu.

XXVIII

Gomer je bil sholar. Življenje si je naprej utiralo pot v neznano. Z ranim poletjem je šlo tudi prvo visokošolsko leto h kraju — a on? Kje je bil njegov dom?

Da je bil na gradu Lamoral, bi se bil počutil na njem manj tujca, kakor se je počutil zdaj ob Hugonu. In komaj je razjahal in stopil v grad, se je že skesal, da je pustil Padovo. Hugon sam mu ni rekel nič žalega, toda zdaj mu je bilo dovolj, da je zagledal njegovo plavolaso postavo, ko se je kretala po dvorišču, s samovšečno zavestjo gospodarja, nabrano okrog tenko rezanih ustnic. In terasa je oživiljala spomin na Elizabeto, ga hranila z novim trpkim prezirom. Če pa se je ozrl na morje, ga je pogled proti solinam spomnil dne, ko je izgubil vero, da mati živi. Misel na njen konec mu ni dala miru niti v novem okolju v Padovi. Pravzaprav si sam ni bil na jasnem, ali ga ni vleklo v Devin tudi zato, da pride tej skrivnosti na jasno. In poletje se je začenjalo v nemiru, z vzgibi neznanega domotožja v globinah, počitnice so se odpirale kakor v oboku brezupa. In tako se je že na dan prihoda izgubil iz gradu. Kar ga je še čakalo to poletje, je bil kak obisk na Kolišču, kakšen skok h Kolomanu v

samostan, branje ob pultu v opustelih večerih — in to izbegavanje v samoto.

Zdaj ni bilo prvič, da ga je vleklo kraj Timave, v pol zapuščene vrtove z grmi starikavih smokev, v vinograd na otoku. Voda je bruhala še izpod skale, izlivala se je iz kamnitih naročij sveta, ki je bil njegov. Toda takoj potem je prehajala v ravnino brez kamna, umirjala se je in že ni bila njegova, šla je med ločje in žalujke in se odtujevala v močvirjih. Že otroka ga je mikalo sem, ko je spremljal deda, kadar je moral v suši s škaфом po vodo v Štivan. Ob tej vznemirljivi meji dveh narav, tu med gmajno in ravninskim zelenjem je sanjal o Elizabeti, ko je bila še sen. A danes?

Počasno je zaveslal s čolnom in izstopil na otoku. Ko je začel stopati tam, je začutil, da ne more stopiti na ta kraj, ne da bi sanjal.

Tod skozi so šli barbari s svojimi vozmi in čredami in opustošili to zemljo, da so si netili ognje v svojih divjih nočeh. In še prej so imeli na otoku, kjer je stopal, Rimljani svoj tihi kot.

Tu, kjer je zdaj rasel vinograd, so stale njihove topli-ce.

Ne, toplega vrelca ni bilo več. Tamle je moral izvirati, v zatišju palm, sredi impluvija iz marmorja, kjer je zdaj ves tih cvetel vinograd. Hladno je sprejemal ta vonj, v katerem je bilo kakor neko izgubljeno poslavljanje.

Da, to je bil otok mrtvih, le kakšen še neuporabljen, pol potopljen kamen je dramil spomin mrtvega veka:

AB VD RV — SICUT

Takrat je bilo upanje boginja in rimski dekurioni so ji tu, pod Grmado, postavljali tablice iz belega marmorja v zahvalo za zdravje svojih žena. In vrelec je žuborel v vročih rimskih nočeh ... A on je zdaj lahko samo prevračal kamne, jim strgal lišaj in prebiral njihovo vznemirljivo govorico.

Ali ni bilo to odveč? Ne, ni bilo novo, živeti. Ni bilo novo, ljubiti. Biti sam na tem otoku, brez očeta, matere, brata, ljubezni — to je bilo novo. Sanjariti o tistem marmornem propileju, kjer je v vročem škrlatu žarelo telo Julije, otožne rimske kraljice ...

Onkraj, v drugem vinogradu, je stopal kmet in iskal trtjone. Voda je rezko šumela in samostanski brat je kidal gnoj. Gomer se je počasi vračal k čolnu. Stopil je vanj in pustil, da ga je sam tok poševno prenesel na drugo stran, kjer je izstopil in se napoti proti Devinu.

Vračal se je tja, kjer je moral biti doma.

A še nikoli se ni počutil v tem zatohlem gnezdu manj doma kakor zdaj.

Numeran je cepil drva in iz kuhinje je zaudarjalo po nesnagi. Vse to je bilo že staro in preizkušeno. In prav tako je bilo že staro s Klelijo, Hugonovo sestro, čeprav

sta se komaj poznala. Tiste njene vodenomodne, kakor začarane oči, si katerimi ga je tako lačno gledala, ko je prihajal tisti obraz, posejan z ogrci, s svetlimi brčicami nad zgornjo ustnico, z barvo rastline, ki je rasla v temi; in tista njena dobrota z njim, ki bi ga rada naredila bolj pobožnega in ki je vedno hotela deliti z njim svoj obrok sadja — v vsem tem ni bilo nič takega, kar bi dalo neki priokus temu večeru.

»Berete?« jo je odgovoril, da bi ne šel mimo molče.

Sedela je v tisti svoji sirotni drži, ko da je po krivici zasedla mesto na gradu. Blede lise rdečice so jo zalile.

»Da,« je rekla in povzela mehko, kakor zlogovaje: »Ko preberem, posodim vam. Tako lepo je, kar pravi v svoji okrožnici sveti oče Grigorij (bila je njena posebnost, da ni rekla Gregorij),« je rekla in s svojim prehlajenim, krotkim glasom prebrala stavek iz zvitka.

Nato se je pozanimala za knjigo, ki jo je nosil s seboj. Bleda rdečica, ki se ji je lovila po licih, jo je spravljal v zadrego. Da, tudi sama je začela v Velesovem prebirati Lukana, je rekla.

»A šlo je zelo počasi. Tako sem si včasih mislila, da je zame Lukan pretežak pesnik. Zelo sem se trudila, toda prav nikogar ni bilo, ki bi mi malo pomagal. Takole, mi razložil kakšno težje mesto. Mogoče se bi katerega spomnila, če bi mi blagovolili posodili knjigo za trenutek.«

Spoštjivo je zalistala v knjigo, s tistimi svojimi prozornimi, malo predolgimi prsti. Začela se je smehljati od zadrege, ker tistega mesta ni mogla takoj najti. Ah, kjerkoli je pogledala, je bilo enako težko ... Njemu je bilo gotovo laže in skoraj bi se ga drznila prositi za malo pomoč, ko ...

Gomer se je skušal nasmehnuti. Nič ni imel proti, je rekel.

»Zadostovala bi ena ura na dan,« je rekla Klelija.

Gomer je sedel in Klelija, vsa vznemirjena ob tej njegovi uslužnosti, je hitro spravila nogo pod stol. Ustrezen kroj obleke je znatno zabrisaval njeno grbo. Bila je v zadregi, toda Gomer je kmalu spoznal, da ji ni bilo do tega, da bi v svoji skromnosti pretiravala. Bleda in zardevajoča obenem je skoraj enakopravno izrekla svoje mišljenje, če je šlo za kako splošnejše učenje vprašanje.

Bila je namreč mnenja, da je Lukanov jezik mnogo manj dober kot Vergilov. Gomer je pripomnil, da morada podcenjuje Lukana. Klelija je še bolj zardela in skušala podrobneje utemeljiti svojo sodbo. Iz ihte, s katero se je zavzemala za stvar, je Gomer čutil težnjo, da je ne bi jemal za diletanta.

Gledal je čez njene rame v zid, mimo tistega njenega zardevanja, ki mu je bilo odveč. A iz njenega tona je zvenelo prepričanje, da priteguje njegovo pozornost.

»Je pa Lukan zgodovinsko dosleden,« je rekla.

»Do kod ste ga brali?« je rekel, da ne bi delj odlašal z uro, ki se je morala šele začeti.

»Oh, bilo je takoj začetka, ko sem odnehala, ko je govorila o Pompeju ...«

Ena ura — ali niso bile prav vse ure takšne, kar se je vrnil?

Ko je potem vstala, da mu ponudi polovico svoje malice, je opazil, da je šantala manj opazno, kakor se mu je sprva zdelo. S podloženo peto se je dala ta napaka znatno popraviti.

Ponudila mu je pladenj z jabolki.

»Polovica je vaših,« je rekla toplo in samoumevno.

Ni se hotel upirati. Vzel je jabolko in ga pokusil. Bilo je staro, s postanim okusom življenja brez smisla.

XXIX

Že naslednji dan je zvedel za Tribelijevo smrt. Novico mu je sporočil Hugon, ki da jo je dobil od nekega dekleta, ki da ga je iskalo v gradu, ko je bil on pri patru Kolomanu.

»Vaš stari hlapec je umrl,« mu je rekel Hugon.

»Kdo?«

»Tisti stari, ki te je prihajal obiskovat.«

»Ne, to je moj ded,« je rekel Gomer.

»Nekoč si mi rekel, da dela pri vas za hlapca.«

Gomer se je ugriznil v ustnice. Da, nekoč je rekel to, ko se je sramoval pred njim. A doslej se je toliko spremenil, da ni hotel požreti tistega dvoumja, s katerim ga je Hugon zbodel do krvi.

»Zdaj pravim, da je moj ded,« je odbil.

»To je tvoja stvar,« je rekel Hugon.

»Ne samo moja, če pa se je celo na Koroškem zvedelo, kdo sem.«

»O čem govoriš?«

»Kar tako, tjavdan.«

»To si prihrani za kakšnega nedoraslega sholarja, ki ti je tovariš.«

»Ti me ne boš učil, kaj naj govorim.«

Pustil je Hugona in šel. Prišel je na Kolišče, ko je Tribelij ležal še v rakvi na mizi, z zarezano bradico negibno navzgor. Vrata v sobo so se mehko vdajala kakor nekoč. Pokropil ga je in se pozdravil z Nitraborjevimi, ki so bili edini tam. Imica se je zredila, a se mu ni zdela postarana. Dominik je bil že cel mož. A Vodanka?

Odkar je šel z doma, je skoraj ni videl več. Opazil jo je nekoč na semnju, pa jo v gneči spet zgrešil. Ostala mu je v spominu, ovita v tisti čar, v katerem se mu je prikazovalo nekdanje življenje na gmajni — kot neukročeno dekletce, ki se je pretepalo z njim ali pa se na vso moč smejalo, če je oponašal deda pri kosilu. Zdaj je bil ded mrtev, vznak na mizi je prizanesljivo čakal na svojo zadnjo pot, vtem ko je on gledal Vodanko in je ni več spoznaval. Bila je manjša od njega, segala mu je malo čez prsi, ne premajhna ne previsoka za deklico, ki je postajala ženska. Nič kmečkega ni bilo na njej razen tiste čistosti v pogledu, s katerim ga je kakor ovila, ko sta se pozdravila. Nevsiljivo in prav tako brez zadrege se mu je predstavila, znancu iz otroških let, ki je bil zdaj sholar. Bila je otožna in ji ni bilo do besed. Kdaj pa kdaj je pogledala na mrliča in se potem z istim rahlim, vprašujočim in nezaupljivim pogledom vračala k njemu. Potem sta se oba zazrla v mrliča in stala tam, dokler ga niso dvignili. Ob njej je šel Gomer za rakvijo po opleti

stezi med gredicami, potem po gozdu in na kolovoz, od koder Kolišča ni bilo več videti. Bila je pot iz detinstva, tista začudena odpirajoča se steza, ki se je vrh slemena odpirala na morje in na sinjo neskončnost kraj njega. Tako je bilo tudi ta dan.

Nikoli si ne bi bil mislil, da pojde za dedovim pogrebom tako spokojno spravljen sam s seboj. Tamle je bilo morje, z novo svetlobo od detinstva, ki se je zdaj prav tako mehko pela čez obalo. In tudi malo vaško pokopališče je bilo vse v soncu. In žalost, ki jo je čutil, kakor da ni bila od smrti. Bila je brez tesnobe, premešana z novo tolažbo, vsa topla kakor tiste nedelje, ko je prihajal na grad Tribelij, da mu pripoveduje o Kolišču.

Kajti zdaj se je zavedel, da ded ni smel biti poslednji Koliščar. Moral je biti le člen rodu, ki je krčil gozd na Grmadi. In zdaj je bila vrsta na njem, Gomerju, da ga nasledi.

Bila sta zadnja, ki sta stopila s pokopališča. Samo Dominik je bil še tam in zasipal grob. Drug ob drugem sta krenila mimo majhne ciprese skozi vratca, prečkala cesto in stopila po kolovozu navkreber.

Ko sta prišla do prelaza, sta se obrnila. Tribelijevega groba ni bilo videti. Bil je na prisojnem, pod zidom. Toda vseeno sta se obrnila, kakor da sta se tiho sporazumela za to nemo slovo. Njune oči so se srečale. Po-

gledala sta se v skladni otožnosti, v čilem soglasju s smrtjo, brez igre. Kolovoz je peljal po planem v gozd in zdaj se jima je korak sam od sebe uravnaval. Govorila sta, a vedno redkeje. Vsaka beseda je delala premolk do naslednje še daljši. Nista šla proti Kolišču, ampak krenila sta s steze na sled, ki se je cepila proti Volčjemu vrhu.

Brez pomisleka sta stopila s poti, kakor po kakem nezavednem in davnem sporazumu. Prihajala sta s pokopališča, a njima je bilo kakor na poletni dan, ko se v oblakih trže sinjina po nevihti.

»Nič mi ni, ko da je toliko let vmes, odkar sem hodil s tabo na ta vrh, od koder so se dale šteti ladje na morju.«

»Šla sem z očetom, ko je pripravljajal stojnice za semenj. Takrat sem te videla najbolj od blizu. Nisi me opazil in nisem te poklicala.«

»Videl sem te in te zgrešil.«

»Mislila sem, da me nisi hotel videti. Bili ste v treh. Bil si z gospodom in njegovim sinom, s tistim, s katerim sem včeraj govorila na gradu, ko sem te iskala. Ali ima kaj proti tebi?«

»Kaj ti je rekel?«

»Rekel je, da se ne zanima, kod hodiš. Vprašal je, ali ni bil Tribelij hlapec pri Koliščarjevih. Ali ni vedel, da je bil tvoj ded?«

»Sovraži me,« je rekel Gomer. »In jaz ga sovražim.«

»Vprašal me je, od kod te poznam.«

»Zakaj je hotel to vedeti?«

»Kdove. Za jutri je rekel, naj se oglasim na gradu.«

Pogledal jo je.

»Oglasila se boš pri meni, ko bom tam. Preden se vrnem na Kolišče, moram za kakšen dan na grad. Hotel sem s tabo do sem, do Volčjega vrha.«

Mala jasa na vrhu je bila razkopana z jarki. Kdove, morda je kdo izkopaval ilovico. Ali je bilo to od oglarjev? Drug ob drugem sta šla na rob jase, od koder se je odpiralo na morje. Sonce je že zašlo in puščalo za sabo neko škrlatno medlenje. Dimi so se dvigali po Furlaniji. Tiho se je nočilo, le iz dalje je prihajalo kakor nekakšno polzenje, kakor odmev karavane na poti. Oba sta poslušala. Vsa skromna je stala tam, a kakor predahnjena od noči, ki se je bližala. Lahka črna obleka jo je ovijala v otožnost. Šele zdaj je odgovorila njegovemu pogledu. Ni bilo ostrine na njenem obrazu, ko da so ga izoblikovale roke mehkega kiparja. Kakor iz dalje je pogledala, vsa krhka in čista, izza tistih nedotaknjenih vek. A njen izraz je bil kakor izraz črnolasega angela pred solzami. Stala je tam, ko da je to edini hip, ko je ob njem in ga potlej ne bo več videla.

»Ali ni kakor polzenje?« je rekla.

»Kakor neko prihajanje.«

»Glej, te proge teme nad morjem.«

»Slišiš to?«

»Slišim kakor ti. Ali ni kakor kako bližanje peruti?«

»Kakor če bi se vzela jata galebov z onkraj voda.«

»Tiho prihaja ...«

»Tu je.«

Ni ga gledala, kakor da je sama, je še naprej gledala tja ... A on je videl vzgib njenih vek, ko da se ji je oko ovlažilo. Stresla je glavo kakor jezna sama nase, da se je prepustila sanji. A njen obraz je bil razmehčan, bil je kakor črnolas dihan, ki je zavel.

»Tako neumna sem,« je rekla.

»Ne smeš govoriti tako.«

Tedaj se je zjokala. A jokala je tako, kakor da je sama, upirajoč se solzam, obrnjena stran, kakor ljubosumna na svojo nesrečo.

Obrnila se je. Še je bila vsa v solzah. Nova svetloba ji je bila v očeh.

»Zakaj jočeš?« jo je vprašal.

Ni odgovorila. »Bojim se. Morda se oba bojiva tega, kar je že.«

»Ne, ne morem verjeti.«

Šla sta z vrha. In ko sta prišla do jarka, ji je pomolil roko, da bi ji pomagal čezenj. Ni je sprejela, ko da je ni opazila. Nedotaknjen otrok je bila. V gozdu je bilo temno, a Vodanka je hodila vsa lahka, sproščeno se je razgovo-

rila in mu domače pripovedovala o domu, ko da se ne zaveda noči. Šla sta mimo Kolišča in se tam, kjer se je pot dvignila iz doline na svetleje, poslovila.

»Kdaj prideš?«

»Morda že dopoldne. Vprašala bom po tebi.«

»Na gradu bom ves dan. Spravljal bom svoje stvari in te čakal.«

»Zdaj grem.«

»Zbogom, Vodanka.«

Obrnil se je na stezi, z njenim nasmehom v očeh.

XXX

Vsekakor se je moral še oglasiti v gradu. V njegovi sobi so bile stvari, predvsem knjige, ki jih ni mislil pustiti. Moral se je posloviti od služinčadi, od ljudi, ki so se navezali nanj, ponosni, da vidijo v svojem človeku mladega gospoda. In Numeran je bil še tam, s katerim se še ni utegnil kaj več razgovoriti.

Zdaj, ko je Lamoral s svojo stotnijo pustošil nasade Tržačanom tam nekje v Istri in ga zaenkrat ni bilo pričakovati nazaj, je lahko opravil vse to pri belem dnevu, brez vsakega skrivanja. Da bi se Hugon upiral njegovi odločitvi, tega ni bilo pričakovati. Kar pa se je tikalo ostalih s Klelijo vred, mu nihče ni mogel braniti, da bi bil sam svoj gospod.

Čutil se je svobodnega kakor nikoli. In čeprav je bilo na večer pogreba, ko je izgubil zadnjega svojega rodu, se ni čutil samega. Ko je nazaj grede prišel do prelaza, se ni ognil kolovozu, ki ga je moral peljati mimo pokopališča. Brez tesnobe, s toplim občutkom domačnosti je šel skozi še neshlajeno poletno temo mimo odprtih lesenih vratc, kjer je v bližini počival Tribelij. Lahko bi zdaj hodil

kjerkoli in ne bi bil sam. Bila sta v dvoje, ki sta zdaj hodila v življenje.

Gredeč po cesti si je v mislih ponovil vsak hip, ki ga je preživel, odkar je na Kolišču srečal Vodanko. Slišal je vodo, katere glas je zamiral za njim, čim dalje je stopal. Bila je topla junijska noč, s kakšno senco dišečega grma kraj poti. In tamle nad njim je bila Andromeda, ozvezdje, ki ga je spoznaval. Sijala je, ko da se je pravkar vžgala s svojimi toplimi nizkimi zvezdami, da sije nad njegovo srečo. Bil je srečen, kakor si ne bi bil nikoli upal predstavljati, da je možno biti srečen, odkar je Elizabeta razbila njegov sen. Ne, ona ni bila, ki bi lahko doumela njegov sen. In ves ta čas prav do današnjega dne je mislil, da prav tako ni ženske, ki bi doumela to. Ničesar več ni pričakoval, kakor cepljen s strupom, ki mu ni dal, da bi videl kakšen smisel pred sabo. A zdaj, z vrhunca skladne blaženosti, ki ga je obhajala, se je spominjal brez sovraštva nje, Majnardove hčere. Ni je smel sovražit, ker se ga ni sramovala, ker ga je morda ljubila. A čutil je do nje isto kot na večer, ko je dobil njeno pismo, nek odsoten, nepovraten prezir. Samo enkrat jo je srečal potem, na izletu, ki ga je napravil s kranjskimi sholarji v Videm. Elizabeta je bila tam v družbi Goričanov. Dal ji je roko, a ona je morala začutiti, s kakšnim hladom. Zakrivala je svojo zagrenjenost z igranjem ponosa. Ko je šla, je pogledal za njo, na noge, ki so se mu nekoč zde-

le, kakor da so prišle izpod Fidiijevega dleta. Zdaj sta mu dali vtis dveh težkih cokel — da, še enkrat jo mora srečati, ne sam, ampak z Vodanko ob sebi.

»Ta je bila, pričakovana!« ji poreče.

Vodanka — zdaj je šla sama skozi gozd, on jo je spremljal s svojo mislijo in blagoslavljal vsek njen korak. Ona je bila, tista izsanjana, ženska, ki je znala iti v koraku z njegovo sanjo, sanjo mladega pesnika. Zdaj je bila morda že doma, v vasi, ko je on prestopal prag tega za-tohlega gnezda.

Spet je bila pred gradom vojaščina, oddelek pešcev, ki se je preskrboval z živežem. Prihajali so in spet odhajali na grad. Tudi v vratarnici so se gnetli in se po vsem videzu zabavali z Numeranom, ki je igral z njimi. Vino je teklo in tja do dvorišča je segal zadah, ki je prihajal iz tiste zasilne beznice.

»Poslal sem očetu sporočilo, da si prišel.«

Hugon je bil tu, ki ga je nagovoril.

»Ni bilo treba, ko spet odhajam,« je rekel Gomer.

»Očetov ukaz je bil, da mu sporočim, ko se vrneš iz Padove.«

»Lahko.«

»Kam odhajaš?«

Hugona ni zanimalo, če je hotel Gomer stran. Toda zdaj je bil on tisti, ki je nadomestoval očeta. Zato je mo-

ral vedeti, kam Gomer misli. Toda zaman je čakal odgovora.

Gomer je molčal; hotel je stopiti mimo njega.

»Greš nazaj v Padovo?«.

»Ne.«

»Ne mislim te prositi.«

»Potem je v redu.« je rekel Gomer in šel.

Za sabo je čutil Hugonove oči, ki so mu sledile. Šel je v svojo sobo in povezal sveženj, kar je imel tam glagolskih knjig. Latinskih je bilo več, za več svežnjev, a to bo sta uredila jutri z Vodanko.

Stopil je k oknu, ne da bi se naslonil. Slano in vznemirljivo je zadišalo od morja. Bil je v kratkem suknjiču in zunaj je bila navadna poletna noč, vse je bilo navadno okrog njega, tudi razpoka, ki jo je začutil na oken-skem kamnu, na tem obrabljenem peščenjaku, če je položil roko nanj — in vendar, kako novo, kakor oživljeno je bilo vse to! In Vodanka je čutila isto, zdaj, ko so se ji morda speči zvrčali lasje na blazino in je zaspala ob misli nanj. Bil je srečen. A ni mogel spati.

Zunaj, na dvorišču, je bilo živahno kakor podnevi. Dolgo so odhajali vojaki, preden je bila na gradu spet tišina. Stopničasta steza je bila posuta z odpadki, s kosi cunj in vsakovrstno nesnago, prav do izhoda. Pred vartarnico se je belila na tleh mehka steptana plast, morda

moka, ki je ušla iz počene vreče. A kaj je počenjal Numeran, da je bila v vratarnici še luč?

Sklanjal se je ob leščerbi, prešteval novce, z lačnim izrazom okoli malih napetih ustnic je delal obračun tega dne. Igranje je neslo, če se mu ob tej uri ni zdelo spati. Morda mu je pomagal k budnosti meh, ki ga je imel ob nogah in se sklonil k njemu, kadar je odrinil od sebe kupček, ki ga je odštel.

Gomer je vstopil prav takrat, ko je pil, da bi ga tako manj presenetil. Toda Numeran kakor da je zagledal prikazen. Obstal je, ves bled.

Kdove, morda je bila ura res takšna, da se je celo ta neukročeni starec ustrašil. In Gomer se je moral pošaliti, moral je napraviti požirek njegovega vina, da je Numeran verjel, da ni prikazen, ampak mladi gospod, ki se mu ne da spati.

»Da. Koliščar sem, menda me nisi pozabil to leto, kar sem bil v Padovi, kaj?«

»Mladega gospoda ne bom tako hitro pozabil! Bil si še majhen, ko sem te prvič videl prav tamle, pri vratih, ko te je oskrbnik pripeljal iz Trsta. Splašeno si se oziral, kot paglavca, ki gre prvič v grad — zdaj pa je iz tega paglavca zrasel sholar!«

»Tak ne boš pozabil na Koliščarja, če spet gre z gradu?«

»Koliščarja?« je rekel Numeran. »Ne.« Bilo je, ko da je preslišal vprašanje. »No, vidiš, novce stojem. Ni vse slabo za to, da škoduje. Niti vojna ne.«

In Numeran šteje sredi opustošene vratarnice, prešteje in odrine kupček po še neposušnem vinskem madežu.

»Koliko?« vpraša Gomer.

»Deset,« odgovori Numeran.

»Vštel si se.«

Numeran še enkrat prešteje kupček z devetimi novci.

»Sholar si in črne bukve imaš.«

»Zato vem, da si se uštel.«

»Seveda sem se.«

Našteje drug kupček.

»Nisem pijan,« pravi.

»Vidim.«

Šteje, a roka mu nekam prehlavno preklada novce. Pogleda Gomerja.

»Bil sem pijan, a zdaj nisem.«

»Kdaj misliš, da si bil najbolj pijan?«

Numeran preneha šteti.

Bled je. Čemu ga je tako pogledal?

»Če imas črne bukve, veš, kdaj. A zdaj pusti, mladi gospod, da končam s prekletim štetjem.«

»Kar štej.«

A Numeranu štetje kakor da ne gre. Kakor da je obupal.

»Bil sem pijan,« pravi. »Takrat sem bil pijan do neza-
vesti.«

»Da sploh nisi ločil obrazov ljudi.«

Molk. In noč onkraj vrat. Niti stražarja na stolpu ni
slišati.

»Povej, če morda nisi človek.«

»Kaj te zanima?«

Spet molk.

»Bil sem pijan, a četudi bi bil mogel videti Koliščarko,
je ne bi smel.«

»Je ne bi smel?«

»Ne.«

»Kajne, da je nisi videl?«

»Nisem videl, da je zvečer prišla v grad, in nisem sli-
shal, da hoče h gospodu Lamoralu, in nisem videl gospo-
da Lamorala, ko je prišel ves krvav po stopnicah. In ni-
sem bil jaz, ki ga je gospod Lamoral stisnil ob zid drvar-
nice.«

»In nisi bil tisti, ki si jo videl, kam je šla z gradu.«

»Nikamor ni šla z gradu.«

»Je bila to utopljenka?«

»Morda, ni je bilo prepozmati.«

»Lamoral bo povedal, ko se vrne.«

»Imej usmiljenje z mano, če si človek.«

XXXI

Kdove, koliko je bila ura — zunaj je bilo manj temno. Stopnice na stezi so se vlažno svetlikale. Na dvorišču je še pustošil vzduh po vojaštvu, a tudi tam je bilo svetleje. Na mali vzhodni terasi — tam se je nemara že svitalo.

Šel je tja.

Na bregu onkraj prepadnega tolmana se je tema že rahljala, postajala je gneča dreves, medlo zelenje v strmini.

Jutro. Dan, ki ga je še sinoči tako sanjal —

Le kratka kresna noč je bila vmes. In kaj kmalu, komaj se zdani, se bo odtod odprl znani razgled. Vse bo kakor včeraj, kakor od zdavnaj, neizpremenjeno — pod teraso bo ležal tolmun in kotanjasto dno se mu bo sinje odražalo skozi prozorno mornico. In skalnati otok kraj njega bo kakor vedno dajal očem vtis padlega galeba s sprostrtimi perutmi. Kar se bo tamle na bregu iztrgalo iz teme, bo še vedno isti oljčni gaj. Neizpremenjeno bo vse okrog njega — in on?

Mater je našel. A kaj je še naprej vrtalo v njem?

Naslonil je roko na zid, odkrušil kamen in ga izpustil. Kamen se ni mogel nikjer odbiti — ob tem navpičnem stolpu iz žive skale ni mogel iti kakor prosto navzdol, do vode. Če bi še tako pirisluhnil, ne bi zaslišal pljuska. Previsoko je — to ozko teraso na sesljansko stran si je zamislil človek, ki je hotel z vrha prepada meriti vso dragocenost svojega obstoja.

Bil je tujec iz ravnin, ki je prišel sem, zavojevalec, ki mu je bila ta globina nedomača in ga je opajala. Prišel je in se zasidral tule na skali. Devinščina mu je vozila sem svoje pridelke. Dajala mu je žito in vino, seno in prašiče. Dajala mu je svoje neveste. —

Obšlo ga je, kakor od mravljincev. To ni bila igra mesečine, kar je videl — bilo je novo jutro, ki je vstajalo. Gaj v bregu je zanesljivo stopal iz teme. Nepovratno se je daniło. A tam, v vasi za Grmado, je spala deklica, lasje so se ji brezskrbno usipali na blazino, vsa je bila kakor v hipu, ko je usnula. In če je ljubezen prodirala tudi v nočni sen, se ji je moralo sanjati o njem, ki ga je prejšnji dan vzljubila.

V snu je hodila ob njem skozi poletni gozd. Kakor vila ga je peljala po stezi, nad katero je bilo hrastje najbolj gosto. Čmrlji so brneli v vročini in Vodanka je postala, bosa in prisluškujoča, ko je veverica tiho zaplavala v vejah. Peljala ga je za seboj, kakor svečenica v skrivnost. »Pojdiva,« je pravila, »zakaj se ustavljaš?« A on ni mo-

gel naprej. »Ne morem za tabo, angel moj.« Približala se mu je z mehko kretnjo ljubezni. »Zakaj ti je ta otožnost v očeh? Zakaj me gledaš, ko da nisi Gomer, prijatelj iz otroških let? Zakaj blediš. Tako sproščeno si šel po tej stezi ob meni včeraj, čeprav je bila noč! Je ne prepoznaš več? Ne prepoznaš več skrlaste strehe, ki se prikazuje na jasnici? Kolišče je, dom, ki je odslej najin. Vrt pred njim sem oplela, nageljne sem zasadila in zravnila kraj steze kapnika, ki si ju nekoč obtolkel v votlini. Zakaj postajaš? Ne prepoznavаш več hiše svojega očeta?«

»Povej mi ti, ki ne lažeš: povej mi ime mojega očeta, Vodanka.«

»Zakaj slabiš? Se ne spominjaš njegovega imena? Gomerja?«

»Samo on mora biti moj oče!«

»Vstani, pojdiva!«

»Ali sem še jaz tisti, ki si ga vzljubila ti, hči zemlje?«

»Ti si, Gomer!«

»Ali sem tudi jaz odtod? In ali je ta zemlja res moja? Sem jaz tisti?«

»Ti si!«

»Če kaj, me bo samo ta beseda odrešila.«

»Pojdiva, skoraj sva doma!«

»Šel bom, a počakaj, da ležem in se spočijem.«

Lezi, nesrečnež, ki te je zemlja varala. Zato si jo preveč vzljubil. Vzljubil si jo s strastjo zavojevalca, ki je pri-

šel iz mastnih nižin. Ta ljubezen je bila prevelika, da te ne bi peljala v pogin. Kajti zdaj spoznavaš, da si tujec na nji. Ona te izloča iz sebe, potem ko te je enkrat že izločila. Odpočij se tule na zidu terase. Tolmun že ni več tako globok, ker ga zdaj polni jutranja megla. Lezi in pusti, da se vsa preteklost izteče v to noč, preden se ne bo do kraja zdanilo.

»Hočem govoriti s tabo nocoj.«

»Predaleč sem, da bi te slišal.«

»Kje si?«

»Danes sem opustošil za sto dnin zemlje sovražnikom in zdaj počivam v šotoru, kjer prebiram poročilo, da si prišel.«

»Nisem tisti, ki ga misliš.«

»Nisi Gomer?«

»Zmotil si se.«

»Nisi sirota s Kolišča, ki sem jo posinovil? Nisi moj enakovredni lovski tovariš iz močvirij? Mladi sholar?«

»S Kolišča na Grmadi sem. Moja mati je služila pri tebi, preden sem se jaz rodil. Iztrgal si me iz moje mladosti. Poslal si me v samostan in sem pobegnil. Poiskal si me in me poslal nazaj. Ko sem drugič pobegnil, si me vzel k sebi na grad. Preoblekel si me v tujo obleko in me napravil enakopravnega s tvojim sinom Hugonom. Poslal si me v Padovo. Življenje si mi vzel, ki mi je bilo

namenjeno. Vseeno je, če si me morda ljubil. In zdaj si me napravil tujca na zemlji, ki je bila moja.«

»Nisi Gomer?«

»Tisti sem, ki je rad pomagal Jerneju, kadar je ta popravljal svojo čupo. In ki je hodil spraševat Numerana zaradi utopljenke. Tisti, ki je zaman iskal v tvoji zbirki zlatnik z okvaro. Se ga spominjaš? Sholar sem. A nisem tvoj posinovljenec. Moje ime mi je neznano.«

»Kdo si?«

»Nisem ta, ki sem bil do včeraj, zato te zdaj sovražim, čeprav te nisem nikoli ljubil. Spremenjen sem, da me ne boš več spoznal. Videl boš v meni dva človeka. Sovražita se drug drugega. In tebe s sinovskim sovraštvom.«

»Kaj delaš ob tej uri?«

»Ležim na zidu sesljanske terase in te čakam.«

Kratka kresna noč je šla. Nov dan je tu, medlo in nepočito se prebija gaj v strmini. Sonce je že zasijalo na streho gradu, a zid pod njo je še v nočni senci, prerisan z mrežo vlage po presledkih med kamni. Tam je okno, ki je bilo vso noč odprto.

»Za božjo voljo, vi ste.«

»Jaz, Klelija!«

»Kdaj sem vas že gledala. Nisem mogla spregovoriti od strahu, da bi se zbudili in ... Ne, ne mučite me, pojdite z zidu, imejte usmiljenje ...«

»Lahko bi me poklicali, saj nisem spal.«

»Niste spali? In ste bili tu vso noč? Moj Bog!«

»Mislil sem na vas, Klelija.«

»Oh ...«

»Oba rada bereva, oba imava rada Lukana, nekoč sem celo slišal, da sva si malo podobna, pomislite!«

»Vstanite od tam, prosim vas ...«

»Iz ljubezni do vas vstanem.«

»Oh, kaj delate, umrla bom, če ...«

»Nič, ali niste rekli, naj vstanem? Vstal sem pokonci na zidu, da bi vas lepše videl. Ampak če boste vpili, se odženem in potem ne bova nič več brala po eno uro na dan Lukana ...«

»Prosim vas, pri vaši materi!«

»Pri moji materi? No, pa spet sedem. In se takole obrnem proti vam, da mi bodo noge bingljale znotraj terase. Tako je varno, ne? Zdaj ste zaradi mene lahko mirni.«

»Hvala Bogu, oh ...«

»Malo je hladno, se vam ne zdi? In kako to, da vi zardevate?«

»Ne govorite mi tako ...«

»Ali me ne ljubite, Klelija?«

»Ne, ne podaja se vam, da tako govorite. Tako dobri in spoštljivi ste bili ...«

»Mislil sem: Klelija me ima sestrsko rada.«

- »Drugačni ste. Ne spoznavam vas. Kaj vam je?«
- »Danes odhajam.«
- »Zakaj, ko ste komaj prišli? In kdaj se vrnete?«
- »Pridem na obisk, ko se vrne gospod ...«
- »Tako rad vas ima kot svojega sina. Rekli bi mu oče kakor midva s Hugonom.«
- »No, recimo, kadar se vrne oče, kakor želite.«
- »A za koliko časa mislite stran?«
- »Za stalno.«
- »Saj ni mogoče. Tako ste se že udomačili, da nihče več ne gleda na vas kot na gosta ...«
- »Ampak kot na sina, kaj?«
- »Ne, pregovorili vas bomo, da ne pojdete. Glejte, zdaj bo v Devinu čedalje lepše ...«
- »Krasno jutro, kaj, Klelija? Slišite, kaj vse počenjajo ptiči v gozdiču?«
- »Tako lepo je ...«

XXXII

Tisti dan, na god svetega Janeza Krstnika, je dopoldan potekel po običajnem dnevnem redu. Nič takega se ni zgodilo, kar bi dalo slutiti dogodek, do katerega je ta dan prišlo.

Bilo je malo pred poldnevom.

Vse je kazalo, da je Hugon jemal ta dan čisto vsakdanje. Čeprav je sam navadno prepuščal skrb za gospodarstvo oskrbniku, se je danes ukvarjal s pripravami na žetev, ko da hoče s tem poudariti svoje nezanimanje za Gomerjev odhod. Nič več se ni zanimal, da bi zvedel od njega, kam odhaja. Še manj ga je skušal pregovarjati, kakor je to hotela Klelija.

»Zakaj ne vplivaš nanj?« je rekla drhte.

»Čemu bi vplival, ko pa on ne spada sem?«

»Kako moreš tako govoriti?«

»Nehaj s tem, Klelija.«

Hugon jo je odbil s takim hladom, da ji je zaprlo sapo.

»Saj je Gomer vendar naš!« je rekla in zaihtela.

»Ne prismoduj, Klelija. Postrežnico ti preskrbim.«

»Do ničesar mi ni, če Gomer pojde.« «

»Prikupno dekle je, ki sem mu naročil, naj se že danes oglasi v gradu.«

Hugon je mislil na Vodanko. Tista brhka črrolasa pojava se mu je vtisnila v spomin, komaj jo je zagledal. In danes jo je že malo nestrpno pričakoval.

Vodanka je res prišla. Toda na njegovo največje začudenje je prihajala v grad ob Gomerju. Videlo se je, da jo je šel Gomer čakati. Da pa se njemu, Hugonu, kljub naročilu ni niti predstavila, ampak šla ob Gomerju mimo njega kar v njegovo sobo, ni bilo mogoče razumeti drugače, kakor da gre za izzivanje, ki si ga je hotel *Sclavigna* zadnji dan privoščiti. Dekle je bilo čisto pod njegovim vplivom, to je bilo videti iz vsake njene kretnje. Hugon ni hotel izzivanja sprejeti. Toda vseeno je hotel urediti zadevo, kakor je mislil.

Kmalu zatem sta se Gomer in Vodanka vračala iz gradu, vsak s svojim svežnjem. In tedaj je prišlo do tistega krvavega dogodka ki ga kronist štivanskega samostana imenuje enega najbolj žalostnih, kar se jih je zgodilo v teh krajih za vladanja pobožnega in bojevitega patriarha Raimunda della Torre.

Sholar je prišel z dekletom brez vsake ovire izven gradu. Skupaj sta se vzpela na stezo, ki se je dvigala na ploščad na gmajni. Toda prav tam, ne daleč od žitnice, je čakal Hugon. Na videz je bil tam čisto slučajno. Toda ko

sta prišla oba mimo njega, je prvič spregovoril Gomerju.

»Ti lahko greš,« je rekel. »Ampak ona ostane.«

Vse se je zgodilo bliskovito. Gomer je odložil sveženj in stopil predenj.

»Kaj praviš, sin morilca?« je rekel.

In za čudo Hugon kakor da je preslišal besedo. Obvladal se je.

»Ona ostane na gradu,« je ponovil mirno.

Izza žitnice se je zdaj prikazalo nekaj oborožencev, ki so bili videti tam prav tako slučajno kot Hugon. Gomer je mahoma razumel, kaj se je godilo. Hugonu se je hotelo nove postrežnice in zdaj je bila na vrsti Vodanka, kakor je bila nekoč na vrsti — njegova mati. Toda on je bil po noči, ki jo je pravkar preživel, preveč razburkan, da ne bi bil odločen na vse. Tokrat svojega kratkega meča ni pozabil. Brez oklevanja ga je izdrl in sunil z njim. Hugon je moral plačati tudi oni stari račun. To se je zgodilo, še preden so se oboroženci približali.

Bilo je malo pred poldnevom.

Kmalu potem je bil pokonci ne samo grad, ampak tudi ves Devin. Novica je prišla v samostan in se bliskovito raznesla po okolici. Kmetje so puščali delo na polju in tekli v gručah proti žitnici. Nabrala se je velika množica, ki je ostala na mestu še potem, ko niti Gomerja niti Hugona ni bilo več tam. In še mnogo let potem so zna-

li ljudje natančno pokazati mesto, kjer je mladi sholar s Kolišča na Grmadi uporno dvignil roko nad sina svojega gospoda.

Hugon je umrl kmalu zatem, potem ko je z nosilnice prisostvoval razpravi, kjer je bila izrečena krvava sodba nad njegovim napadalcem. Takoj potem je bila obsodba izvršena in Gomer je bil obglavljen na ploščadi pred žitnico, prav na mestu svojega zločina. Kronist, ki beleži to na dan po godu svetega Janeza Krstnika, pripominja, da obsojenec ves čas do smrti ni izrekel besede.

Klelija je shirala kmalu potem, medtem ko Lamorala ni bilo v Devin niti na njen pogreb, ker je šel z Raimundom daleč noter v Meranijo. Za smrt svojih otrok je zvedel pozneje.

Vojna se je nadaljevala.

Raimund je zavzel Trst, istrskih mest pa ni dobil nazaj, ker so bila na mirovnem zasedanju prisojena Benečanom.

FERT OBLIVIONEM ANTIQUITAS

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-073-1